

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Päivi Heinimäki & Hanna Jalonen

Somekiusaamiseen puuttuminen

Opas lastensuojelutyön henkilöstölle

Opinnäytetyö
Kevät 2023
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Päivi Heinimäki ja Hanna Jalonen

Työn nimi: Somekiusaamiseen puuttuminen – Opas lastensuojelutyön henkilöstölle

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2023

Sivumäärä: 65

Liitteiden lukumäärä: 56

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöille helppolukuinen tietopaketti keinoista puuttua sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen, kun kiusaamistapauksessa osallisena on lastensuojelun sijaishuollon asiakas. Somekiusaamiseen puuttumista on tarkasteltu sijaishuollon työntekijän näkökulmasta. Ajatus opinnäytetyön toteuttamiseen syntyi käytännön työssä, lastensuojeluyksikössä esiin tulleiden sosiaalisessa mediassa tapahtuneiden kiusaamistapausten yhteydessä. Tietoa näissä tilanteissa kaivattiin ensisijaisesti nuorten käyttämistä sosiaalisen median alustoista ja sovelluksista, niiden teknisestä toiminnasta, nuorten käyttämästä nettikielestä ja sosiaaliseen mediaan, salassapitoon, yksityisyyteen sekä lastensuojeluasiakkuuteen liittyvästä lainsäädännöstä.

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä konstruktivista mallia mukaillen, jonka tuotoksena luotiin Somekiusaamiseen puuttuminen – Opas lastensuojelutyön henkilöstölle. Opas on kehitetty yhteistyössä Kotico sosiaali- ja terveystalvet Oy:n lastensuojeluyksiköiden henkilökunnan kanssa. Opinnäytetyön alussa suoritimme kyselyn Koticon Karhunpesän ja Kytöpolun lastensuojeluyksiköiden työntekijöille. Osallistavana menetelmänä käytimme dialogista keskustelua lastensuojelun ammattilaisista koostuneessa kehittämisryhmässä. Työntekijät toivoivat lisäksi sijaishuollon lapsille ja nuorille omaa nettikiusaamiseen liittyvää materiaalia, joten toteutimme myös heille oman version. Turvataitoja sometukseen – vinkkikorttien tarkoituksena on antaa lapsille ja nuorille tietoa nettikiusaamisesta ja sen seurauksista, sekä lisätä valmiuksia puolustaa omia rajojaan kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa. Lisäksi ne toimivat ammattilaisten työvälineenä helpottamassa kiusaamisen vastaista ennaltaehkäisevää työtä, puheeksi ottamista, sekä kiusaamistilanteisiin puuttumista.

Loppu pohdinnassa totesimme, että kiusaaminen ja siihen puuttuminen ovat monimutkaisia asioita, eikä siihen välttämättä löydy helppoja vastauksia. Jotta nettikiusaamista koettaisiin tulevaisuudessa vähemmän, tulisi mielestämme panostaa enemmän lapsille ja nuorille suunnattuun turvataitokasvatukseen ja kiusaamisen vastaiseen ennaltaehkäisevään työhön. Mielestämme olisikin tärkeää lisätä lasten ja nuorten tietoisuutta nettikiusaamisen vaaroista ja seuraamuksista, sekä kiusaamiselta suojautumisen keinoista. Aihetta voisi mielestämme tuoda enemmän esille koulumaailmassa oppitunneilla, sekä lasten ja nuorten käyttämien sosiaalisen median alustoilla.

¹ Asiasanat: some-kiusaaminen, lastensuojelu, sijaishuolto, nettikiusaamiseen puuttuminen, kiusaamisen ennaltaehkäisy, turvallisuuskasvatus, turvataidot

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Social Services

Authors: Päivi Heinimäki and Hanna Jalonen

Title of thesis: Intervening in cyberbullying – A Guide for child protection workers

Supervisor: Mirva Siltakorpi

Year: 2023

Number of pages: 65

Number of appendices: 56

The goal of the thesis was to produce an easy-to-read information package for child welfare foster care workers on ways to intervene in bullying on social media when the bullying case involves a child welfare foster care client. Addressing social bullying has been examined from the perspective of a foster care worker. The idea to implement the thesis was born in practical work, in connection with bullying cases on social media that came to light in a child protection unit. In cyberbullying situations, information was primarily sought about the social media platforms and applications used by young people, their technical operation, the online language used by young people and the legislation related to social media, confidentiality, privacy and child protection clients.

The thesis was carried out as a qualitative and functional thesis in accordance with the constructive model, which resulted in the creation of Preventing Bullying - A guide for child welfare personnel. The guide was developed in cooperation with the staff of child welfare units of Kotico social and health services Oy. In the beginning of the thesis, we conducted a survey for the employees of the Kotico Karhunpesä and Kytöpolku child protection units. In addition, as a method, dialogic discussions in a development group consisting of child protection professionals were used. The employees also wanted their own material for children and young people in foster care, so, a version was created for them as well. Safety skills for socializing – The purpose of the tip cards is to give children and young people information about cyberbullying and its consequences, as well as to increase the capacity to defend their own boundaries from violence in situations of bullying and harassment, as well as to act as a tool for professionals to facilitate preventive work against bullying, to speak up, and to intervene in bullying situations.

In final reflection, bullying and dealing with it are complex issues-, and there are not necessarily easy answers. In order to experience less cyberbullying in the future, more investments should be directed to safety skills education aimed at children and young people and preventive work against bullying. It would be important to increase children's and young people's awareness of the dangers and penalties of cyberbullying, as well as the ways to protect yourself from bullying. The topic could be brought up more in the school world in lessons-, and on social media platforms used by children and young people.

¹ Keywords: cyberbullying, child protection, foster care, addressing cyberbullying, bullying prevention, safety education, safety skills

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Opinnäytetyn tarkoitus ja tavoitteet	9
2.2 Kohderyhmä ja yhteistyökumppani	11
2.3 Muita vastaavanlaisia opinnäytetöitä	11
3 LASTENSUOJELU	14
3.1 Lastensuojelun tarkoitus	14
3.2 Sijaishuolto	16
3.3 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa	17
4 LAPSEN KEHITYS JA KAVERISUHTEET	20
4.1 Kaverisuhteiden merkitys	20
4.2 Lapsen oikeudet	22
5 SOSIAALINEN MEDIA	24
5.1 Lapset ja nuoret sosiaalisessa mediassa	24
5.2 Lasten ja nuorten suosimat verkkoyhteisöt	25
6 KIUUSAAMINEN	28
6.1 Kiusaamisen määritelmä	28
6.2 Kiusaamisen vaikutukset	29
6.3 Kiusaamisen seuraukset	31
6.4 Nettikiusaaminen	32
6.5 Kiusaamiseen puuttuminen	33
6.6 Nettikiusaaminen lainsäädännössä	34
7 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET VALINNAT	36
7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	36
7.2 Kehittämistyön prosessi	37

7.3	Aineiston kerääminen.....	40
7.4	Kyselyn analysointi.....	41
7.5	Kyselyn tulokset	43
7.6	Kehittämisryhmän keskustelut	45
7.7	Luotettavuus ja eettiset periaatteet	46
8	OPAS TYÖNTEKIJÖILLE.....	48
8.1	Oppaan suunnittelu	48
8.2	Oppaan sisältö	50
8.3	Oppaan arviointi	55
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	56
10	POHDINTA	59
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	67

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kehittämistyön viitekehys.	10
Kuvio 2. Heinimäki (2023) lapsen oikeudet, (soveltaen, livonen, 2022).	23
Kuvio 3. Erilaisia some-palvelujen sovellusten käyttämiä kuvasymboleja (Pixabay, i.a).	27
Kuvio 4. Kehittämistoiminnan konstruktivinen malli (soveltaen Salonen, 2013, s. 20).	37
Kuvio 5. Kehittämistyön prosessi.	40
Kuvio 6. Puuttumisen keinot.	42
Kuvio 7. Puuttumista estävät.	42
Kuvio 8. Esimerkki kortista ”vinkkejä turvalliseen sometukseen”.	52
Kuvio 9. Kuvio Esimerkki kortista ”tiedätkö mitä tarkoittaa?”	53
Kuvio 10. Esimerkki kortista ”tiesitkö, että nettikiusaaminen saattaa olla rikos?”	54
Taulukko 1. Työntekijöiden puuttumisen keinoja.	44
Taulukko 2. Millaisia työvälineitä tarvitaan.	44
Taulukko 3. Työntekijöiden toivomuksia oppaan sisällöstä.	45

1 JOHDANTO

Rikosuhripäivystyksen (i.a) mukaan kouluissa ja vapaa-ajalla tapahtuvaa kiusaamista esiintyy useiden lasten ja nuorten arjessa. Mäntylän (2022) mukaan kiusaaminen on samaan henkilöön kohdistuvia toistuvia negatiivisia tekoja, jotka voivat olla muun muassa fyysistä väkivaltaa, nimittelyä, uhkailua, kiristämistä, tai pakottamista. Uhrilta voidaan esimerkiksi kiristää rahaa, tai pakottaa tekemään jonkun läksyt. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL, 2021b) huomauttaa, etteivät kiusaamistilanteet ole koskaan tasa-arvoisten ja saman kokoisten nujakkaa, vaan kiusattu on aina puolustuskyvyttömässä suhteessa kiusaajaan. MLL (2021 c) kuvailee nettikiusaamisen olevan monesti osa muuta kiusaamista. Uusien viestintäkanavien kautta kiusaamisen tavat ovat moninaistuneet ja siirtyneet yhä enemmän verkkoon. Nettikiusaaminen voi olla loukkaavaa kohtelua, häirintää ja kiusaamista missä tahansa sovelluksessa, alustalla tai sivustolla. Netissä tapahtuva kiusaaminen on hyvin moninainen ilmiö, joka voi olla esimerkiksi julkista nolaamista tai valheellisen tiedon levittämistä, jolloin haitallisen sisällön jakaminen leviää entistä laajemmin lisäten kiusaamisen vakavuutta. MySafetyn (2021b) teettämän tutkimuksen mukaan nettikiusaaminen on raaistunut ja yleistynyt hälyttävästi erityisesti 10–17-vuotiaiden keskuudessa. Heistä lähes joka toinen on joutunut kohtaamaan nettikiusaamista. Haasio (2013, s. 63) toteaa myös sosiaalisen median käytön lisääntyneen älypuhelimilla, mikä on johtanut siihen, ettei kiusaaminen ole sidoksissa vain tiettyyn aikaan ja paikkaan. Aikaisemmin vain koulun pihalle rajoittunutta kiusaamista jatketaan nyt somessa.

Rikosuhripäivystys (i.a) muistuttaa, että väkivallan käyttäminen, toisen kunnian loukkaaminen, tai toisen omaisuuden tuhoaminen kielletään lainsäädännössä ja se voi täyttää jopa rikoksen tunnusmerkit, josta rikoksen tekijä saattaa joutua rikos- ja vahingonkorvausvastuuseen. Kess (2022) toteaa koulukiusaamisen olleen vuosikymmeniä ajankohtainen aihe, mutta nyt on menty vakavampaan suuntaan, jolla hän viittaa lähivuosina olleisiin tapauksiin, joista on uutisoitu. Hän mainitsee rikostunnusmerkistöjen alkaneen olla esillä arjessa, joka on nostattanut lakimiesten keskuudessa pohdintaa siitä, jotta asialle täytyy tehdä jotakin. Aalto ja Vahalahti (2023) ovat huomioineet myös koulukiusaamisen raaistumista ja heidän mukaansa sitä voidaan nimittää jo väkivallaksi. He huomauttavat lisäksi siitä, ettei kiusaaminen ole pelkästään yksilöön vaikuttava murhe, vaan siinä puhutaan jo koko yhteiskuntaan vaikuttavasta kansanterveydellisestä ongelmasta, minkä kitkemiseen ja ennaltaehkäisyyn tulee puuttua.

Kiusaamisella voi olla erittäin vakavat ja pitkäaikaiset vaikutukset ja seuraukset. Holmberg-Kalenius (2008, s. 45, 46) on todennut kiusatun lapsen olevan kuin avohaava, mitä pitempään kiusaamista on jatkunut, sitä syvempiä ja kipeämpiä haavat ovat. Kiusatun elämä on usein pelkoa, epävarmuutta ja tasapainoilua, mikä aiheuttaa paljon mielipahaa ja murhetta. Kiusaamisesta toipuminen on pitkä taival, mutta siitä selviää, kun uskaltaa pyytää apua. Korhonen (2021) toteaa kiusattujen lasten kärsivän muita enemmän mielenterveyden ongelmista. Näistä tavallisimpia ovat ahdistus ja masennus sekä erilaiset (psyko)somaattiset vaivat. Näyttää on myös siitä, että lapsuudenaikainen kiusaaminen altistaa aikuisiän masennukselle ja ahdistuneisuushäiriöille sekä itsetuhoisuudelle. Kiusaajana olo on yhdistetty masennukseen, ahdistukseen, käytöshäiriöihin ja päihdeongelmiin. Sekä kiusatuksi joutuminen, että kiusaajana toimiminen ovat siis riski lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille.

Kiusaaminen on erittäin huolestuttava ja vakava ilmiö, joten mielestämme on tärkeää, että sitä nostetaan esiin ja sen vakavuudesta puhutaan, jotta sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen olisi tehokkaampaa. Tämän opinnäytetyön aiheena on somessa tapahtuva kiusaaminen ja siihen puuttuminen. Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka myötä loimme yhteistyötahollemme työvälineeksi some kiusaamisen puuttumista helpottamaan opaan. Opa on kehitetty yhteistyössä Kotico sosiaali- ja terveystalvet Oy:n Seinäjoen lastensuojeluyksiköiden henkilökunnan kanssa. Opinnäytetyön alussa suoritimme alkukartoituskyselyn yksikön työntekijöille. Osallistavana menetelmänä käytimme dialogista keskustelua lastensuojelun ammattilaisista koostuneessa kehittämisryhmässä. Alkukartoituskyselyn, kehittämisryhmän keskustelujen pohjalta teoria tietoon nojaten loimme tuotoksen Somekiusaamiseen puuttuminen – Opa lastensuojelutyön henkilöstölle. Työntekijät toivoivat lisäksi sijaishuollon lapsille ja nuorille omaa nettikiusaamiseen liittyvää materiaalia, joten toteutimme myös heille oman version. Turvataitoja sometukseen – vinkkikorttien tarkoituksena on toimia ammattilaisten ja lasten välisissä keskusteluissa työvälineenä.

2 LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerromme taustaa siitä, miten päädymme tekemään yhteistyössä kehittämissu-työn Kotico sosiaali- ja terveystalvetut Oy:lle, sekä siitä, mitkä asiat olivat lähtökohtaisesti yhteistyötahomme tarpeita kehittämistylle. Lisäksi esittelemme yhteistyötahomme ja kohderyh-mämme. Lopuksi käymme läpi muita vastaavantyyppisiä opinnäytetöitä ja tutkimuksia.

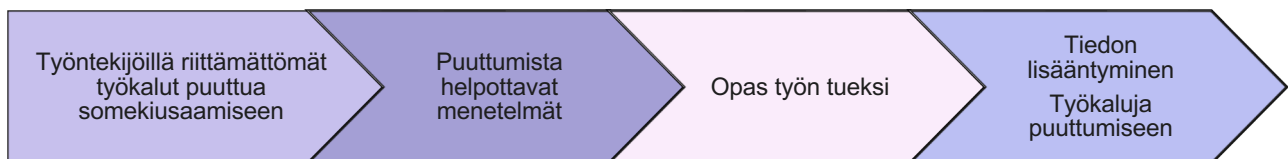
2.1 Opinnäytetyn tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyn tarkoituksena on ollut tuottaa lastensuojelun sijaishuoltoon soveltuva opas, jossa on tietoa nuorten eniten käyttämistä somekanavista, niissä esiintyvistä kiusaamisesta, aikuisten keinoista puuttua somessa tapahtuvaan kiusaamiseen sekä siihen liittyvästä lainsäädännöstä. Oppaan tavoitteena oli tuoda tietoa helpommin saataville ja antaa sijaishuollossa toimiville työntekijöille some-kiusaamisen puuttumiseen soveltuvia työkaluja tilanteisiin, missä kiusaamisen kokijana, tai tekijänä on sijaishuollon asiakas. Valmis opas toimii ohjaajien tukena ja käsikirjana sosiaalisen median käytön haasteita ratkottaessa. Toinen opinnäytetyn tekijöistä Hanna Jalonen toimii lastensuojeluyksikön ohjaajana yhteistyökumppanimme palveluksessa. Some-kiusaaminen näyttäytyy lastensuojeluyksiköiden arjessa tavalla tai toisella lähes viikoittain, mistä Hannalle syntyi idea opinnäytetyn aiheesta ja oppaan tarpeellisuudesta työvälineeksi. Hanna kertoi suunnitelmastaan Päivi Heinimäelle, joka on toinen tämän opinnäytetyn tekijöistä ja ehdotti yhteistyötä kehittämistyn tekemiseen. Päivin mielestä ajatus yhteistyöstä ja ideasta oli hyvä, lisäksi aihe on erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Opinnäytetyössä on tarkoituksena keskittyä nimenomaan lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kokemaan some-kiusaamiseen. Näin ollen se liittyy vahvasti myös lastensuojeluun sekä lastensuojelulainsäädäntöön, sijaishuollossa olevien lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden näkemystä sijaishuollon lasten somen käytöstä, some-kiusaamisesta, sekä aikuisten mahdollisuuksista ja keinoista puuttua kiusaamiseen lastensuojelulaki ja sosiaalilainsäädäntö huomioiden.

Aikuisella on velvollisuus puuttua, jos hän huomaa kiusaamista. Turvallinen elämä on lapsen oikeus ja lapsia on kaikissa olosuhteissa suojeltava. Lapsen oikeuksista määritellään YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Erityinen suojelu ja huolenpito velvoittaa jokaista aikuista varmistamaan lapsen oikeuksien toteutumisen ja suojelemaan lapsia heidän oikeuksiinsa kohdistuvilta laiminlyönneiltä. Talentia (2015) on todennut, että sosiaalialan ammattihenkilön tulee puolustaa asiakkaan ihmisarvoa, sekä ihmisoikeuksien toteutumista.

Sosiaalialan tehtävänä on Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (Arene, 2017, s. 30) mukaan yhteiskunnassa sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, että yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, osallisuuden lisääminen ja valtaistaminen. Mäntylän (2022) mukaan puuttumisvastuu korostuu vallankin peruskouluissa, joissa valtaosa oppilaista on alle 15-vuotiaita, jolloin he eivät ole vielä rikosoikeudellisesti vastuussa. Perusopetus lain 29 § määrittää opetukseen osallistuvan oikeuksista turvalliseen opiskeluympäristöön, että se on turvattu. Näin ollen opettaja, rehtori, tai kunnan opetustoimesta vastaava johtaja saatavat syyllistyä virkavelvollisuuden rikkomiseen, jos he laiminlyövät kiusaamiseen puuttumisen.

Sosiaalisen median käytön lisääntymisen myötä kiusaaminen ei välttämättä rajoitu enää koulu-aikaan. Kiusaamista tapahtuu usein myös piilossa aikuisilta, ja sosiaalisessa mediassa sitä on vielä vaikeampi havaita, sillä aikuiset harvoin ovat yhtä hyvin perehtyneitä eri some-alustoihin ja niiden käyttöön kuin nuoret. Samasta syystä some-kiusaamiseen on myös hyvin vaikea puuttua. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä puuttuminen on mahdollisesti vielä mutkikkaampaa, sillä Lastensuojelulaki (417/2007) 65 § määrittää hyvin tarkkaan nuoren oikeuksista esimerkiksi puhelimen hallinnan osalta, mistä johtuen sijaishuollossa toimivilla aikuisilla on vähemmän mahdollisuutta puuttua tai rajoittaa lapsen puhelimen käyttöä kuin huoltajilla. Nämä olivat kehittämistyömme taustalla näyttäytyvät pulmat. Kehittämistyömme viitekehys (kuvio 1) rakentui ongelman, menetelmän, ratkaisun ja lopputuloksen periaatteella.

Kuvio 1. Kehittämistyön viitekehys.

Kehittämistyömme tavoitteena oli selvittää:

1. Millaisia keinoja lastensuojeluyksikön henkilöstöllä on sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten somessa tapahtuvien kiusaamistilanteiden puuttumiseen?
2. Millaisia työvälineitä työntekijät kokevat tarvitsevansa, jotta kiusaamiseen voidaan tehokkaammin puuttua?

2.2 Kohderyhmä ja yhteistyökumppani

Yhteistyökumppanimme tässä kehittämistyössä toimii Kotico sosiaali- ja terveyspalvelut Oy, joka on yksityinen suomalainen sosiaali- ja terveysalan palveluntuottaja. Koticon (2023) mukaan heillä lastensuojeluyksiköt tarjoavat ympärivuorokautista laitoshoidon huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimenpiteinä sijoitetuille lapsille. Koticolla on neljä 7-paikkaista lastensuojeluyksikköä. Koticon toiminta perustuu lapsilähtöiseen ja lapsen yksilölliseen tarpeisiin huomioivaan hoitoon ja kasvatukseen. Koticolla on myös avo- ja perhekuntoutuspalvelut, joita tuottaa Kotico Avopalvelut Oy. Kohderyhmäämme ovat ikäjakaumaltaan 8–17-vuotiaita lapsia ja nuoria, jotka asuvat tällä hetkellä sijoitettuna Koticon lastensuojeluyksikössä.

2.3 Muita vastaavanlaisia opinnäytetöitä

Juulia Rantahalvari (2022) on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut nuorten aikuisten kokemuksia nettikiusaamisen vaikutuksista ja siihen puuttumisesta, sekä miten he ovat kokeneet nettikiusaamisen puuttumisen ja minkälaisia nettikiusaamisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumisen keinoja tarvittaisiin jatkossa. Tutkimustuloksista selvisi, että nuoret aikuiset ovat kokeneet nettikiusaamisen vaikuttaneen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin negatiivisesti. Nettikiusaamisella on ollut myös pitkäaikaiset vaikutukset. Tutkimustulokset toivat lisäksi esiin, että nuoret aikuiset ovat kokeneet nettikiusaamiseen puuttumisen olleen puutteellista ja riittämätöntä. Telma Heikkinen ja Riina Peltonen (2017) ovat opinnäytetyössään tutkineet yläkouluikäisten käsityksiä somessa tapahtuvasta kiusaamisesta, sekä siihen puuttumisesta. Tutkimuksessa selviteltiin eri luokka-asteilla koettua nettikiusaamista, sen laatua, sekä kiusaamiseen yleisemmin käytettyjä sosiaalisen median kanavia. Tutkimuksessa selviteltiin myös sitä, miten sosiaalisessa mediassa tapahtuneeseen kiusaamiseen oli puututtu ja miten siihen voisi jatkossa paremmin puuttua. Tutkimustulokset osoittivat, että somessa tapahtuvaa kiusaamista oli esiintynyt eniten 7–9-luokkalaisten keskuudessa. Sosiaalisen median kanavista WhatsApp oli yleisin paikka, jossa kiusaamista oli tapahtunut. Sukupuolten välisinä eroina oli nähtävissä, että tytöt olivat kokeneet enemmän kiusaamista somessa kuin pojat. Tutkimustulokset osoittivat myös, että yleisemmin kiusaamisesta oli kerrottu kaverille, tai ei ollut kerrottu kenellekään. Vastauksista ilmeni, että nettikiusaamiseen olisi helpompi puuttua, jos siitä keskusteltaisiin aikuisten johdolla ja kaikkien osapuolten kesken avoimemmin.

Maarit Iso-Jaakkola (2017) on tutkinut opinnäytetyössään ryhmähaastattelun, kyselyn ja draamakasvatuksen keinoin nuorten näkemyksiä some-kiusaamiseen puuttumisesta. Tutkimustulosten perusteella nuorten näkemys oli, etteivät he koe kiusaamisesta aikuisille kertomisen olevan ratkaisu kiusaamiseen. Heidän mukaansa kiusaamista tulisi vain kestää ja olla välittämättä siitä. Tutkimustuloksista päätellen nuorilla ei ollut tietoa kiusaamisen pohjimmaisista syistä tai keinoista vaikuttaa tilanteeseen. Kyselyn mukaan lähes kaikki nuoret kuitenkin tiesivät, miten toimia kiusaamistilanteissa. Vastaajien mukaan aihe koettiin tärkeäksi, mutta nuoret eivät osanneet sanoa, pitäisikö sitä käsitellä enemmän. Tutkimustulosten perusteella nuoret eivät myös aina erota sitä, mikä verkossa tapahtuvasta viestinnästä on kiusaamista ja mikä vitsailua.

Tutustuimme myös nettikiusaamiseen liittyvään sähköisiin verkossa oleviin oppaisiin, sekä kehittämistyön tuotoksena luotuihin oppaisiin. Emme löytäneet täysin samanlaista versiota sellaisesta oppaasta mikä meillä oli tavoitteena toteuttaa. Sirpa Ränkimies ja Aisla Salminen (2019) ovat toiminnallisessa opinnäytetyössään luoneet oppaan Ehkäistään kiusaamista yhdessä – Opas vanhemmille ja opettajille, joka on rakentunut teoria osuudesta ja käytännön toimintamalleista. Oppaan tarkoituksena on antaa tietoa kiusaamisesta ilmiönä ja oppilaiden vanhempien merkittävyydestä olla osallisena kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Oppaassa on erilaisia käytännön esimerkkejä, miten vanhemmat voivat vaikuttaa verkostoitumalla opettajan ja muiden vanhempien kanssa ja yhdessä toimia ennaltaehkäisevästi kiusaamista vastaan olemalla osa koulun toimintaa. Oppaassa todetaan vanhempien osallisuudella olevan merkitystä mm. siinä, että yhdessä verkostoituminen ja yhteistyössä toimiminen auttaa luokan rakentumista yhteisöksi, joka ehkäisee kiusaamisen lisäksi yksinäisyyttä.

Mikko Tång (2014) on kehittämistyönsä tuotoksena luonut Nettietiketti- nimisen oppaan Turun kaupungin Maksakadun lastenkodille, joka tarkoituksena on toimia arjen mediakasvatustyön apuvälineenä lastenkodin henkilökunnalle. Oppaan tarkoituksena on opastaa lapsia ja nuoria vastuulliseen ja järkevään netin käyttöön. Oppaassa kerrotaan pääasiassa sosiaalisen median palveluista, tarjotaan informaatiota internetin käyttöön liittyvistä väärinkäytön riskeistä, sekä asianmukaisen käytön mahdollisuuksista. Oppaassa on vinkkejä nuorten netin käytön valvontaan ja tietoa nettikiusaamisesta ja häirinnästä. Oppaassa oli runsaasti tietoa ja tekstiä, mutta kuvia vähempi. Niina Hangasmaa (2016) on opinnäytetyönään tehnyt Pietarin suomalaiseen kouluun yhteiset toimintaohjeet opettajille tilanteeseen, jos he havaitsevat, tai ovat saaneet tietää, että oppilas on joutunut nettikiusaamisen kohteeksi ja joka jatkuu myös koulussa.

Toimintaohje on laadittu kiVa -koulu periaatteiden pohjalta. Ennen mallin käyttöön ottamista koulussa tuli muodostaa kahden opettajan (ja rehtorin?) KiVa -tiimi, joiden tehtävä on käsitellä kiusaamistapaukset. Tukioppilastoiminta valjastettiin myös osaksi ennaltaehkäisevää toimintaa ja heidät veloitettiin kertomaan KiVa -tiimille, mikäli saavat tietoonsa kiusaamistapauksia. Maija Köntti (2010) on opinnäytetyönään tehnyt oppaan lasten kasvattajille työvälineeksi, jossa käsitellään nettikiusaamista ja internetin käyttöön liittyviä uhkia ja kuinka niissä toimitaan. Oppaassa on käsitelty nettikiusaamista ja sitä, jos epäilee lapsen kokeneen seksuaalista häirintää netissä. Oppaassa on lisäksi laaja perehdytyspaketti siitä, miten internetin eri osa-alueita käytetään esimerkiksi internet-tiedonhankinta, kriittinen medialukutaito, sekä sosiaalisen median palvelut.

Kaikista oppaista löytyi vinkkejä ja ideoita siihen, mitä voisimme ottaa oman oppaan suunnittelussa huomioon esimerkiksi ennaltaehkäisy ja turvallinen netin käyttö. Oppaissa kerrotaan pääasiassa sosiaalisen median palveluista, internetin käytön mahdollisuuksista ja käyttöön liittyvistä väärinkäytön riskeistä. Oppaissa oli otettu vähiinsä huomioon myös nettikiusaaminen ja häirintä. Me noudatimme yhteistyötahon kyselystä ja kehittämisryhmän palaverista esiin tulleita toivomuksia oppaan sisällöstä, joka ei kohdistunut ainoastaan sosiaalisen median palvelujen, eikä internetin käyttöön liittyviin haasteisiin. Tietoa haluttiin lisäksi lainsäädännöstä, nuorten käyttämästä nettikielestä, vinkkejä nuorten kanssa työskentelyyn, tietoa nettikiusaamisen puuttumisen keinoista ja aiheeseen liittyvästä koulutuksesta, joten oppaamme sisältö eroaa siinä suhteessa näistä oppaista. Oppaista löytyi kuitenkin hyviä vinkkejä ja ideoita oppaan suunnitteluun esim. ennaltaehkäisy ja turvallinen netin käyttö. Edellä mainitut oppaat ovat suunnattu pääasiassa aikuisille. Meidän tarkoituksenamme oli suunnata aikuisten lisäksi lapsille ja nuorille omaa materiaalia, jossa on tietoa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja häirinnästä, turvallisesta netin käytöstä ja lisäksi vinkkejä siihen, miten kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa kannattaa toimia.

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun perustehtäviä ovat varsinaisen lasten suojelutehtävän lisäksi lapsen kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen ja vanhempien kasvatustehtävässä tukeminen. Tässä kappaleessa käsitellään lastensuojelun tarkoitusta, sekä lastensuojeluluun liittyvää lainsäädäntöä ja sitä, miten se määrittää lapsen oikeuden silloin, kun lapsi on lastensuojelun ja sijaishuollon asiakkaana. Tämän lisäksi tarkastellaan mitä velvollisuuksia kunnalla sekä hyvinvointialueella on lastensuojelun järjestämisessä.

3.1 Lastensuojelun tarkoitus

Lastensuojelulaissa (417/2007) 3 § määritellään, että lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen suojelu, jota toteutetaan yksilöllisen asiakassuunnitelman mukaan, sekä järjestettyjen avo- huollon tukitoimien avulla. Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijais- huolto että jälkihuolto ovat osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Sosiaali- ja terveystoiministeriön (2022) mukaan lastensuojelun tarkoituksena on taata lapselle oikeus turvalliseen kas- vuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun. Las- tensuojelutyössä ensisijaisen tärkeitä ovat ehkäisevä lastensuojelu, sekä varhainen tuki. Lap- sen oikeuksia turvaamaan on säädetty lastensuojelulaki (417/2007). Tämän lisäksi lapsen oi- keuksista säädetään Suomen perustuslaissa (731/1999) ja myös Euroopan ihmisoikeussopi- mus, sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus sitovat Suomea ja velvoittavat lapsen edun asettamisen kaikessa viranomaistoiminnassa etusijalle.

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus (THL, i.a -a) toteaa, että lapsen vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta, hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Vanhemmilla ja huoltajilla on myös yksinoikeus ja päätösvalta siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpitoa tulee järjestää. Lastensuojelulaki (417/2007) määrittää, että yhteiskunnalla on velvollisuus tukea vanhempiä tässä tehtävässä ja tarjottava perheille heidän tarvitsemaansa apua riittävän ajoissa. Viranomaisen velvollisuus on kaikin tavoin edesauttaa lapsen vanhempien mahdolli- suuksia ja voimavaroja kasvatustehtävänsä silloinkin, kun lapselle ja perheelle järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluja. Lastensuojelun perustehtäviä ovat varsinaisen lasten suojelutehtävän lisäksi lapsen kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen ja vanhempien kasvatusteh- tävässä tukeminen. Lastensuojelulaki (417/2007) 3 a § määrittää, että kunnan ja hyvinvointi- alueiden velvollisuus on järjestää, sekä huolehtia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakas. Sen

tehtävänä on tukea lasta ja hänen perhettään kunnan muiden palvelujen piirissä, jolloin ei edellytetä, että lapsi tai perhe on lastensuojelun asiakas. Kunnan vastuulla on huolehtia muusta kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa annettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta, mitä voivat olla esimerkiksi tuki ja erityinen tuki, joita on mahdollisuus saada opetuksessa, varhaiskasvatuksessa ja nuorisotyössä. Hyvinvointialueet puolestaan vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa annettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta, joita voidaan järjestää äitiys- ja lastenneuvolatoimintana, tai muun terveydenhuollon toimintana. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on tukea vanhemmuutta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (i.a -a) toteaa, että lapsi ja koko perhe voivat saada sosiaalihuollon asiakkaana tukea ja apua erilaisista sosiaalipalveluista, mitä voivat olla esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyön apu kotiin, kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu, sekä hoito ja terapiapalvelut.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) mukaan lastensuojeluasiakkuus voi alkaa silloin, kun lastensuojelun tarve on ilmeinen, kun käydään kiireellisiin toimiin lapsen kehityksen ja terveyden turvaamiseksi, tai lapselle ja hänen perheelleen annetaan ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluja ja tukea. Asiakkuus voi alkaa myös silloin, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä. Näiden lisäksi silloin, kun lapsi omalla käyttäytymisellään on terveydelleen ja kehitykselleen vaaraksi, tai jos lapsella todetaan ilmeistä tarvetta lastensuojelulain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin, mitä voivat olla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021-c) mukaan esimerkiksi lastensuojelun tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, erilaisen hoito- ja terapiapalvelut, tai lapsen lyhytaikainen sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan (i.a -c) avohuollon suunnitelmallinen tukitoimi voidaan järjestää niin, että lapsi sijoitetaan yhdessä huoltajan tai vanhemman kanssa. Koko perheen sijoitus voidaan järjestää perhehoidossa, tai se voi tapahtua myös laitoksessa. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä tilapäisesti myös yksin esimerkiksi silloin, kun lapsen huoltaja on sairauden vuoksi estynyt huolehtimaan lapsesta.

3.2 Sijaishuolto

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on (i.a -b) todennut, kun lapsi ei ole turvassa kotonaan, tai itseltään, eikä tilanteeseen voida muilla keinoilla vaikuttaa, lapsen kasvatus, hoito ja kehitys turvataan sijaishoidon avulla. Kiireellinen sijoitus tehdään jos lapsi on välittömässä vaarassa, eikä kukaan läheisistä pysty huolehtimaan hänestä. Kiireellisessä sijoituksessa ensisijaisesti pyritään siihen, että se on väliaikainen ratkaisu. Sosiaalityöntekijä arvioi voiko sijoitus päättyä ja lapsi palata kotiin. Jos lapsi ei voi palata kotiin aletaan valmistella huostaanottoa. Huostaanotto on viimeinen vaihtoehto. Huostaanotto valmistellaan yhdessä perheen kanssa, mutta joskus huostaanotto joudutaan tekemään vaikka perhe vastustaa sitä. Hallinto-oikeus perehtyy tilanteeseen ja ratkaisee asian. Huostaan otettu lapsi muuttaa perhehoitoon, tai lastensuojelulaitokseen. Ennen sijoitusta täytyy ensin selvittää sitä, voisiko joku läheisistä huolehtia lapsesta.

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lapsen sijaishuollon tarkoittavan kiireellisesti sijoitetun, huostaan otetun, tai väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää lapselle laitoshoidona, perhehoitona, tai jollain muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijaishuolto tulisi järjestää viivytyksettä, mikä velvoittaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää huolehtimaan siitä, että lapsen oikeus toteutuu. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (812/2000) 4 § sekä lastensuojelulaki (417/2007) 4 § ja 11 § määrittelevät, että lapsella ja nuorella on oikeus sijaishuollon aikana hyvään sosiaalihuoltoon ja oikeus oikeudenmukaiseen kohteluun. Känkänen (2009, s. 235) tähdentää, että lapsen sijaishuoltoon siirtyminen tulisi toteuttaa suunnitelmallisesti sekä huolellisesti, ellei kysymyksessä ole akuutti kriisitilanne. Sijoituksen tarkoituksena on taata lapselle tai nuorelle turvallinen ja eheä kasvu ympäristö, sekä sitä tukevia ihmissuhteita, että kaltoinkohtelua osakseen saanut lapsi tai nuori kykenisi jälleen kokemaan iloa omasta olemassaolostaan.

Sijaishuollossa olevalla lapsella on lastensuojelulain (417/2007) 53 § mukaan oikeus tietoon omasta tilanteestaan, sekä oikeus tavata asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää. Känkänen (2009, s. 235) toteaa, että lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, on hyvin merkityksellistä, että lapselle sanoitetaan oman ikätasonsa mukaan hänelle ymmärrettävällä tavalla sijoituksen liittyvistä käytännön asioista. Hänelle tulisi kertoa myös miksi hänet sijoitetaan. Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, se on hänelle aina traumatisoiva kokemus. Känkäsen (2009, s. 269) mukaan sijaishuoltoon tulevalle lapsella saattaa olla hyvin monenlaisia kokemuksia kuten

hylätyksi tuleminen, hänet on sivutettu tai häntä on loukattu. Monilla saattaa olla myös useampia aiempia sijoituksia eri lastensuojelulaitoksiin. On hyvin tärkeää rohkaista lasta kertomaan omista tunteistaan ja kokemuksistaan, aikuisen rooli on kuunnella ja tarjota lapselle mahdollisuuksia siihen. Aikuisen tehtävä on myös kannatella lasta eteenpäin, ettei hän enää kokisi hylkäämistä tai loukatuksi tulemisen tunnetta.

3.3 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa

Lastensuojelulaki (417/2007) 61 § määrittelee, että rajoitustoimenpiteitä voidaan suorittaa vain lapsen ollessa laitoshoidossa huostaan otettuna tai kiireellisesti sijoitettuna. Jos lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteenä, häneen ei voida soveltaa lastensuojelulaissa (417/2007) määriteltyjä rajoitustoimenpiteitä. Kun sijaishuoltopaikassa käytetään lapsen toimintaa rajoittavia toimenpiteitä, on kaikkien toimenpiteiden perustuslain (731/1999) 2 § mukaisesti perustuttava lakiin. Lastensuojelulaissa mainitut rajoitustoimenpiteet puuttuvat lapselle kuuluvaan perus- tai ihmisoikeuteen, tällöin pyritään lain rajoitussäännöksillä turvaamaan lapsen oikeusturvaa. Lastensuojelulaissa (417/2007) 64 § määrittää sijaishuollon rajoitustoimenpiteiden olevan yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen, lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää rangaistuksena ja rajoitustoimenpiteet tulisi olla vasta viimeisin vaihtoehto kaikista käytettävistä olevista keinoista. Rajoitustoimenpiteiden käytössä tulee huomioida lapsen terveys, turvallisuus, sekä kehitys, ja sen on oltava lapsen ihmisarvoa kunnioittavaa. Sijaishuollossa olevan lapsen kanssa on käytävä läpi rajoitustoimenpiteiden tarve ja perustelut. Lapsen kanssa tulee keskustella myös rajoitustoimenpiteen toteuttamisesta ja henkilöstön toiminnasta. Mahdollisuuksien mukaan keskusteluihin on otettava myös huoltajat. Sijaishuoltopaikan lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on puhuttava rajoitus-tilanteista lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Lastensuojelulaissa (417/2007) 89 § määrittää, että rajoitustoimenpiteistä täytyy tehdä aina muutoshakukelpoinen päätös silloin, kun esineitä ja aineita on otettu haltuun ja niitä ei ole palautettu, tai lähetykset on jätetty luovuttamatta, tai kun yhteydenpitoa on rajoitettu ja liikkumisvapautta on rajoitettu, lapsi on eristetty tai lapsi on ollut erityisen huolenpidon kohteena. Henkilönkatsastuksesta, sekä yhteydenpidon rajoituksen lopettamisesta tehdään päätös, mutta siihen ei voi hakea muutosta. Päätöstä ei tehdä aineiden ja esineiden haltuunoton yhteydessä

silloin, kun omaisuus on palautettu, tai henkilötarkastuksen, tai kiinnipitämisen yhteydessä. Lapselle sekä huoltajalle on tiedotettava oikeudesta muutoksenhakuun, oikeussuojakeinoihin sekä mahdollisuudesta saada oikeusapua. Lastensuojelulaki (417/2007) 61 a § velvoittaa osana rajoitustoimenpiteiden yleisiä edellytyksiä selvittämään lapsen mielipiteen rajoituksesta ennen toimenpidettä, jos selvittämisellä ei ole lasta vaarantavia seurauksia. Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lapsen oikeudesta käyttää omaa puhelintaan seuraavanlaisesti. Lapsella on oikeus käyttää omaa puhelintaan ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti, mikäli siitä ei ole haittaa lapselle, tai ei ole perustetta puuttua sen käyttöön. Jos puhelimesta aiheutuu lapselle haittaa, voidaan puhelimen käyttöä rajata kasvatuksellisin perustein. Esimerkiksi, jos lapsi öisin käyttää puhelintaan, eikä sen vuoksi nuku, voidaan yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa sopia, että lapsi antaa puhelimen yöksi henkilökunnan säilytettäväksi. Erillistä rajoituspäätöstä ei tällöin tarvita. Puhelimen haltuunotto ei saa rajoittaa lapsen yhteydenpitoa, ellei siitä ole erillistä päätöstä. Jos Lastensuojelulain (417/2007) 65 § edellytykset täyttyvät, jolloin puhelimen käytöstä on haittaa lapsen tai toisen henkilön terveydelle tai hengelle, tai se haittaa vakavasti sijaishuollon järjestämistä, tai laitoksen yleistä järjestystä, täytyy puhelimen pois ottamisesta tehdä haltuunottopäätös. Tämän lisäksi perustuslaki (731/1999) 10 § määrittelee yksityisyyden suojasta viestinnässä, että kirjeen, puhelun, tai jonkun muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton, joka luonnollisesti koskee myös lapsen median käyttöä, mutta toisaalta lastensuojelulaki (417/2007) 2 § määrittelee kuitenkin sen, että lapsen huoltajalla on ensisijainen vastuu siitä, että lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys turvataan.

Sijaishuollossa olevalla lapsella on lastensuojelulain (417/2007) 54 § mukaan oikeus pitää yhteyttä ja tavata turvallisia läheisiään. Tämän lisäksi määritellään siitä, että sijoituspaikan tulisi olla etäisyydeltään sellaisessa paikassa, jotta se ei muodostu esteeksi yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin. Lastensuojelulaissa (417/2007) 62§ säädösten täytyessä kuitenkin voidaan rajoittaa lapsen oikeutta tavata huoltajiaan, tai muita läheisiään. Rajoittaa lapsen oikeutta yhteydenpitoon läheistensä kanssa puhelimitse, tai muita välineitä käyttäen. Lukea ja pidättää lapsen itsensä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje, tai jokin muu luottamuksellinen viesti, tai tarkistaa ja pidättää jokin muu lähetys. Ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuoltopaikan haltuun lapsen halussa olevat yhteydenpitoon tarkoitetut välineet ja laitteet, tai rajoittaa niiden käyttämistä. Jättää ilmaisematta lapsen olinpaikka huoltajille, sekä vanhemmille. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa päätöksellä ainoastaan, jos yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen kasvatuksen ja hoidon kannalta välttämätöntä. Yhteydenpito aiheuttaa vaaraa lapsen hengelle, kehitykselle, terveydelle, tai turvallisuudelle.

Rajoittaminen osoittautuu välttämättömäksi vanhempien tai perheen, tai muiden lasten, laitoksen, tai perhekodin muiden lasten tai henkilökunnan turvaamiseksi. 12-vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa, joka koskee myös nuorempaa lasta, mikäli hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota. Lastensuojelulaki (417/2007) 13 § määrittää, että yhteydenpidon rajoittamisesta täytyy tehdä päätös, jonka sosiaalihuollon johtava viranhaltija, hänen määräämänsä viranhaltija, tai kiireellisessä sijoituksessa tai muissa kiireellisissä tilanteissa jokin muu sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava viranhaltija. Lyhytaikaisissa, korkeintaan 30 vuorokautta kestävästä rajoituksesta voi päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja.

4 LAPSEN KEHITYS JA KAVERISUHTEET

Tässä luvussa kerromme lapselle ja nuorelle tärkeiden vertaissuhteiden merkityksellisyydestä kehityksen eri ikävaiheissa. Lopuksi nostamme vielä tärkeän asian liittyen lapsen oikeuksiin kasvaa ja elää turvallisessa ympäristössä, sekä kerromme turvataitokasvatuksen tarpeellisuudesta lapsen ja nuoren arjessa.

4.1 Kaverisuhteiden merkitys

Kohderyhmämme lapset ja nuoret ovat ikäjakaumaltaan 8–17-vuotiaita, jotka ovat kehitysvaiheessaan alkaen keskilapsuudesta ulottuen nuoruuteen saakka. Nurmen ym. (2014, s. 77–79) mukaan keskilapsuudella viitataan ikävaiheeseen, joka alkaa 6–7-vuotiaana ja ulottuu noin 12-vuotiaaksi saakka. Tässä ikävaiheessa on tärkeää, että lapselle muotoutuu positiivinen kuva omasta osaamisestaan sekä myönteinen minäkäsitys. Näillä tekijöillä on keskeinen merkitys lapsen kehitykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Nurmen ym. (2014, s. 83, 105) mukaan kouluikäisillä on jo ymmärrys toisten ihmisten tunteista. Tunneilmaisu ja taito tulkita omia, sekä muiden ihmisten tunteita kehittyy vaiheittain. Keskilapsuuden aikana lapset oppivat hiljalleen arvioimaan muiden ihmisten tunteita, toimintaa ja tarkoitusta asettamalla itsensä toisen asemaan. Tunne-elämän kehityksen kannalta olisikin suotavaa, että vanhemmat keskustelisivat lapsen kanssa sekä omista, että lapsen tunnekokemuksista.

Nurmen ym. (2014, s. 109, 110) mukaan kaverisuhteet ovat merkityksellisiä lapsen kehitykselle. Kaverisuhteita solmitaan tavanomaisesti samassa koululuokassa olevien, harrastustovereiden, tai naapureissa asuvien lapsien kesken. Lapsi hakeutuu mielellään oman ikäisten ja tavallisesti saman sukupuolisten seuraan. Lapsi oppii kaveripiiriltä muun muassa sosiaalisia taitoja ja moraalista käyttäytymistä. Sosiaalisten taitojen omaksumiseen kuuluvat erilaisten sosiaalisten tilanteiden, sekä omien, että muiden tunteiden havainnointi, sekä vuorovaikutustaidot. Moraalista käyttäytymistä opetellessaan lapset oppivat oivaltamaan toista näkökulmaa asioissa ja siten harjoittamaan oikeudenmukaisuutta. Salmivalli (2008, s.15) jatkaa vertaissuhteiden merkityksestä ja siitä, miten niiden merkitys alkaa kasvamaan, jolloin vanhempien osuus puolestaan lapsen maailmassa kaventuu.

Nurmiraanta ym. (2009, s. 65) toteavat, että lapsilla 11–12-vuoden paikkeilla ystävyysmerkitys muuttuu syvemmäksi ja ne muotoutuvat vastavuoroisiksi, sekä pysyvämpään suuntaan ja niiltä ryhdytään odottamaan uudenlaisia juttuja, kuten läheisyyttä, uskollisuutta ja lojaalisuutta. Kaveruus myötävaikuttaa myös positiivisesti hyvinvointiin ja tukee itsetunnon kehitystä. Nurmirannan ym. (2009, s. 86, 87) mukaan murrosiässä ystävien kanssa halutaan jakaa kokemuksia, heiltä haetaan myös ymmärrystä ja neuvoja. Laineen (2005, s. 157, 158) mukaan suhtautuminen ystävyksiin voi olla hyvinkin omistavaa ja kavereiden kanssa halutaan viettää mahdollisimman paljon yhteistä aikaa. Varhaisnuoruuden loppupuolella nuoret haluavat olla jo osa suurempaa ryhmää. Salmivallin (2005, s. 16) mukaan ryhmissä vertaillaan ja peilataan itseään muihin, sekä rakennetaan omaa minäkuvaa sen avulla. Ryhmän avulla opetellaan elämässä tarpeellisia taitoja, kuten itsetuntemusta ja ryhmässä toimimista. Hän korostaa myös sitä, että on hyvin tärkeää, jotta nuori kokee itsensä hyväksytyksi, sillä jatkuva torjutuksi tuleminen vaikuttaa negatiivisesti itsetuntoon, jolloin nuori alkaa pitää itseään muita huonompana. Kinnunen (2011, s. 31) on puhunutkin siitä, että nuorelle hyvät ystävät ovat ikään kuin lottovoitto, sillä mikään ei tee parempaa nuoren itsetunnolle kuin aidot ystävät. Jos nuori huomaa, että hän on hyväksytty, hyväksyy hän myös paremmin itsensä. Kinnusen mukaan tytöillä oman parhaan kaverin puuttuminen voi olla jopa sietämätöntä, sen sijaan pojilla ystävyys eivät ole samalla tapaa yhtä läheisiä. Heille kaveriporukkaan kuulumisen ja porukan hyväksyntä on melkein pä elin ehto.

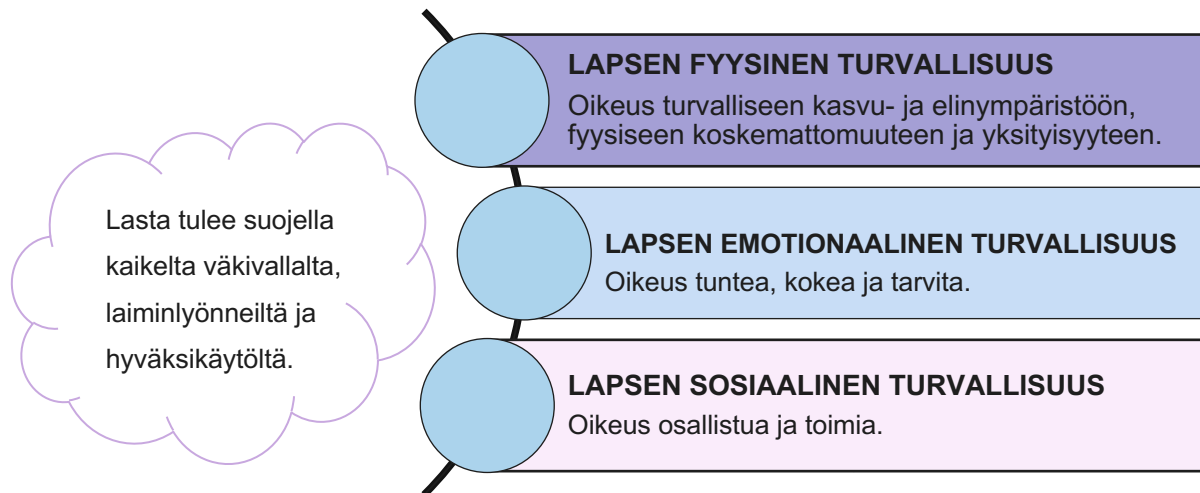
Laineen (2005, s. 158) mukaan varhaisnuoruudessa luottamuksen merkitys korostuu. Varhaisnuoruudessa konfliktit ratkotaankin yhteisesti keskustelemalla, jossa osataan huomioida jo molemmat osapuolet. Konfliktit nivoutuvat tässä vaiheessa vallan epärehelliseen toimintaan ja huomiotta jättämiseen. Sinkkonen (2018, s. 183) mainitsee kodilla olevan myös iso merkitys nuorten taitoihin ratkaista ja selvittää erimielisyyksiä. Jos vanhemmilla on ollut kuuntelemaan pyrkivä suhtautuminen riitatilanteissa, näkyy se myös nuoren kykynä ilmaista omia toiveita ja tarpeita pehmeämmin ja toista kunnioittaen. MLL (2018), mukaan murrosikäisen moraali ajattelua ohjaa empatia ja tuttu kultainen sääntö, tee toisille niin kuin itse haluaisit sinulle tehtävän.

Laineen (2005, s. 159) mukaan yli 15-vuotiaan nuoren kaveruussuhteilla alkaa olla merkityksellinen osa nuoren persoonallisuuden ja identiteetin kasvulle. Kavereilla on samanlaisia arvoja ja asenteita, sekä kiinnostuksen kohteita. MLL (2017) toteaa tässä ikävaiheessa nuoren suuntautuvan yhä enemmän kodin ulkopuolelle, joka voi vanhemmista tuntua hieman haikelta. Aiemmin vanhemman kanssa jaetut asiat jaetaan nyt kaverin kanssa. Vanhemmat ovat kuitenkin edelleen nuorelle ne tärkeimmät aikuiset ja nuori tarvitsee edespäinkin

vanhempiensa läsnäoloa siitäkin huolimatta, vaikka hän ei aina ulospäin näyttäisikään sitä. Kinnunen (2011, s. 29) mainitseekin siitä, että vaikka nuori saattaakin haluta tuntea itsensä irralliseksi vanhemmistaan, kaipaa hän kuitenkin arvonantoa ja tukea omille valinnoilleen. Nuori kaipaa luottamusta ja tukea itsenäistymiseensä. Hän tahtoo tuntea, että hänen omia valintojaan kunnioitetaan ja häneen suhtaudutaan kuin tulevaan aikuiseen. Hyväksyntä, luottamus ja vastuu helpottavat nuoren itsenäistymistä.

4.2 Lapsen oikeudet

livonen (2022) toteaa fyysiseen turvallisuuteen sisältyvän kasvu- ja elinympäristön lisäksi oikeus fyysiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen. Lapsella tulisi olla oikeus psyykkiseen turvallisuuteen elää aina turvallisessa ilmapiirissä, missä hän voi ilmaista tunteitaan luotettavien ja turvallisten aikuisten ympäröimänä saaden ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. livonen jatkaa lapsen oikeuksiin kuuluvan myös oikeus toteuttaa perustarvettaan kuulua yhteisöön, sekä joukkoon. Turvallinen ympäristö mahdollistaa osallistumisen ja toimimisen vertaisryhmissä ilman pelkoa siitä, että joku kiusaa, tai jättää kaveriporukan ulkopuolelle. Lasta tulisi suojella kaikelta väkivallalta, niin fyysiseltä, henkiseltä, laiminlyönneiltä, huonolta kohtelulta, kuin hyväksikäytöltäkin. Hän tähdentää, että lapsen turvalliseen kasvuympäristöön tulee panostaa ja sen rakentamisessa tarvitaan suunnitelmallista sekä tavoitteellista työtä, mihin varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tulisi kiinnittää entisestään huomiota kiusaamisen sekä yksinäisyyden ehkäisemiseen. Hän puhuu myös lasten turvataito-, oikeus- ja mediakasvatuksen tarpeellisuudesta, jotka osaltaan edistävät lasten ja nuorten turvallisuutta.

Kuvio 2. Heinimäki (2023) lapsen oikeudet, (soveltaen, Iivonen, 2022).

Lajunen ym. (2012, s. 20) pitävät myös huomattavan tärkeänä sitä, että erityistä tukea tarvitsevat lapset saisivat turvataitojen opastusta. Heidän mukaansa lapsen olisi hyvä oppia tunnistamaan uhkatilanteita silloin, kun hän toimii sosiaalisessa mediassa. Lapsella tulisi olla tietoutta omista oikeuksistaan olla turvassa ja hänen olisi hyvä harjoitella menettelytapoja itsensä suojelemiseen vahingollisilta vaikutuksilta. He puhuvat myös lisäksi siitä, että monesti erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla saattaa olla korostunut tarve ja halu tulla hyväksytyksi, sekä saada osakseen arvostusta, jolloin miellyttämisen halu toisia kohtaan voi johtaa lapsen hyväksikäyttötilanteisiin, koska lapsella ei välttämättä ole taitoa toimia uhkaavissa tilanteissa. Turvataitojen harjaannuttamisen päämääränä on pyrkiä kohottamaan lapsen itsetuntoa ja omanarvontuntoa, jolloin lapsi oppii paremmin hyväksymään itsensä. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla voi olla myös haasteita ja vaikeutta sosiaalisissa suhteissa, joka voi johtaa siihen, että hän tulee kiusatuksi, tai syyllistyy itse kiusaamaan. Lapsilla voi olla haastetta hahmottaa sitä, minkälaisia asioita saattaa seurata omasta käytöksestään. Usein syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen aiheuttaa hankaluutta.

5 SOSIAALINEN MEDIA

Tässä luvussa kerromme lasten ja nuorten sosiaalisen median käyttötavoista, sekä heidän keskuudessaan vallitsevasta kännykkäkulttuurista. Tämän lisäksi kerromme lasten ja nuorten suosimista ja käyttämistä verkkoyhteisöpalveluista, sekä sovelluksista.

5.1 Lapset ja nuoret sosiaalisessa mediassa

Sosiaalista mediaa on Suomisen (2013, s. 13, 14) mukaan hankala määritellä, koska käsite on kytköksissä kulloinkin vallitsevaan ajankohtaan, eli sosiaalisen median käyttötavoissa ja palveluissa tapahtuu yhtämittaista muutosta. Pesosen (2013, s. 21) mukaan sosiaalinen media tarkoittaa verkkoviestintäympäristöjen kokonaisuutta. Heinonen (2009, s. 6, 7) puolestaan toteaa sosiaalisen median tarkoittavan internet-pohjaisia palveluja, sekä yhteisöjä, joissa käydään ihmisten välistä vuorovaikutusta, osallistumista ja jossa jaetaan sisältöä toistensa kanssa. Kun puhutaan sosiaalisesta mediasta, Heinosen mukaan sillä voidaan tarkoittaa myös yhteisössä jaettua ja tuotettua mediasisältöä. Sosiaalisen median voidaan ajatella muodostuvan sanoista sosiaalinen, joka viittaa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja sanaan media, jolla puolestaan viitataan erilaisiin viestimiin, joiden avulla vuorovaikutusta tapahtuu.

Mäntymäki (2012, s. 12) toteaa, että sosiaalisesta mediasta on tullut merkittävä osa ihmisen elämää ja varsinkin nuorille sosiaalinen media näyttäytyy todellisena elämänä, he havainnoivat maailmaa median välityksellä samanlaisin prosessein kuin todellistakin elämää. Rahjan (2013, s. 4,18) mukaan internetin käyttö on osa nuoren elämäntyylä. Älylaitteet kulkevat jatkuvasti nuorten mukana, jolloin heillä on mahdollisuus jatkuvaan ja kokoaikaiseen internetin käyttöön. Kohvakka ja Saarenmaa (2021) toteavat, että nuorilla lähes kaikki toiminta, eli sosiaalisen kanssa käymisen lisäksi myös opiskelu ja vapaa-aika tapahtuvat netissä. Pönkä (2014, s. 74, 75) on puolestaan todennut, että nuoret viettävät reilusti enemmän aikaa netissä kuin aikuiset ja nuoret myös käyttävät internetiä huomattavasti monipuolisemmin, kuin aikuiset. Aikuiset eivät välttämättä ole aina aivan perillä siitä, mitä nuoren verkkoelämään kuuluu. Nuoret saattavat keksiä kaikenlaisia keinoja, joilla pitävät vanhemmat poissa nettielämästään, jolloin sitä voi olla mahdoton seurata. Haasion (2016, s. 78–80) mukaan nuori, joka vasta muodostaa maailmankuvaansa, omia arvoja, sekä asenteitaan voi olla herkkä erilaisille vaikuttimille. Joensuun (2007, s.17) mukaan nuoret verkon käyttäjinä saattavat elämäkokemuksen puuttuessa olla epävarmoja siitä, miten kohdata erilaisia uhkatilanteita ja ongelmia. Vaikka internet toimintaympäristönä on hyvin monipuolinen ja joka mahdollistaa lukuisia käyttötarkoituksia eri

toimintoihin, voivat kuitenkin verkon uhat ja ongelmat puolestaan muodostua hyvin monenkirjaviksi. Pönkä (2014, s. 72) korostaakin sitä, että vaikka nuoret ovat teknisesti taitavia verkko-yhteisöissä surffaajia, tarvitsevat he kuitenkin avukseen aikuisen valvontaa ja tukea. Nuoret sosiaalisen median käyttäjinä voivat tietämättömyyttään, tai varomattomuuttaan ajautua helposti rikoksen uhriksi, tai sosiaalisen median palvelut saattavat altistaa myös toisen nuoren, tai aikuisen tekemälle hyökkäykselle. Kohvakan ja Saarenmaan (2021) mukaan netin varjopuolet voivatkin muita yleisemmin koskettaa juuri nuoria, koska he ovat intensiivisempiä netin käyttäjiä kuin vanhemmat. Netin käyttöä ei tulisi heidän mukaansa kuitenkaan kieltää nuorilta, vaikka sieltä tulisikin välillä negatiivisia asioita vastaan. Häirinnältä kannattaa kuitenkin pyrkiä suojautumaan muokkaamalla some-tilien yksityis- ja turvallisuusasetuksia. Talentian ammattieettinen lautakunta (i.a) on laatinut sosiaalialan ammattilaisten työn tueksi sosiaalisen median käyttöön liittyviä ohjeita, joissa mainitaan yksityisyyden suojasta, luottamuksellisuudesta, sekä tietosuojasta. Ohjeissa suositellaan ammattilaisia vahvistamaan lasten ja nuorten, sekä tarvittaessa myös muiden some-erityissuojelua kaipaavien henkilöiden digitaitoja, sekä turvallista ja vastuullista some käyttäytymistä.

5.2 Lasten ja nuorten suosimat verkkoyhteisöt

Suorannan & Lehtimäen (2003, s. 31, 32) mukaan verkkoyhteisöllisyys on yksi elämään kuuluva tapa solmia ja ylläpitää suhteita. Verkkoyhteisöllisyyden muotoja voivat olla muun muassa chattailu tai verkossa tapahtuva jutustelu, jossa nuoret kirjoittelevat harrastuksistaan, sekä kiinnostuksen kohteistaan. Verkkoyhteisöt tarjoavat nuorille paikan, jossa he voivat vaihtaa ajatuksiaan, ilmaista itseään, keskustella kiinnostuksen kohteistaan tai solmia uusia suhteita muihin saman elämäntilanteen tai samoja kiinnostuksen kohteita jakaviin ihmisiin. Hamarus (2008, s. 71) toteaa, että nuorille on muodostunut tapa jutella ja hoitaa sosiaalisia suhteitaan muun muassa messengerissä, erilaisilla foorumeilla ja nuorten suosimilla galleriasivustoilla. Ebrand Oy:n & Oulun kaupungin kulttuuri- ja sivistyspalvelujen (2022) SoMe ja nuoret tutkimuksen mukaan 13–29-vuotiaiden suomalaisten nuorten keskuudessa käytetyin palvelu oli WhatsApp. Lisäksi nuorten käyttämiä suosituimpia palveluita olivat YouTube, Instagram, Spotify, Snapchat, TikTok, Facebook, Discord, Pinterest ja Jodel.

WhatsApp (2022) on sovellus, joka on mahdollista ladata älypuhelimeen. Sen käyttö on ilmaista ja sovelluksen toimimisen edellytyksenä tarvitaan internetiä. WhatsAppissa voi viestien ja ääniviestien lisäksi soittaa puheluita, sekä videopuheluita. Siellä voi myös jakaa kuvia ja dokumentteja tai luoda ryhmän, jossa useampi ihminen voi käydä keskustelua toistensa kanssa yhtäaikaaisesti. Ikäraja 16 vuotta, mutta myös nuoremmat voivat käyttää sitä vanhemman luvalla. Sovelluksen voi ladata kuka tahansa.

YouTube (2022) on maailmanlaajuinen ilmainen videopalvelu. Palvelussa käyttäjät voivat ladata omia tekemiään videoita joko yksityisesti tai julkisesti, katsella muiden käyttäjien videoita tai tilata heidän tekemiä kanavia. Ikäraja on 13 vuotta. Alaikäisen tili voidaan poistaa, mikäli syntymävuosi on tiedoissa virheellinen. YouTube-videoita voi kuitenkin katsoa ilman kirjautumista.

Facebook (2022) on internetissä toimiva yhteisöpalvelu, joka on kehitetty ihmisten yhteydenpitoa varten. Facebookin kautta on mahdollista löytää erilaisia ryhmiä, joissa on jäsenenä samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä, tai etsiä erilaisia itseä kiinnostavia tapahtumia. Facebookissa voi jakaa omia tilapäivityksiä, julkaista omia kuvia, tai viestitellä ystävien ja kavereiden kanssa. Ikäraja on 13 vuotta. Alaikäisen profiiliin voi ilmiantaa kuka tahansa, jolloin Facebook poistaa tilin käytöstä.

SnapChat (2022) on etupäässä kuvien ja videoklippein tapahtuvaan viestintään perustuva sovellus ja siitä löytyy myös chat-ominaisuus. Käyttäjät voivat lisätä kaverilistalle omia ystäviään, julkisuudenhenkilöitä, tai esimerkiksi yrityksiä. Seuraamalla muita käyttäjiä voi katsoa heidän My Storyaan eli kuvia ja videoita, joita he jakavat kavereidensa kanssa. Ikäraja on 13 vuotta.

Instagram (2022) on ilmainen älypuhelimille kehitelty sovellus, jossa käyttäjät jakavat kuvia, sekä videoita seuraajilleen. Kommunikointia käydään kommenttien ja tykkäyksien avulla. Instagramissa käyttäjä voi ladata kuvista ja videoista tarinan, joka on näkyvissä vuorokauden. Ikäraja käyttäjätilin luomiseen on 13 vuotta.

TikTok (2022) on videoiden teko- ja jakosovellus, jossa muut käyttäjät voivat tykätä ja kommentoida tai jakaa niitä. Käyttäjät voivat myös viestitellä toisilleen yksityisesti. Oman profiiliin voi asettaa yksityiseksi, mutta julkaistu videomateriaali saattaa sitä huolimatta levitä myös profiilin ulkopuolelle profiilin seuraajien kautta. Ikäraja on 13 vuotta.

Sosiaalisen median palveluita on siis todella paljon. Sosiaalinen media elää jatkuvassa muutoksessa ja uusia some-palveluita syntyy koko ajan lisää, jolloin etenkin nuoret saattavat alkaa käyttää nopeastikin aivan uusia palveluita. Tällöin myös uusien some-trendien ennustaminen voi osoittautua todella hankalaksi. Kuviossa (kuvio 3) on tekstissä aikaisemmin esitettyjen some-palveluiden sovellusten symboleja.

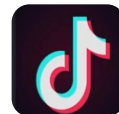
WhatsApp

SnapChat

Instagram

TikTok

Facebook

YouTube

Kuvio 3. Erilaisia some-palvelujen sovellusten käyttämiä kuvasymboleja (Pixabay, i.a).

6 KUSAAMINEN

Kiusaamisesta ilmiönä on olemassa erilaisia määritelmiä ja se voidaan ymmärtää monella tavalla. Mäntylä (2022) määrittelee kiusaamisen olevan negatiivisia tekoja, joita jatkuvasti kohdennetaan samaan henkilöön. Kiusaamista voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana, nimitelynä, uhkailuna, tai pakottamisena. Uhrin tavaroita voidaan tuhota, tai häneltä voidaan kirstittää rahaa. Mäntylä toteaa erityisesti verkossa tapahtuvan kiusaamisen yleistyneen 2000-luvulla. Erityispiirteenä voidaan nähdä isompi yleisö kiusaamistapahtumille, mikä lisää kiusaamisen vahingollisuutta uhrille. Netissä tapahtuva kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi loukkaavien tietojen, kuvien ja videoiden levittämisenä, tai ryhmistä ulos sulkemisena. Opinnäytetyö liittyy keskeisesti nettikiusaamiseen, jota tarkastellaan tässä luvussa. Tämän lisäksi käydään läpi kiusaamista ilmiönä, sen määritelmää ja millaisia haitallisia vaikutuksia, sekä seurauksia sillä voi olla sekä kiusatulle, että kiusaajalle.

6.1 Kiusaamisen määritelmä

MLL (2021b) mukaan koulukiusaamisella tarkoitetaan yleisemmin sitä, että oppilas joutuu yhden tai useamman oppilaan toistuvan loukkaamisen, syrjimisen tai vahingoittamisen kohteeksi, kykenemättä vaikuttamaan tai puolustautumaan saamaansa kohteluun. MLL (2021) toteaaakin kiusaamisen määritelmän olevan tarpeen, jotta kiusaamiseen voidaan puuttua systemaattisesti jo varhaisessa vaiheessa. Esimerkiksi kouluissa olisi hyvä käydä keskusteluja myös oppilaiden ja vanhempien kanssa erilaisista käsityksistä siitä, miten heistä kukin määrittelee kiusaamisen, eli mitä pitävät kiusaamisena ja mitä eivät. Opettajilla, vanhemmilla ja oppilailla saattaa olla kiusaamisesta erilaiset näkemykset, jotka ohjaavat heidän toimintaansa käytännön elämässä. Hamaruksen (2009) mukaan kiusaamisella tarkoitetaan yleensä pitkään jatkuvaa systemaattista vallan väärinkäyttöä. Määritelmään sisältyy vallan epätasapaino ja toistuvuus. MLL (2021b) mainitsee myös, että kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten ja samankokoisten nujakkaa, vaan kiusattu on puolustuskyvyttömässä suhteessa kiusaajaan. Riitojen ja erimielisyyksien ero kiusaamiseen on siinä, että ne ovat yleensä kestoilmiöitä, eikä niiden kohteeksi joudu alituisesti yksi ja samainen henkilö.

Korhonen (2021) määrittelee myös kiusaamisen toistuvana ja tahallisen toisen epämiellyttävänä kokemuksena fyysisenä tai psyykkisenä toimintana. Kiusaaminen jaotellaan usein suoraan ja epäsuoraan muotoon. Suorassa kiusaamisessa toisen loukkaaminen tapahtuu fyysisen satuttamisen, kuten hakkaamisen, potkimisen ja lyömisen muodossa. Muun ohella kiusaamisen keinoina voidaan käyttää nimittelyä ja pilkkaamista. Epäsuora kiusaaminen tarkoittaa juorujen levittämistä, toisen mustamaalaamista ja selän takana pahan puhumista, jonka kautta turmellaan toisen sosiaalista asemaa ja mainetta. MLL (2021b) mukaan kiusaamista voi olla vaikea määritellä, mutta yhtenä lähtökohtana voidaan pitää kiusaamisen kohteeksi joutuneen omakohtaisia kokemuksia.

6.2 Kiusaamisen vaikutukset

Ikosen ym. (2017) tekemän kouluterveyskyselyn tuloksista on nähtävissä sijoitettujen lasten ja nuorten kokevan kiusaamista sekä väkivaltaa enemmän verraten vanhempiansa luona asuviin. Tutkimuksen mukaan noin joka kuudes sijoitettu lapsi ja nuori on kokenut jopa viikoittain koulukiusaamista, ja heistä huomattavasti useampi on kokenut myös syrjivää kiusaamista verraten kotona asuviin nuoriin. Tutkimuksesta havaittiin, että sijoitetuista lapsista neljännes ja nuorista neljä kymmenestä ovat kokeneet fyysisistä väkivaltaa tai fyysisellä väkivallalla uhkailua viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksen mukaan heillä on myös suurempi riski kokea mielialaan liittyviä ongelmia verraten vanhempiansa luona asuviin lapsiin ja nuoriin. Korhonen (2021) toteaa kiusattujen lasten kärsivän muita enemmän mielenterveyden ongelmista. Näistä tavallisia ovat ahdistus ja masennus sekä erilaiset (psyko)somaattiset vaivat. Näyttää on myös siitä, että lapsuudenaikainen kiusaaminen altistaa aikuisiän masennukselle ja ahdistuneisuushäiriöille sekä itsetuhoisuudelle. Kiusaajana olo on yhdistetty masennukseen, ahdistukseen, käytöshäiriöihin ja päihdeongelmiin. Sekä kiusatuksi joutuminen että kiusaajana toimiminen ovat siis riski lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Kiusattuna oleminen voi tuottaa turvattomuuden ja nöyryydyksen tunteita, joita on vaikea unohtaa. MLL (2018) toteaa kiusaamisen vaikuttavan vahingollisesti kiusatun itsetuntoon, lisäksi sillä saattaa olla vaikutusta kiusatun ystävyys- ja seurustelusuhteisiin muun muassa niin, että kiusatulla voi olla enää vaikea luottaa toisiin ihmisiin. Lapsena tai nuorena koettu kiusaaminen saattaa nostaa vielä aikuisenakin pintaan ikäviä muistoja, surua ja häpeän tunnetta. Tutkimuksen mukaan kiusaaminen ja kiusatuksi joutuminen ovat yhteydessä mielenterveyshäiriöihin ja itsemurhayrityksiin.

Anu-Helmi Luukkonen (2010) tutki väitöskirjatyössään kiusaamisen yhteyttä nuorten mielen-terveyshäiriöihin, päihteiden käyttöön, fyysiseen terveyteen, rikoksiin ja itsemurhayritysiin. Tutkimuksesta selvisi, että sekä kiusaajilla, kiusatuilla että kiusaajakiusatuilla on suurentunut riski vakaviin mielenterveyshäiriöihin. Tutkimus osoitti myös sen, että kiusaajilla ja kiusaajakiusatuilla on kohonnut riski päihde- ja käytöshäiriöihin. Kiusatuilla pojilla havaittiin lisääntyntä riskiä sairastua masennukseen, psykooseihin ja erityisesti ahdistuneisuushäiriöihin, kuten sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Kiusattujen poikien kohdalla yhteyttä havaittiin myös fyysiseen sairastavuuteen, kuten allergiaan, astmaan ja epilepsiaan. Molemmilla sukupuolilla säännöllisellä tupakoinnilla ja alkoholin käytöllä oli yhteyttä kiusaamiseen. Tutkimustuloksista ilmeni, että tytöillä, jotka kiusaavat muita, havaittiin lisääntyntä riskiä kannabiksen ja muiden huumaiden käyttöön. Lisäksi sekä kiusaavilla, että kiusatuilla tytöillä havaittiin kohonnutta riskiä itsemurhayrityksiin. Tutkimustuloksista voitiin päätellä kiusaamisen olevan yhteydessä väkivaltarikoksiin.

Hamaruksen (2016) mukaan nuoren ahdistus, masennus, syömishäiriö tai muut mielenterveyden häiriöiksi luokiteltavat oireet saatetaan hoitaa lääkkeillä, kun ongelman alkuperäistä syytä, kiusaamista ei ole tunnistettu. Viranomaisilta saattaa puuttua työkalut tunnistaa kiusaamisen oireet. Tämän lisäksi heiltä saattaa puuttua yhtenäinen ja tarkoituksenmukainen työmenetelmä, sekä osaaminen kohdata kiusattuja ihmisiä. Lapset eivät aina kerro aikuiselle kiusaamisesta koska häpeävät sitä. Ahdistuksen on voinut laukaista jokin aikaisempi traumaattista kokemusta muistuttava tilanne, eikä lapsi osaa sanoa mistä se johtuu. Silloin voidaan tarvita auttaja ohjaamaan keskustelu kiusaamiseen.

Hamaruksen (2012, s. 51) mukaan kiusatulle lapselle tai nuorelle olisikin hyvä kertoa mistä kiusaamisessa on yleensä kysymys, mikä edesauttaa väärän syyllisyyden ja häpeän purkamisessa jota kiusaaminen yleensä tuottaa. Tällä tiedolla voidaan estää lapsen sisäänpäin kääntymistä, josta seurauksena koituisi ahdistusta, masennusta, tai itsetunnon heikkenemistä. Hamarus, Holmberg-Kalenius ja Salmi (2015, s. 39) toteavat kiusaamisen olevan vallankäyttöä, jossa kiusaaja tavoittelee asemaa, suosiota, huomiota, tai hyväksyntää. Kiusaaminen ei ole koskaan kiusatun syy, vaan kiusaajalle kiusaaminen on usein keino hakea itselleen asemaa ryhmässä. Kiusaajalla saattaa olla pelko siitä, ettei hänellä ole kavereita, jolloin hän näkee kiusaamisen olevan keino pitää ryhmä kasassa.

6.3 Kiusaamisen seuraukset

Kieksi (2021a) toteaa, että kiusaamiseen tulee ennen kaikkea puuttua. Jos kiusaaminen pitkittyy, sillä saattaa olla hyvin kauaskantoisia seurauksia, mikä voi lopulta jopa syrjäyttää yhteiskunnassa. Kiusattu saattaa kiusaamisen seurauksena menettää jopa työkykynsä, jolloin hänen koko elämä on vaarassa valua hukkaan. Koposen (2022) mukaan yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle noin 700 000 euroa. Hän painottaa, että kiusaamisen ennaltaehkäisyyn on syytä panostaa paljon enemmän, mikä tulee aina halvemmaksi, kuin jo havaittujen ongelmien korjaaminen. Hän tähdentää, että chattien, sekä muiden auttavien palveluiden resurssit olisi turvattava, jotta apu sekä tuki sen tarvitsijoille olisi saatavilla helposti.

Hamarus ym. (2015, s. 81–83) toteavat, että pitkään jatkuneessa kiusaamisessa on usein tarpeen saada jälkihoitoa. Terapialla voidaan ehkäistä syrjäytymistä yhteiskunnassa. Pitkäaikaista kiusaamista kokeneelle olisi hyvä tarjota jälkihoitoa, jossa kokemuksia käsitellään ulkopuolisen henkilön kanssa. Jälkihoito on tärkeää etteivät traumat jäisi vaikuttamaan loppuelämän ajaksi. Jälkihoito aloitetaan vasta, kun kiusaaminen on saatu loppumaan. Jälkihoito voi olla yksilö-, tai vertaistuki ryhmämuotoisia tapaamisia, tai perhemuotoisia tapaamisia, jossa kiusatun lapsen lisäksi huoltajat ovat mukana. Jälkihoitomalli pitää sisällään erilaisia harjoitteita, jotka auttavat toipujaa saamaan uutta näkökulmaa ja työkaluja kokemuksensa työstämiseen ja kiusaamisesta toipumiseen. Jälkihoito tukee kiusattua nuorta, että hän tulee ymmärretyksi, kohdatuksi ja kuulluksi. Jälkihoito ei ole kaavamaista toimintaa, vaan jokaisen yksilön tarpeista lähtevää tukea (Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku, i.a).

Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku tukee heitä jotka kokevat parhaillaan kiusaamista, tai ovat kokeneet sitä aikaisemmin. Valopilkkku tukee lisäksi kiusattujen lasten ja nuorten vanhempia. Valopilkkku tarjoaa kiusatuille ilmaista jälkihoitoa ja matalan kynnyksen tukea. Jälkihoidon keskiössä on vertaisuus, mutta apua saa myös netissä ja puhelimella yksityisinä tapaamisina. Avun saaminen ei edellytä lähetettä. Tämän lisäksi Valopilkkku tarjoaa keskusteluapua, sekä tukea ja tietoa kiusaamiseen liittyvissä asioissa netin, tai puhelimen kautta esimerkiksi nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille (Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku, i.a).

6.4 Nettikiusaaminen

MySafetyn (2021b) teettämän tutkimuksen mukaan nettikiusaaminen on raaistunut ja yleistynyt hälyttävästi erityisesti 10–17-vuotiaiden keskuudessa. Heistä lähes joka toinen on joutunut kohtaamaan nettikiusaamista. Useampi kuin joka neljäs (26 %) yli 10-vuotiaista suomalaisista on kohdannut nettivihaa tai -kiusaamista, se vastaa Suomen väkilukuun suhteutettuna noin 1,4 miljoonaa suomalaista. Nettikiusaamista esiintyy yleisemmin alle 30-vuotiaiden keskuudessa, 10–17-vuotiaista 46 % ja 18–29-vuotiaista 43 % on joutunut netissä loukkaavien kommenttien kohteeksi. Netissä tapahtuvan kiusaamisen kohteeksi joutuneista 54 % tuntee kiusaajansa. Lähes puolet (45 %) tutkimuksen vastaajista on huolissaan omasta, tai läheisen puolesta joutua nettikiusaamisen kohteeksi. Etenkin lapsiperheissä huoli on korostunut, sillä yli puolet (57 %) on ollut huolissaan perheenjäsentensä joutumisesta nettivihan tai -kiusaamisen kohteeksi. Eniten kiusaamista on esiintynyt Facebookissa, jossa 45 % nettikiusaamista kokeneista suomalaisista on kokenut tulleen loukatuksi. Muita kanavia, joissa nettikiusaamista on esiintynyt säännöllisesti, olivat WhatsApp (19 %), erilaiset keskustelufoorumit (19 %), Snapchat (13 %), sähköposti (12 %), Instagram (11 %), nettipelit (11 %) ja TikTok (8 %). Tutkimukseen osallistui 1100 suomalaista henkilöä, jotka olivat iältään yli 10-vuotta täyttäneitä.

MLL on myös teettänyt kyselyn nuorille nettikiusaamisesta ja häirinnästä syksyllä 2020. Kyselyyn vastanneet olivat iältään 12–17-vuotiaita nuoria. Rauna Rahjan (2021d) mukaan nuoret olivat kertoneet loukkaavan kohtelun ja vihamielisen vuorovaikutuksen olevan arkipäivää sosiaalisessa mediassa, peliyhteisöissä ja sovelluksissa. Nuoret olivat vastauksissaan kertoneet kohdanneensa, tai nähneet toisten saavan ilkeitä kommentteja ja herjaamista, tai ryhmästä ulos sulkemista. Kysymyksessä oli vakavimmillaan ollut seksuaalinen häirintä, tappo- ja raiskausuhkaukset. Yleisin itse kohdistunut kiusaamisen muoto nuorten vastausten mukaan oli ollut nimittely, haukkuminen ja ilkeät kommentit. Moni nuori oli kertonut toisiin kohdistuvan kiusaamisen, tai ryhmästä ulkopuolella jäämisen myös ahdistavana ja ikävänä kokemuksena. Korhosen (2021) mukaan nykyisin suurin osa kiusaamisesta tapahtuukin kännykän välityksellä tai netissä. Kiusaamista voi tapahtua muun muassa chatissa, keskustelupalstoilla, peleissä, sosiaalisessa mediassa sekä muilla lasten ja nuorten käyttämillä foorumeilla. Haasio (2013, s. 63) toteaa, että sosiaalisen median käytön lisääntyminen älypuhelimilla on johtanut siihen, että kiusaaminen ei ole sidoksissa vain tiettyyn aikaan ja paikkaan. Aikaisemmin vain koulun pihalle rajoittunutta kiusaamista jatketaan nyt somessa. Patchin & Hinduja (2006, s.152) määrittelevät nettikiusaamisen olevan tahallista, toistuvaa ja vahingoittavaa toimintaa netin, tai muun median välityksellä, jossa pyrkimyksenä on hyötyä toisen yksilön kustannuksella. Korhonen (2021)

luettelee nettikiusaamisen erityispiirteitä, joita ovat esimerkiksi nopeus, riippumattomuus ajasta ja paikasta, tiedon rajaton leviäminen ja anonymius, jolloin nettikiusaamista voi olla vaikeampi huomata. Forss (2014, s. 36) mainitsee myös nettiin ladatuista materiaaleista eroon pääsemisen hankaluuden. Yleensä materiaalit leviävät hyvin nopeasti, mikä vaikeuttaa niiden poistamista, jolloin ne voivat olla näkyvissä vielä vuosienkin jälkeen. Hänen mukaansa asiaa hankaloittaa myös se, että aikuisilla ei välttämättä ole tietoa kanavista, joita kiusaamiseen käytetään, jolloin niiden rajaaminenkin saattaa viivästyä.

MLL (2021c) mukaan netissä tapahtuva kiusaaminen voi olla esimerkiksi ahdistelua, häirintää, kiristämistä, henkilökohtaisten tietojen levittämistä, tai ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle sulkemista. Jos nuorten välillä on ollut riitaa jostakin asiasta, näkyvät riidat myös helposti heidän käyttämissään sosiaalisissa medioissa. Kowalski (2008, s. 52) mukaan kiusaajat voivat luoda jopa kiusatun käyttäjänimeä muistuttavan nimen, tai käyttää tämän oikeaa nimeä ja kiusatuksi tekeytymällä lähetellä sopimattomia viestejä tai kuvia toisista. Pöyhösen (2021, s. 24) mukaan verkossa kiusaamisen satutettavuus ja loukkaavuus saattaa tuntua jopa kasvokkaista kiusaamista pahemmalta. Anonymiteetti ja todellisen läsnäolon puute luovat vääristymiä, jotka voivat saada ihmisten sanomaan kärkkäämmin ja hyökkäävämmiin asioita toisilleen. Haasio (2013, s. 63) mainitsee myös, että verkossa voi tuntua helpommalta sanoa asiat suoraan ajattelematta toisen tunteita tai sitä, että vastaanottaja oikeasti näkee kommentit ja viestit. Kiusaamista helpottaa lisäksi nimimerkin tai anonymiteetin taakse piiloutuminen. Nettikiusaaminen liittyy useasti osana muuhun kiusaamiseen. Netissä tapahtuva kiusaaminen on aivan yhtä haitallista, vakavaa ja loukkaavaa kuin fyysisesti läsnä tapahtuva kiusaaminen.

6.5 Kiusaamiseen puuttuminen

Heleniuksen (2019) mukaan kiusaamistilanteet ovat usein monimutkaisia selvittää. Osapuolilla voi olla hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, mitä on tapahtunut. Pääsääntönä kuitenkin on, että se aikuinen joka kiusaamisen on huomannut, puuttuu asiaan. Hänen tulisi varmistaa keitä lisäksi tarvitaan mukaan selvittelyyn. Keskustelutilanteissa tulee huomioida, että lapset voivat kertoa omin sanoin omat näkemyksensä asiasta. Erityisesti kiusatun lapsen tulisi voida kertoa asiasta niin etteivät häntä kiusanneet lapset ole paikalla. Kiusaamiseen puuttumisessa on tärkeää, että siihen puututaan välittömästi, osapuolia kuullaan, ja tilannetta jäädään seuraamaan, että kiusaaminen varmasti loppuu. Jokaisen lapsen täytyy voida

jatkaa turvallisesti arkeaan. Tärkeää on kuunnella ja ymmärtää kiusatun kokemus tilanteesta ja hahmottaa millaisia voimavaroja sekä ratkaisuaajatuksia hänellä on, jotta löydetään oikeanlainen apu, joka auttaisi häntä tästä tilanteesta ja tunnetilasta eteenpäin. Tärkeää olisi saada myös selvyys siitä, mihin kiusaajat kiusaamisella pyrkivät ja miten heitä voisi auttaa, että kiusaaminen saadaan varmasti loppumaan.

Hamarus (2012, s. 41) on puhunut siitä, että aikuisten tulee olla kiinnostunut lapsen älylaitteiden ja internetin käytöstä, sekä myös siitä keiden kanssa lapsi kaveeraa. Aikuisen tehtävänä on ohjata lasta siinä, miten internetissä sekä somessa käyttäytyään ja mikä siellä on sallittua ja mikä taas sopimatonta. Lapselle on hyvä kertoa ja selittää internetin sekä somen huonoja puolia ja sitä, mitä siellä ei tulisi jakaa. Kerran jaettua on mahdotonta enää saada somesta lopullisesti poistettua. MLL (2021c) toteaa myös, että loukkaava materiaali saattaa jatkaa leviämistä siitäkin huolimatta, vaikka kiusaajakin jo katusi sen levittämistä. Tämän lisäksi kiusaamista tapahtuu paljon yksityisissä viesteissä, jolloin niitä eivät näe useinkaan kukaan muu kuin kiusattu ja kiusaaja. Hamaruksen (2012, s. 41, 42) mukaan nuorta olisikin hyvä rohkaista kertomaan aikuiselle, jos hän saa epäilyttäviä kuvia ja viestejä. Nuorelle olisi myös hyvä kertoa, ettei kiusaamisviesteihin kannata vastata, sillä se saattaa vaan yllyttää kiusaajaa. Nuoren kannattaa lisäksi säilyttää viestit sekä muut dokumentit todistusaineistona. Asiasta on syytä ilmoittaa myös palvelun ylläpitäjälle, jotta he voivat sulkea nämä käyttäjät pois. Somessa tapahtuva kiusaaminen saattaa joskus mennä niin pitkälle, että se täyttää rikoslaissa mainitut piirteet, jolloin tulee olla yhteydessä poliisiin.

6.6 Nettikiusaaminen lainsäädännössä

Ankkuripoliisina toimiva konstaapeli Daniel Kalejaiye (2022) on todennut, että monilla saattaa olla harha-ajatus siitä, ettei netissä voisi syyllistyä rikokseen. Hänen mukaansa netissä voi syyllistyä kaikkiin rikoksiin, joihin ei liity fyysistä kontaktia toiseen ihmiseen. Tyypillisimpiä ovat kunnianloukkaukset, petokset ja huijaukset, myös näpistys voi olla mahdollinen esimerkiksi pelimaailmassa. Hän muistuttaa myös siitä, että väkivaltarikoksen kuvaaminen sekä sen jakaminen on rikos, josta voi seurata jopa vankeusrangaistus. MLL (2021c) toteaa, että mediankäytössään kannattaa ollakin harkitsevampi siinä, millaista sisältöä eteenpäin jakaa, ettei tulisi itse osallistuneeksi kunnianloukkaukseen, tai kiusaamiseen. Jos toisesta esittää valheellista tietoa niin, että siitä aiheutuu toiselle vahinkoa, tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa, saattaa syyllistyä kunnianloukkaukseen. Laiton uhkaus sosiaalisessa mediassa sekä viesteissä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että on perusteltu syy pelätä sekä oman, että toisen henkilön omaisuuden,

tai turvallisuuden olevan vaarassa. Myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittely, tai erilaiset identiteettivarkaudet voivat olla rikoksia. Rikoslain määritelmiä rikosnimikkeistä mitkä kiusaaminen mahdollisesti täyttää ovat esimerkiksi rikoslain (1889/39) 24 luvusta 1 a § viestintärauhan rikkominen, 9 § kunnianloukkaus ja 8 § yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, sekä 25 luvusta 7 § laiton uhkaus ja 7 a § vainoaminen.

7 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET VALINNAT

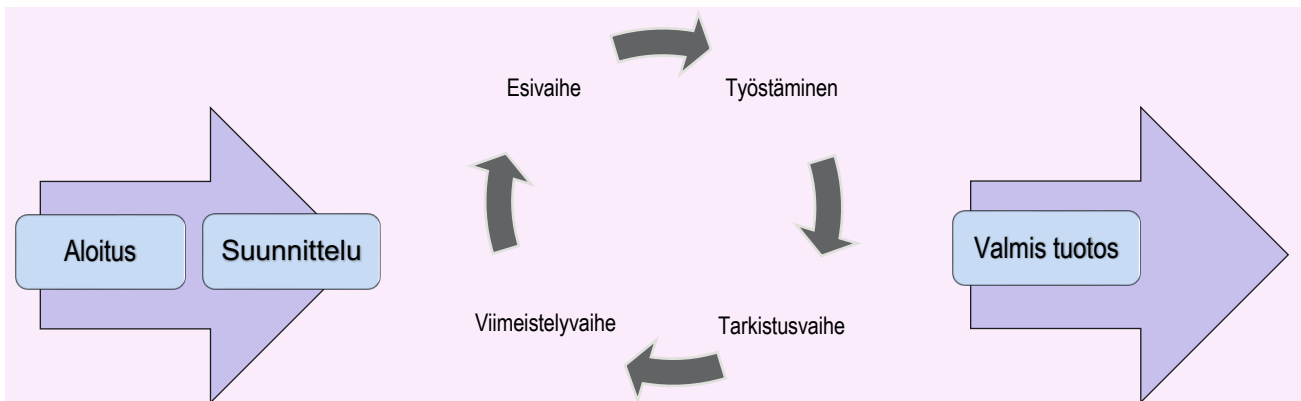
Tässä luvussa käymme läpi toiminnallisen opinnäytetyömme prosessia sekä menetelmiä, joita kehittämistyömme eri vaiheissa käytimme ja sitä, miten opas muokkautui lopulliseen versioon. Teimme alkukartoituksena yhteistyötahomme työntekijöille kyselyn, jonka vaiheista ja tuloksista kerromme myös tässä luvussa.

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Vilka (2021, s. 31, 32) toteaa, että kaikissa opinnäytetöissä on tutkimuksellinen perusta, vaikka kysymyksessä olisikin toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisessa opinnäytetyössä asiantuntijuutta ja osaamista osoitetaan ammatillisella käytännöllä ja sitä käsittelevällä opinnäytetyöllä, joiden ratkaisut perustellaan lähdeaineistolla, itse kootulla tutkimusaineistolla sekä aiemmillä tutkimuksilla. Pyrkimyksenä meillä oli löytää mahdollisimman monipuolista lähdeaineistoa. Etsimme paljon eri tiedonlähteitä ja arvioimme niiden hyödyllisyyttä sekä luotettavuutta. Tämän lisäksi vertailimme eri teorialähteitä ja tutkimuksia oppaan tekemiseen. Vilka (2021, s. 32) jatkaa, että toiminnallinen opinnäytetyö voi liittyä johonkin ammatillisesta käytännöstä nousevaan, tai liittyvään tarpeeseen, joka valmistuessaan on itsenäinen kokonaisuus, esimerkiksi opas, ohje, tai esite. Toiminnallinen opinnäytetyö on hänen mukaansa tutkimusperustaista ammattikäytännöstä lähtevää kehittämistoimintaa. Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli luoda nettikiusaamiseen liittyvää materiaalia yhteistyötahomme ammattilaisten työvälineeksi kiusaamistilanteisiin puuttumista helpottamaan.

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin konstruktivisen mallin (kuvio 4) mukaan. Salonen (2013, s.13–17) toteaa konstruktivisen mallin pitävän sisällään kehittämistyön suunnittelun, työn vaiheistuksen, toimintavaiheen, osallisuuden, tutkimuksellisen kehittämisotteen, sekä koko kehittämistoiminnan monipuolisen menetelmäosaamisen. Konstruktivisessa mallissa korostuu osallistuva puoli, mikä on ollut myös osa meidän työtämme. Yhteistyötahomme on voinut olla keskeisessä roolissa mukana tuomassa omaa ammatillista osaamista ja näkökulmaa. Salonen (2013, s. 6) on todennut, jotta toiminnallisessa opinnäytetyössä käydään dialogista vuorovaikutusta toimijoiden välillä alusta loppuun läpi tuotoksen. THL (2022) määrittelee dialogin olevan avointa ja suoraa keskustelua, jossa keskustelun osapuolet tavoittelevat yhteistä ymmärrystä. Tässä kehittämistyössä olemme pyrkineet ottamaan huomioon yhteistyötahon toiveet, ajatukset ja näkökulmat. Oppaan ideointivaiheessa olemme keskustelleet ja tutkineet eri vaihtoehtoja yhteistyössä antaen työntekijöille mahdollisuuden tuoda esiin ammatillista

näkökulmaa. Kehittämistoiminnan tuloksena luomamme tuotos, eli opas täyttää Salosen kehittämistoiminnan tunnuspiirteet. Opas on ainutkertainen, yhteistyötahollemme suunniteltu ja heillä ei ole ollut aikaisemmin käytössään vastaavaa, eli sillä on myös uutuusarvo. Opas on tarkkaan harkittu ja suunniteltu vastaamaan yhteistyötahomme toiveita.

Kuvio 4. Kehittämistoiminnan konstruktivinen malli (soveltaen Salonen, 2013, s. 20).

7.2 Kehittämistyön prosessi

Salosen (2013, s. 17–19) mukaan aloitusvaiheessa, eli ideointivaiheessa tunnistetaan kehittämistarpeet ja mietitään opinnäytetyön kannalta merkittävät asiat. Tässä vaiheessa mietitään osallisuus työn tekemiseen, eli mukana olevat tahot ja heidän osallistumisensa. Aloitusvaihe muodostui selkeästä kehittämistarpeesta ja oli tullut esiin toimeksiantajan työntekijän toimesta, joka on tämän opinnäytetyön tekijöistä toinen. Hannalle syntyi idea opinnäytetyön aiheesta ja työntekijöille suunnatusta oppaasta, koska hän oli huomannut työssään, että heiltä puuttui selkeä malli ja sopivat työvälineet somekiusaamiseen puuttumiseen liittyvissä pulmissa. Somekiusaaminen näyttäytyy lastensuojeluyksiköiden arjessa tavalla tai toisella lähes viikoittain. Opas toimisi työntekijöiden uutena työvälineenä somekiusaamiseen puuttumiseen liittyvissä asioissa arkea helpottaen. Opinnäytetyömme prosessi alkoi yhteisestä keskustelustamme. Hanna kertoi ajatuksestaan Päiville, joka on toinen tämän opinnäytetyön tekijöistä ja ehdotti yhteistyötä kehittämistyön tekemiseen. Päivin mielestä idea yhteistyöstä ja aiheesta oli hyvä, lisäksi aihe on erittäin tärkeä ja aina ajankohtainen.

Aloitusvaiheen jälkeen tulee suunnitteluvaihe. Salonen (2013, s. 20) toteaa, että projektin suunnitteluvaiheessa tehdään kirjallinen suunnitelma, jossa tulee ilmetä työn tavoitteet, työvaiheet, työnjako, osallistujat, aikataulut, sekä materiaalit ja aineistot. Tässä vaiheessa tehtiin myös opinnäytetyömme kirjallinen suunnitelma, joka esitettiin huhtikuun 2022 seminaarissa. Suunnitteluvaiheen jälkeen siirryimme esivaiheeseen. Salosen (2013, s.17) mukaan esivaiheeseen sisältyy toteutusvaiheeseen valmistautuminen ja siinä käydään vielä suunnitelmaa lävitse, ennen toteutusvaiheeseen siirtymistä, eli siirrytään siihen ympäristöön missä se toteutetaan. Kun opinnäytetyömme suunnitelma oli esitetty ja hyväksytty, siirryimme esivaiheeseen ja haimme tutkimusluvan lastensuojeluyksikön johtajalta, sekä allekirjoitimme toimeksiantosopimuksen. Tämän jälkeen sovimme yhteistyötahon kanssa työntekijöille suunnatun kyselyn ajankohdasta ja toteutustavasta. Tässä vaiheessa tehtiin myös kyselylomake (liite 2) sekä kyselyyn liitettävät tietosuojaseloste ja saatekirjelmä (liite 1). Lisäksi teimme kehittämistyöllemme viitekehyksen ja sisällysluettelon.

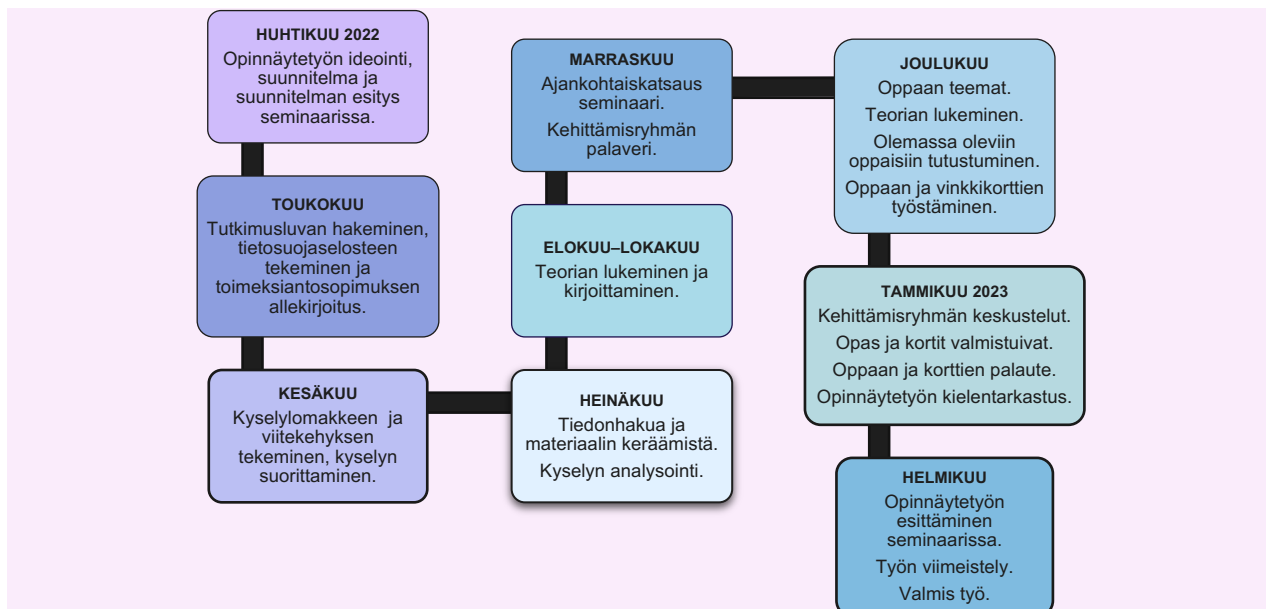
Suunnitteluvaiheen jälkeen vuorossa on työstövaihe, eli toimeenpano vaihe. Salosen (2013, s.19, 20) mukaan työstövaihe on toimijoille vaativin ja aikaa vievin vaihe. Tässä vaiheessa toteutetaan jo suunnitelmaa ja toimijoiden täytyy miettiä omaa roolia, vastuuta, suunnitelmallisuutta, sekä sietää epävarmuutta. Vaiheen aikana materiaalit, aineistot, työskentely menetelmät, sekä dokumentoinnit realisoituvat. Tässä vaiheessa tekemisen tarkastelu ja ohjaus ovat tähdellisiä kohtia auttamaan eteenpäin tuotoksessa. Työstövaiheessa keräsimme aineistoa ja hankimme tietoa. Oppaan työstämisprosessi alkoi lastensuojeluyksikön työntekijöille suunnatulla kyselyllä (osio 7.3) josta on tarkempi kuvaus omassa osiossa. Oppaan työstövaiheen aikana keräsimme oppaaseen tulevia aiheita, luimme teoriaa sekä tutustuimme erilaisiin olemassa oleviin oppaisiin ja tutkimuksiin. Kerromme oppaan suunnittelusta, sekä rakentumisesta tarkemmin (luku 8) omassa osiossa.

Työstövaiheen jälkeen vuorossa on tarkastusvaihe, jossa tehdään väliarviointia. Salosen (2013, s.17–19) mukaan tarkastusvaiheessa arvioidaan työtä, eli syntynyttä tuotosta. Työ käydään huolellisesti läpi ja tässä vaiheessa voidaan vielä palata työstövaiheeseen ja tehdä mahdollisia korjauksia, tai jos tuotos on jo kokonaan valmis, siirrytään viimeistelyvaiheeseen. Teimme jatkuvaa arviointia, palaten useaan otteeseen tarkastusvaiheesta takaisin työstövaiheeseen. Viimeistelyvaiheessa lähetimme oppaan vinkkikortteineen pdf-muotoisena tiedostona yhteistyötahomme tarkasteluun ja pyysimme palautetta sekä korjaus- tai kehittämis ehdotuksia. Lopuksi kävimme vielä keskustelua kehittämisryhmän kanssa ja heidän mielestään

lopputulos oli monipuolinen ja hyvä paketti, johon he olivat tyytyväisiä. Opas ja kortit muokkautuivat lopulliseen versioonsa tammikuun lopussa, jolloin pohdiskelimme vielä oppaan ja vinkki-korttien saavutettavuutta ja käytettävyyttä. Opas ja vinkkikortit päätettiin jättää sähköiseen muotoonsa, jolloin niitä voi tarpeen vaatiessa myös tulostaa. Kun lähdimme toteuttamaan suunnitelmaa, meillä oli kehittämistyön tavoitteet, laajuus ja alustava aikataulutus kirkkaana mielessä. Moni asia kuitenkin tarkentui vasta projektin edetessä, esimerkiksi toiveet oppaan sisällöstä tarkentuivat ja muotoutuivat lopulliseen muotoonsa vasta matkan varrella. Aikatauluihin tuli myös muutoksia ja työn määrän laajuuskin muuttui hieman, koska sisällöntuotantoon tuli lisänä vinkkikortit esitteen sijaan. Alkuperäiselle suunnitelmalle annettiin kuitenkin väljyyttä ja joustonvaraa. Oppaan ja vinkkikorttien työstäminen sekä hiominen veivät huomattavasti enemmän aikaa, mihin olimme varautuneet. Tuotoksia korjattiin ja hiottiin moneen otteeseen ennen kuin ne lopulta esiteltiin yhteistyötaholle.

Meille oli heti alussa selvää ja tärkeää, että yhteiset keskusteluhetket ja palaverit toteutuvat säännöllisesti viikkopalaverien ja lisäksi silloin, kun tilanne sitä vaatii. Palaverit toteutuivat yleensä Teamsissa, mutta myös puhelinkeskusteluina. Nopeaan viestintään käytimme WhatsAppia. Aikataulut eivät kuitenkaan aina kohdanneet, jolloin viikkopalaverit jäivät toteutumatta. Tämä oli projektin onnistumisen kannalta riski. Riskienhallinnassa aikataulun väljentäminen pyrittiin ottamaan jo suunnitelmassa huomioon, mutta aikataulutusta olisi voinut kuitenkin suunnitella entistä paremmin ennakoimalla. Tämän kehittämistyön keskeisenä menetelmänä on käytetty dialogista keskustelua. Opasta suunniteltiin ja muokattiin ammattilaisista koostuneen ryhmän kesken tiimityössä. Dialogisissa keskusteluissa mahdollistui työntekijöiden näkökulman ja ammatillisen osaamisen esiintuominen. Dialoginen keskustelutapa mahdollisti tarkastelemaan asioita laajemmassa mittakaavassa. Oppaan ideoinnin suhteen olimme hyvin samoilla linjoilla, ja kokonaisuudessaan yhteistyön tekeminen oli helppoa. Kehittämistyömme lopputulos oli mielestämme hyvin onnistunut myös oppimisen näkökulmasta. Prosessin läpivieminen opetti suunnitelmallisuutta, sinnikkyyttä ja sitoutumista. Meistä opinnäytetyön tekijöistä kumpikaan ei ollut aikaisemmin tehnyt vastaavanlaista projektia. Prosessin aikana opimme kehittämistyön suunnitteluun ja toteutukseen liittyvistä asioista. Opimme mitä on tehdä työelämä-lähtöinen kehittämistyö ja miten siinä syntynyttä tuotosta voi hyödyntää käytännössä.

Kehittämistyön tekeminen on ollut antoisaa ja se on tukenut ammatillista kehittymistämme. Olemme saaneet paljon aiheeseen liittyvää uutta tietoa, jota voimme tulevaisuudessa hyödyntää sosionomin työssä. Tiedonhakutaitomme ovat lisääntyneet, jonka katsomme olevan hyödyksi myös työelämää ja sosionomin työtä ajatellen. Teoria luo pohjaa oppimiseen projekti- ja kehittämistyöstä, mutta käytännön työ opettaa ja mahdollistaa saavuttamaan vieläkin syvempää ymmärrystä kehittämistyön suunnitteluun, toteutukseen, sekä lopputarkasteluun painottuvista asioista. Kokemuksena tämä oli ainutlaatuinen. Teimme yhteenvedon (kuvio 5) kehittämistyömme prosessista, jonka siirsimme kuvion muotoon.

Kuvio 5. Kehittämistyön prosessi.

7.3 Aineiston kerääminen

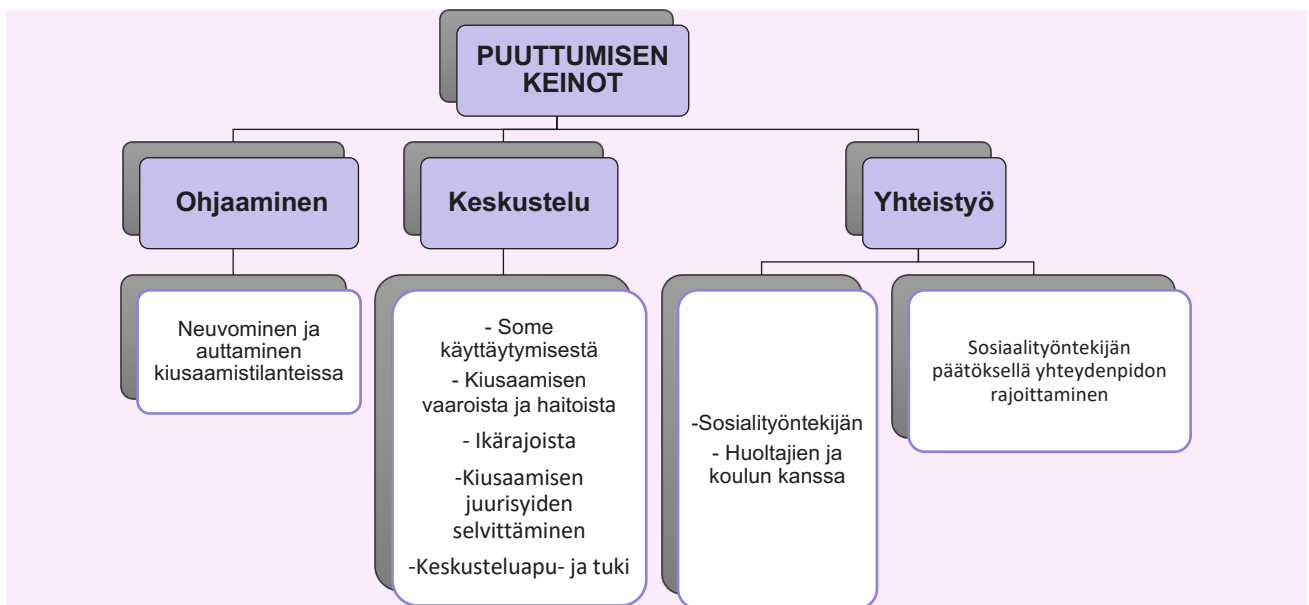
Kysymyksessä on toiminnallinen opinnäytetyö, joten halusimme tehdä ensin hieman alkuselvittelyä, joka auttaisi oppaan sisällön suunnittelua. Keräsimme aineiston sähköisellä Webropol-kyselyllä, jonka teimme lastensuojeluyksikön työntekijöille. Vilkan & Airaksisen (2003, s. 57, 58) mukaan alkuselvitystä tarvitaan toiminnallisessa opinnäytetyössä silloin, kun kohderyhmää tai sen tarpeita ei vielä tunneta. Alkuselvityksestä saadut vastaukset auttavat kohdentamaan oppaaseen tulevaa sisältöä. Vaikka kysymyksessä on toiminnallinen opinnäytetyö, eikä tutkimus, siinä on laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä. Vilkan & Airaksisen (2003, s. 57, 58) mukaan tutkimuskäytännöt toiminnallisessa opinnäytetyössä eivät ole samoin

merkityksellisessä asemassa, kun tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, vaikka tieto niissä kerätäänkin samoin keinoin. Tiedon laatu kuitenkin pyritään turvaamaan niin, että valmiita tutkimuskäytäntöjä käytetään perustasolla. Eskolan & Suorannan (2001, s. 16) mukaan laadullisella tutkimuksella pyritään selittämään ja tulkitsemaan erilaisia havaintoja. Vastausten keräämiseen voidaan käyttää muun muassa kyselyä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa nousee esiin tutkittavien henkilökohtainen näkökulma, jota mekin halusimme kyselyssä selvittää. Kysely sisälsi sekä avoimia, että suljettuja kysymyksiä. Vilkka (2015, s.106) täsmentää, että strukturoiduissa monivalintakysymyksissä vastaaja saa valmiit vaihtoehdot, josta valita. Avoimilla kysymyksillä saadaan yksilön ainutlaatuisia vastauksia. Kysymyksessä oli sähköinen kysely. Saimme yksikön johtajalta työntekijöiden sähköpostiositteet. Kyselylomake lähetettiin kaikille yksikön työntekijöille, joita oli yhteensä 40. Lisäsimme kyselyn saatteeksi kirjeen (liite 1), jossa kerroimme opinnäytetyömme kyselyn tarkoituksesta ja käytännön asioista, kuten esimerkiksi siitä, että kyselyyn vastaaminen vie vaan muutaman minuutin. Painotimme, että vastaaminen on vapaaehtoista ja vastaukset tullaan käsittelemään anonyymisti. Vastauksiin yhdistyi ainoastaan vastaajan ammattinimike ja miten kauan hän on työskennellyt lastensuojelun ammattilaisena. Kyselylomake (liite 2) oli aktiivinen kolme viikkoa, jonka aikana vastauksia tuli 10. Vastausprosentti jäi näin ollen pieneksi. Vilkka (2021, s. 169) toteaaakin, että tyypillisin riski kyselyissä saattaa olla juuri se, että vastausprosentti jää pieneksi, tai vastauslomakkeen palautuksessa voi olla viivettä. Lähetimme vielä uusintakierroksen, jonka avulla saimme kolme uutta vastausta. Vastausprosentti jäi edelleen pieneksi. Vaikka kyselyn vastausprosentti oli edelleen pieni, totesimme, että kehittämiss ryhmän keskusteluista saisimme vielä täydennystä aineistoon. Tämän lisäksi meille oli jo muodostunut monipuolista lähdeaineistoa kerättynä eri tiedonlähteistä, olimme myös tutustuneet erilaisiin aiheitamme lähellä oleviin tutkimuksiin, kehittämistöihin ja oppaisiin.

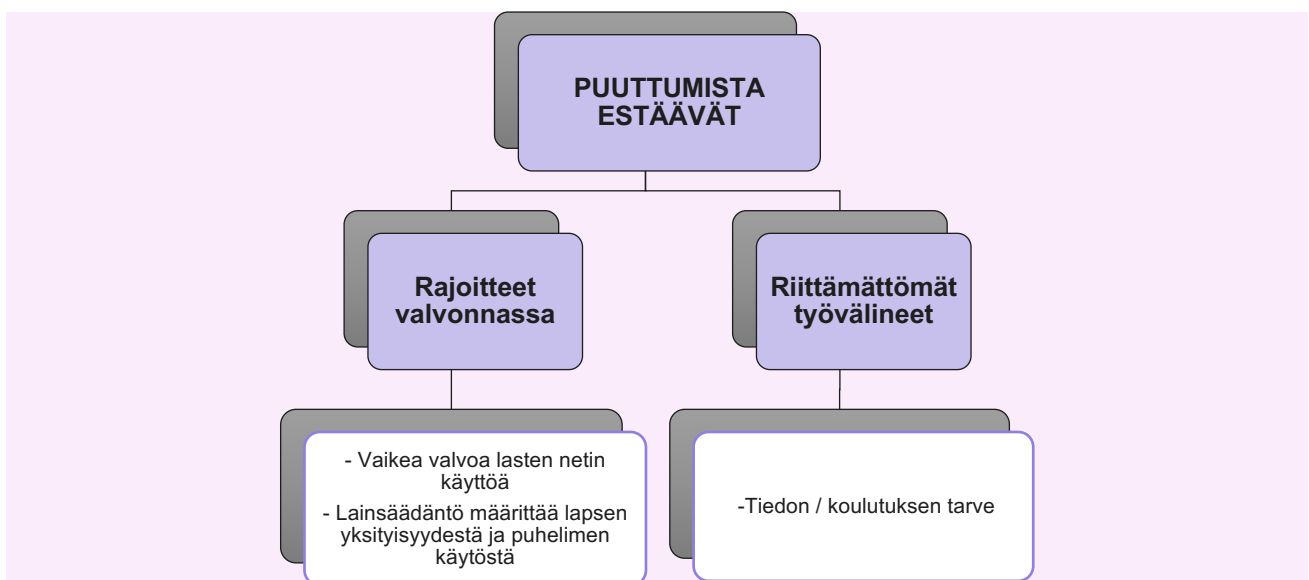
7.4 Kyselyn analysointi

Kyselyssämme oli yhteensä 19 kysymystä, joista suljettujen monivalintakysymysten osuus oli 14. Sekamuotoisia kysymyksiä oli yksi ja avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja sai itse spontaanisti vastata, oli neljä, mikä oli kyselyn laadullinen osuus. Määrälliset vastaukset taulukoitiin Webropol-ohjelmiston avulla. Avoimien kysymysten kohdalla tekstistä etsittiin yhteen kuuluvia ilmaisuja, jotka alleviivattiin eri väreillä. Teemojen valintoja ohjasi kyselyn tarkoitus ja valinta pohjautui siihen, mikä kehittämistyön kannalta on tärkeää. Ensin aineistoa käytiin läpi värikoodauksen avulla, joka auttoi kokonaisuuden hahmottamisessa, sekä vastauksista useasti

nousevien teemojen havainnoinnissa. Muodostaaksemme pää- ja alateemat tiivistimme vastauksia, ryhmittelimme samaa asiaa tarkoittavat ilmaukset saman teeman alle ja nimesimme ne sisältöä kuvaavalla nimellä, joista muodostui alateemat. Alateemojen sisältöä kuvaavat nimet määrittivät mitkä pääteemoiksi muodostuivat. Rakensimme kuviot, jossa esitämme muodostuneet pää- ja alateemat, sekä esimerkkejä työntekijöiden pilkotuista ilmaisuista. Pääteemoiksi muodostuivat kiusaamiseen puuttuminen (kuvio 6) ja puuttumista estävät tekijät (kuvio 7) Alateemoja muodostui useampi.

Kuvio 6. Puuttumisen keinot.

Kuvio 7. Puuttumista estävät.

7.5 Kyselyn tulokset

Kyselyssämme oli yhteensä 19 kysymystä, joista suljettujen monivalintakysymysten osuus oli 14, sekamuotoisia kysymyksiä oli yksi ja avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja sai itse spontaanisti vastata, oli neljä, joka oli kyselyn laadullinen osuus. Koska kysymyksessä ei ollut tutkimusvaan kehittämistyö, emme hakeneet varsinaisesti määrällisiä vastauksia, vaan nimenomaan alkukartoitustietoa siitä, millä tavalla somekäyttäytyminen ja somessa tapahtuva kiusaaminen näyttäytyy lastensuojeluyksikön arjessa. Varsinaisesti halusimme selvittää, millaisin keinoin kiusaamiseen on pyritty puuttumaan, sekä millaisia työvälineitä ammattilaiset tarvitsevat, jotta puuttuminen olisi tehokkaampaa. Lisäksi kartoitimme työntekijöiden toiveita tulevalle oppaalle. Vastaajia oli yhteensä 13 / 40, jotka ovat Kotico sosiaali- ja terveysterveystoiminta Oy:n Seinäjoen lastensuojeluyksiköiden työntekijöitä.

Kartoitimme kyselyssä työntekijöiden tietämystä lasten sosiaalisen median käytöstä. Työntekijöiden vastauksista nousi esiin, että ovat melko hyvin perillä millaisia sosiaalisen median sovelluksia lapset käyttävät, mutta lasten sometusta on hyvin vaikea valvoa sekä tietää, missä sivustoilla ja sovelluksilla lapset aikaansa viettävät. Lainsäädäntö vaikeuttaa valvontaa. Työntekijät kohtaavat työssään lapsia, jotka ovat olleet sekä somekiusaamisen tekijöitä, että koki-joita. Työntekijöiden mukaan kiusaamista esiintyy keskimäärin kerran kuukaudessa, joidenkin vastaajien mukaan jopa viikoittain. Työntekijöiden mukaan lapset eivät aina kerro kiusaamisesta aikuisille. Hamarus (2012, s. 29, 30) toteaaakin kiusaamisen alkavan monesti tilanteista, joita nuori ei välttämättä osaa tulkita itsekään kiusaamiseksi. Usein nuorten on myös vaikea kertoa kiusaamisesta kenellekään. Nuori saattaa ajatella, että hän on itse syypää kiusaamiseen. Häpeän ja syyllisyyden tunteet ovat usein tyypillisiä kiusaamisen seurauksia. Halusimme selvittää työntekijöiltä millä tavalla he voivat puuttua, jos lasta kiusataan somessa. Tiivistimme kerättyjä vastauksia ja taulukoimme (taulukko 1) ne. Nostamme esiin muutamat aineiston kan-
nalta keskeisemmät asiat.

Tiivistetysti vastauksia
Valitettavasti puuttumisen keinot ovat työntekijöillä rajalliset. Keinot tuntuvat vähäisiltä nettikiusaamiseen liittyvissä asioissa. Puuttuminen helpompaa, jos kiusaaja on yksikön lapsi.
Neuvoa lasta estämään kiusaaja.
Tarvittaessa auttaa lasta tekemään kiusaamisesta rikosilmoitus.
Yhteydenotto huoltajiin. Jos toisena osapuolena koulutoveri, yhteys kouluun. Yhteistyössä ja kaikkien osapuolten läsnä ollessa selvittää tilannetta. Kiusaamisen juurisyiden selvittäminen.
Ohjata lasta, ettei itse anna syytä kiusaamisen jatkumiseen esim. provosoitumalla kiusaajien tekemisistä.
Selvittää millaista kiusaaminen on ollut ja onko lapsi itse kiusannut.
Tarvittaessa olla yhteydessä sosiaalityöntekijään, joka voi kirjoittaa yhteydenpidon rajoituspäätöksen, jolloin lapselta voidaan ottaa puhelin pois määräajaksi.
Keskustelemalla lapsen kanssa somekäyttäytymisestä ja ikärajoista.
Kertomalla kiusaamisen vaaroista ja haitoista myös ennaltaehkäisevästi, voidaan vaikuttaa hieman siihen, ettei kiusaamista tapahtuisi niin usein.

Taulukko 1. Työntekijöiden puuttumisen keinoja.

Useammassa vastauksessa toistui kiusaamistilanteissa puuttumisen keinona lapsen tukeminen, ohjaaminen, neuvominen ja keskustelu. Yhteistyö koulun, huoltajien ja sosiaalityöntekijän kanssa nousivat myös esiin vastauksista. Tarkoituksena oli saada tietoa siitä, millaisia työvälineitä työntekijät kokevat tarvitsevänsä, että kiusaamiseen voisi puuttua tehokkaammin. Esi-tämme (taulukko 2) tiivistetyssä muodossa vastauksista esiin tulleet asiat.

Tiivistetysti vastauksia
Enemmän koulutusta aiheeseen, kuinka nettikiusaamiseen uhria voidaan tukea.
Tietoa ja työkaluja yleisesti puuttumiseen.
Konkreettisia työvälineitä.
Lisää tietoa miten parhaiten puuttua somekiusaamiseen.

Taulukko 2. Millaisia työvälineitä tarvitaan.

Kyselyn lopuksi kerroimme, että opinnäytetyömme myötä valmistuu opas somekiusaamisen puuttumiseen, joka tulee yksiköiden henkilöstön käyttöön. Kysyimme työntekijöiltä, mitä he toivoisivat oppaan sisältävän ja millainen sen tulisi olla, jotta se olisi kätevä ja hyödyllinen työväline. Kysymyksen tarkoituksena oli kartoittaa toivomuksia tulevan oppaan materiaalista, että osaisimme tehdä juuri heidän tarpeisiinsa vastaavan kokonaisuuden. Taulukoimme työntekijöiden toiveita (taulukko 3) tiivistetysti.

Tiivistetysti vastauksia
Lisää tietoa aiheesta ja vinkkejä työskentelyyn sekä kiusaajan, että kiusatun kanssa.
Lapsille oma selkokuvallinen versio, jossa nettikiusaamiseen liittyvää materiaalia, jota voi hyödyntää keskusteluissa lapsen kanssa.
Linkkejä, mistä voi itse etsiä tietoa.
Selkeä ja käytännönläheinen, jossa asiat selitetään lyhyesti ja ytimekkäästi.

Taulukko 3. Työntekijöiden toivomuksia oppaan sisällöstä.

Opinnäytetyön ideointivaiheessa tietoa kaivattiin ensisijaisesti nuorten käyttämistä sosiaalisen median alustoista ja sovelluksista, niiden teknisestä toiminnasta, nuorten käyttämästä nettikielystä ja sosiaaliseen mediaan, salassapitoon, yksityisyyteen ja lastensuojeluasiakkuuteen liittyvästä lainsäädännöstä. Kyselyn avulla saimme lisää tietoa ja uusia toivomuksia oppaan suhteen. Näiden lisäksi kehittämisryhmän keskustelut toivat myöhemmin täydennystä aineistoon.

7.6 Kehittämisryhmän keskustelut

Olimme päättäneet käyttää kehittämistyön menetelmänä dialogista keskustelua. Saimme kerättyä kasaan ryhmän, joka toimisi ns. kehittämisryhmänä oppaan sisällön suunnitteluvaiheessa. Ryhmän tarkoituksena oli dialogisen vuorovaikutuksen avulla suunnitella oppaan tulevaa sisältöä, ulkonäköä ja muotoa. Ryhmä koostui meidän lisäksi kahdesta yhteistyötahomme ammattilaisesta. Olimme heihin yhteydessä ja sovimme ajankohdan tapaamiselle. Kehittämisryhmän palaveri järjestettiin Teamsissa. Ajatuksena oli herätellä työntekijöiden näkökulmaa keskustelemalla yhdessä eri vaihtoehtoista ja ideoista oppaan materiaaliin liittyen. Dialogisessa keskustelussa hyvänä puolena näimme sen, että siinä mahdollistui kaikkien osapuolten näkemysten esiintuominen. Palaverissa keskusteluissa nousi esiin nuorten käyttämät somekanavat ja huoli siitä, että aikuiset eivät välttämättä ole aivan perillä miten eri sovellukset toimivat, mitkä ovat ikärajasuositukset ja pystyykö käyttäjä esimerkiksi esiintymään

anonyymisti. Työntekijät eivät välttämättä myöskään tunnista, tai ole tietoisia kaikista lasten ja nuorten käyttämistä sovelluksista ja verkkoalustoista. Keskustelussa sivuttiin myös lasten ja nuorten nettikielen ymmärtämiseen liittyvää haastetta aikuisten keskuudessa. Nettisanasto olisi hyvä lisä oppaassa, mikä auttaisi aikuista ymmärtämään sitä, millä tavalla lapset ja nuoret keskenään netti- ja pelialustoilla keskusteleval. Lisäksi työntekijät toivat esiin omia toivomuksia ja ehdotuksia erilaisista teemoista, mitkä olivat edellä mainitun lisäksi, nettikiusaamiseen liittyvä lainsäädäntö, tietoa verkossa tapahtuvasta häirinnästä ja kiusaamistavoista, sekä toimintaohjeita kiusaamistilanteisiin. Kävimme hyvää keskustelua ja olimme tyytyväisiä palaverin lopputulokseen. Kehittämisyhdyllä oli lisäksi oma WhatsApp-ryhmä, jossa kävimme keskusteluja oppaan ja vinkkikorttien prosessoinnin aikana. Loppukeskustelu tapahtui myös WhatsAppin välityksellä.

7.7 Luotettavuus ja eettiset periaatteet

Koko opinnäytetyön lähtökohtaisena periaatteena on ollut ihmisarvon kunnioittaminen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen. Koska kyseessä ei ole tutkimuksellinen opinnäytetyö, ei aiheudu huolta esteellisyydestä puolueellisuuden näkökulmasta (Ammattikorkeakoululaki 932/2014). Olemme perehtyneet aiheeseemme tarkasti ja monipuolisesti, myös työntekijän ominaisuudessa. Olemme suunnitteluvaiheessa käyneet ohjaajamme kanssa läpi opinnäytetyön edellyttämät resurssit. Olemme tutustuneet tutkimuseettisiin ohjeistuksiin sekä henkilötietojen käsittelyn ja tietosuojan periaatteisiin. Olemme solmineet asianmukaisen sopimuksen yhteistyötahon kanssa, ja opinnäytetyömme on tunnistettu plagiaatintunnistusjärjestelmässä.

Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista. Kyselyä varten teimme tietosuojaselosteen ja saattekirjelmän, missä kerrottiin kyselyyn osallistumisen olevan vapaaehtoista, ne olivat nähtävissä kyselylomakkeen liitteenä. Lisäksi kerroimme, että kysely suoritetaan anonyymisti ja henkilökohtaisista taustatiedoista kerätään ainoastaan osallistujan ammattinimike ja se, miten kauan hän on työskennellyt lastensuojelun ammatillisena. Henkilötiedot (tässä tapauksessa sähköpostiosoitteet) kerättiin ja säilytettiin voimassa olevan tietosuojalainsäädännön (EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen, 679/2016 ja voimassa olevan kansallisen lainsäädännön) mukaisesti, ja ne tuhotaan välittömästi opinnäytetyön valmistuttua. Henkilötietojen käsittelyperusteena oli työntekijän suostumus. Tutkimuslupahakemuksessa selvitimme tarkkaan, miten kysely suoritetaan ja tieto kerätään. Kerroimme että kyselylomake lähetetään työntekijän sähköpostiin ja

analysointiin käytetään Webropol-ohjelmaa. Vastaukset ja aineisto säilytetään siihen saakka, kun ne ovat kehittämistyön teon kannalta välttämättömiä. Sen jälkeen tiedot poistetaan asianmukaisella tavalla tuhoamalla. Aineistoja säilytetään kyselyn tekijän henkilökohtaisten tunnus-ten ja salasanojen takana. Kerättyä tietoa käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti lain-säädännön edellyttämällä tavalla ja kyselyyn vastanneiden henkilöllisyys on ainoastaan kyse-lyn suorittajan tiedossa. Aineistot tallennetaan tietoturvalisest ja tietoja ei anneta ulkopuolisille.

Myös kehittämissryhmään osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä osallistuneiden henkilöllisyyttä paljasteta. Muokkasimme opasta kehittämissryhmän toiveiden mukaan, ja he saivat tutustua muokattuun versioon ennen työn valmistumista. Kehittämissryhmältä saadun palautteen lisäksi keräsime työntekijöiltä vapaamuotoista palautetta sähköpostitse.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012, s. 6) toteaa, että opinnäytetöissä noudatetaan kol-me tiedeyhteisön toimintatapaa, joita ovat huolellisuus, tarkkuus ja rehellisyys. Nämä ovat toimintatapoja, joita käytetään tulosten esittämisessä ja tallentamisessa, sekä tulosten arvioi-misessa. Lisäksi työssä tulee kunnioittaa muita henkilöitä ja viitata asianmukaisella tavalla hei-dän julkaisuihinsa. Jo ennakoon tulee tehdä eettistä arviointia ja hankkia tarvittavat tutkimus-luvat, sekä selvittää myös muut velvollisuudet ja vastuut. Kehittämissryömme on toteutettu eet-tisten periaatteiden ja luotettavuuden kriteerien pohjalta. Tiedonkeruu vaiheessa meillä on ollut periaate, että käytämme monipuolisesti erilaisia luotettavia tutkimuksia ja tuoreita lähteitä. Läh-deviitteitä olemme myös käyttäneet asianmukaisella tavalla. Kankkusen & Vehviläinen-Julku-sen (2013, s. 218) mukaan eettisestä näkökulmasta katsottuna työn eettisyyttä pohditaan koh-deryhmän kannalta ja myös sen vaikutuksia kohderyhmälle. Työn aiheen tulisi olla myös sel-lainen, mikä on kohderyhmän kannalta tarpeellinen ja hyödyllinen. Kehittämissryön tuotoksena valmistui opas yhteistyötahomme käyttöön. Idea oppaasta nousi tarpeesta, koska heillä oli riit-tämättömät työvälineet somekiusaamiseen puuttumiseen. Heille ei ole aikaisemmin tuotettu vastaavanlaista opasta, joten näkisimme että opinnäytetyömme on hyödyllinen ja tarpeellinen. Opasta kirjoittaessamme olemme huomioineet, että sen ohjeita noudattaessaan työntekijä toi-mii perustuslain (731/1999), lastensuojelulain (417/2007), sosiaalihuoltolain (1301/2014), sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyin lain (812/2000) puitteissa. Lisäksi somessa tapahtuva kiusaaminen on aina ajankohtainen aihe. Olemme myös huomioineet koko opinnäytetyöprosessin ajan, että yhteistyötahollamme on ollut mahdollisuus tuoda omat mieli-piteet ja toivomukset esiin oppaan sisällön suhteen, että se vastaisi heidän tarpeitaan.

8 OPAS TYÖNTEKIJÖILLE

Tässä luvussa käymme läpi oppaan suunnittelun vaiheita, sekä esitelemme sen sisältöä. Työntekijät toivoivat lapsille myös omaa materiaalia, joten valmistimme heille oman version, josta kerromme tässä kappaleessa. Lopuksi käymme läpi oppaan arviointia ja saamaamme palautetta.

8.1 Oppaan suunnittelu

Kun työntekijöiden toiveita oli kartoitettu, aloimme suunnittelemaan tarkemmin opasta, sekä siihen tulevaa materiaalia. Tavoitteena oli saada oppaasta mahdollisimman selkeä ja hyödyllinen, mikä palvelisi ammattilaisten tarpeita. Alkuun kävimme läpi kyselyä, kehitysrhyhmämme palaverimuistiota, sekä näistä esiin nousseita toiveita ja tarpeita materiaalin suhteen. Luimme myös aiheeseen liittyvää teorial tietoa. Ryhdyimme miettimään oppaan ulkonäköä sekä sitä, millaisella ohjelmistolla me sen toteuttaisimme. Päädyimme toteuttamaan oppaan Word-ohjelmalla. Tämän jälkeen pohdimme oppaaseen tulevia teemoja. Teemoja muodostui lopulta kuusi kappaletta mitkä olivat; lainsäädäntö (lapsen yksityisyydensuojan ja puhelimen hallinnan osalta, sekä nettikiusaamiseen liittyvä lainsäädäntö), tietoa sovelluksista, netti- ja pelialustoilla kiusaaminen ja häirintä, kiusaamiseen puuttuminen, apu ja tuki, turvataidot sekä hyödylliset linkit. Alaotsikot ja niiden sisältö muokkautui lopulliseen muotoonsa oppaan tekemisen edetessä.

Joulukuussa 2022 ryhdyimme tosissamme työstämään opasta. Ensimmäisenä mietimme millä tavalla toteutamme oppaan, millaisia kuvia, tai fonttia käytetään ja miten ne asetellaan järkevään muotoonsa, että lopputulos on selkeä, mutta myös visuaalisesti mukava kokonaisuus. Päätimme aloittaa jokaisen pääkappaleen kertomalla mitä se pitää sisällään. Tämän lisäksi halusimme, että pääkappaleiden alkuun laitetaan isokokoiset numerot, koska se tuo visuaalista ilmeikkyyttä mukavasti esiin. Halusimme oppaaseen kuvia. Ensimmäisessä suunnitteluversiossa käytimme oikeita valokuvia, mutta olimme tyytymättömiä lopputulokseen. Löysimme lopulta Wordin omasta kuvapankista kivan näköisiä kuvituskuvia jotka mielestämme olivat tähän tarkoitukseen sopivampia. Kuvien valintaa ohjasi osaltaan ajatus siitä, että saisimme oppaan ja vinkkikorttien ulkonäöstä yhtenäisemmät. Kiinnitimme huomiota myös väritykseen. Otimme värimaailman suunnittelussa yhdeksi lähtökohdaksi saavutettavuuden. Huomioimme tekstin ja kuvien suunnittelussa, että ne erottuvat selkeästi pohjaa vasten. Koska tausta valikoitui valkoiseksi, käytimme pääasiassa mustaa tekstiä. Otsikoihin valikoitui sininen väri, joka erottuu

myös hyvin valkoista pohjaa vasten. Tämän lisäksi otimme huomioon, että kuvissa toistuu väriyhdistelmät, jotta heikosta näöstä tai värisokeudesta kärsivät voivat käyttää opasta vaivattomasti. Halusimme esimerkiksi välttää punaista ja vihreää väriä. Fontin valintaan vaikutti sen selkeys ja yksinkertaisuus. Valintamme kirjaintyypiksi oli Arial Nova, joka on ns.pääteviivaton. Käytimme leipätekstissä kirjainkokoja 14 ja väliotsikoinnissa kokoa 16. Koska työntekijöiden toiveena oli lapsille oma versio, aloimme samanaikaisesti luonnostella sitä. Alkuperäinen ajatus oli, että tekisimme oppaan loppuun liitteeksi A4-kokoisen esitteen, missä olisi aiheeseen liittyviä vinkkejä. Ajatuksena se oli hyvä, mutta emme saaneet siihen mahtumaan kaikkea informaatiota, mitä tarkoituksena oli jakaa. Päädyimme ratkaisuun, että teemme isot infografiikkakortit, mitkä palvelisivat paremmin tarkoitustaan, koska niihin saisi rakennettua ikään kuin erilaisia teemoja, sekä enemmän asiaa. Korttien tarkoitus on antaa lapsille ja nuorille tietoa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen seurauksista. Lisätä valmiuksia puolustaa omia rajojaan kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa, sekä lisätä taitoja turvalliseen ja järkevään netin käyttöön. Olemme pyrkineet rakentamaan korttien sisällön niin, että kiusaamisen puheeksi ottaminen ja siitä kertominen olisi helpompaa. Tarkoituksena on ollut myös herätellä lapsia ja nuoria pohtimaan kiusaamisen vaaroja ja siitä aiheutuvia seurauksia, sekä kiinnittämään enemmän huomiota turvalliseen netin käyttöön.

Teemoiksi valikoitui turvallinen netinkäyttö, somekäyttäytyminen, nettikiusaaminen ja häirintä, nettikiusaamisen seuraukset, kiusaamiseen puuttuminen, toimintaohjeita kiusaamisen ja häirinnän tilanteisiin sekä hyödylliset linkit. Työntekijöiden toiveena oli saada lapsille versio, joka tekstin lisäksi olisi selkokuvallinen. Päätimme toteuttaa korttien työstämisen Canva -suunnitteluohjelmalla. Halusimme korteista selkeät, joissa teksti ja kuvat tukisivat toisiaan sanoman ymmärtämistä helpottaen. Ulkonäön tulisi olla myös lapsille ja nuorille houkutteleva. Canvan tarjoamat ilmaiset graafiset kuvat olivat sopivan näköisiä kortteihin. Fonttina käytimme Arialia. Värimaailma mukaili oppaan värimaailmaa. Asetimme samat saavutettavuuskriteerit värimaailman ja fontin valinnoissa, joita olimme aikaisemmin käyttäneet oppaan suunnittelussa. Työstimme kortteja ja opasta samanaikaisesti. Vaikka työstäminen oli paljon aikaa vievää, tuntui se kuitenkin antoisalta ja mukavalta puuhalta.

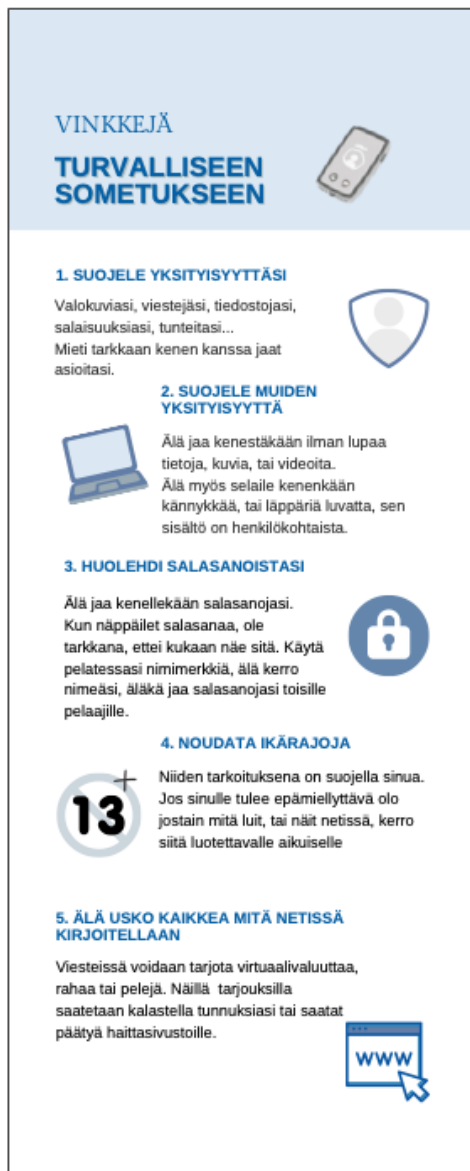
8.2 Oppaan sisältö

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena loimme oppaan (liite 3) lastensuojelun sijaishuollon henkilöstölle. Tavoitteenamme oli tuottaa opas ammattilaisille, joka toimisi heidän tukena ja käsikirjana sosiaalisen median liittyvän kiusaamisen haasteita ratkottaessa. Työntekijät toivoivat, että saisivat lisää tietoa lasten ja nuorten yleisesti käyttämistä sovelluksista. Sosiaalinen media muuttuu jatkuvasti ja uusia palveluja, sovelluksia sekä alustoja syntyy koko ajan lisää. Aikuisten on välillä vaikea pysyä perässä erilaisten sovellusten, pelien, sovellusten ja alustojen tunnistamisessa, sekä käytössä. Olemme koonneet tietoa oppaaseen sekä lasten ja nuorten yleisemmin käyttämistä sovelluksista, että somekanavista ja kerromme niiden käyttötavoista, ikärajoista, suosituksista ja siitä, pystyykö niissä esiintymään esimerkiksi anonyyminä. Työntekijät halusivat lisää tietoa ja työkaluja nettikiusaamisen puuttumiseen. Kerromme oppaassa nettikiusaamisen, verkkohäirinnän muodoista, sekä siihen liittyvästä lainsäädännöstä. Materiaalina on lisäksi sanastoa lasten ja nuorten peli- ja somekanavilla käyttämästä nettikielestä. Tarkoituksena on auttaa työntekijää asioiden tunnistamisessa, jolloin myös kiusaamiseen puuttuminen ja nuoren kanssa asian puheeksi ottaminen voivat helpottua. Lisäksi kerromme turvallisuuskasvatuksesta, joka on ennaltaehkäisevä keino torjua nuorten kokemaa kiusaamista ja verkkohäirintää. Turvallisuustaitojen kehittäminen antaa nuorelle valmiuksia suojella itseään kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa, he saavat myös valmiuksia välttää niitä. Lisäksi oppaassa kerrotaan miten aikuinen voi tukea nuorta sosiaalisen median käytössä, sekä siitä millä tavalla aikuinen voi auttaa ja tukea nuorta tilanteessa, joka kertoo tulleet kiusatuksi, tai on itse kiusaaja.

Kiusaaminen jättää aina jälkiä, seuraukset voivat olla sekä välittömiä, että pitkäkestoisia. Vaikka kiusaaminen olisikin saatu jo loppumaan, kiusattu saattaa kantaa seurauksia mukanaan aikuisuuteen saakka. Oppaassa kerromme kiusaamisen jälkihoidosta, joka on tärkeää toteuttaa kiusaamisen loppumisen jälkeen, ettei kiusatulle nuorelle jäisi traumoja vaikuttamaan loppuelämäkseen. Työntekijät toivoivat aiheeseen liittyvää koulutusta, joten oppaassa kerromme myös Valopilkun tarjoamasta VAHVUUDET ESIIN! – Kiusaamisen jälkihoitomalli® -koulutuksesta. Valopilku tarjoaa lisäksi kohderyhmälle tilauskoulutuksena räätälöityjä koulutuksia sosiaali- ja terveysalan ja kasvatustieteen työyhteisölle. Tämän lisäksi oppaassa on informaatiota nettipoliisin toiminnasta ja verkkopalveluista, sekä erilaisista sovelluksista, joista saa tukea ja apua erilaisiin kiusaamiseen- ja häirintään liittyvissä tilanteissa, sekä seksuaaliseen ahdisteluun ja hyväksikäyttöön liittyvissä asioissa, tai muiden rikosasioiden selvittelyissä ja rikoksen uhreja koskevissa asioissa.

Oppaaseen toivottiin lisäksi erilaisia linkkejä, mistä työntekijät voisivat itse etsiä aiheeseen liittyvää lisätietoa. Noudatimme toivetta ja lisäsimme oppaan loppuun hyödyllisiksi katsomiamme linkkejä aiheeseen liittyen. Tämän lisäksi työntekijät toivoivat lapsille omaa selkokuvallista versiota, jossa olisi informaatiota netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen seurauksista, sekä vinkkejä työskentelyyn kiusaajien ja kiusattujen kanssa. Toivomusten pohjalta loimme Turvataitoja sometukseen - vinkkikortit (liite 3 lopussa), joiden tarkoitus on antaa lapsille ja nuorille tietoa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen seurauksista. Lisätä valmiuksia puolustaa omia rajojaan kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa. Toimia työntekijöiden työvälineenä helpottamassa kiusaamisen vastaista ennaltaehkäisevää työtä, sekä kiusaamistilanteisiin puuttumista.

Työntekijöiden mukaan nuoret eivät aina kerro aikuiselle kiusaamisesta. Nuoret eivät välttämättä myöskään aina tunnista mikä on kiusaamista. Toivomme, että kortit madaltaisivat nuoren kynnystä kertoa aikuiselle kiusaamisesta, sekä lisäisivät tietoa, jotta kiusaamisen tunnistaminenkin helpottuisi. Vinkkikortteja voi hyödyntää nuorten ja aikuisten välisissä keskusteluissa tukena helpottaen puheeksi ottamista. Tarkoituksenamme oli tehdä korteista mahdollisimman selkeät ja yksinkertaiset, joten lisäsimme jokaisen vinkin kohdalle kuvan helppolukuisuutta selventämään. Korteissa on esimerkiksi ”vinkkejä turvalliseen sometukseen” -kortti (kuvio 8), jossa annamme vinkkejä mihin asioihin on hyvä kiinnittää yleisesti huomiota, jotta netissä sometus olisi turvallisempaa.

Kuvio 8. Esimerkki kortista ”vinkkejä turvalliseen sometukseen”.

Kehityssryhmämme keskusteluissa nousi esiin toivomuksia, jotta lapset ja nuoret saisivat lisää tietoa eri kiusaamisen ja häirinnän ilmenemismuodoista. Tätä varten teimme ”tiedätkö mitä tarkoittaa” -kortit, joissa avataan näihin liittyviä käsitteitä (kuvio 9). Lisäksi korteissa on aiheeseen liittyviä kysymyksiä pohdittavaksi, tai ”hyvä muistaa kohta”, jossa on teemaan liittyviä vinkkejä.

**TIEDÄTKÖ
MITÄ TARKOITTAÄ**

1. TROLLAUS

Verkossa tapahtuvaa häiriköintiä esim. viestien avulla. Tarkoituksena trollaajalla voi olla toisten ihmisten ärsyttäminen ja provosointi.

Mitä ajatuksia tämä sinussa herättää ?
Onko sinua joskus trollattu ?

2. VERKKOVIHA

Somessa tapahtuvia loukkaavia, tai uhkaavia tekoja, joita ovat esim. pelottelu, tai häpäiseminen.

Oletko joutunut joskus verkkovihan kohteeksi ?

3. SLUT SHAMING

Pukeutumisen, kuvien tai seksuaalisuuden ilmaisemisen vuoksi tehtyä häpäisemistä esim. naisia voidaan kritisoida siitä, jos hän pukeutuu paljastaviin vaatteisiin.

Oletko nähnyt tai kokenut somessa tällaista ?
Onko kuviasi tai pukeutumistasi arvosteltu ?

HYVÄ MUISTAA

- Sinulla on oikeus pukeutua juuri niin kuin itse haluat
- Kaikenlainen uhkailu, kiristäminen, haukkuminen ja toisen häpäiseminen on väärin.
- Jos joudut tällaisten loukkausten tai pelottelun kohteeksi, kerro siitä luotettavalle aikuiselle.

Kuvio 9. Kuvio Esimerkki kortista ”tiedätkö mitä tarkoittaa?”

Kehitysryhmässä nousi esiin toive, jossa työntekijät toivoivat lasten ja nuorten saavan tietoa nettikiusaamisen vakavuudesta myös rikosoikeudellisesti. Tätä varten teimme kortin ”tiedätkö että nettikiusaaminen saattaa olla rikos”? (kuvio 10). Kortissa kerromme missä tapauksessa kiusaaminen saattaa täyttää rikoksen tunnusmerkit. Kortin lopussa on ”hyvä muistaa” kohta, missä vinkataan mm. siitä, ettei aina voi etukäteen tietää onko kysymys rikoksesta. Rikosten selvittäminen kuuluu poliisin työhön.

TIESITKÖ, ETTÄ NETTIKIUSAAMINEN SAATTAA OLLA RIKOS ?

1. VIHAPUHE

Rangaistavaa vihapuhetta voivat olla kunnianloukkaus, tai yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

2. KUNNIANLOUKKAUS

Kunnianloukkaukseen saattaa syyllistyä, jos jakaa toisesta valheellista tietoa, joka aiheuttaa vahinkoa tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa.

3. LAITON UHKAUS

Tarkoittaa esimerkiksi rikoksella uhkaamista niin, että on perusteltu syy pelätä oman, tai toisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

4. IDENTITEETTIVARKAUS

Rikoksia voivat olla myös erilaiset iidentiteettivarkaudet kuten toisen henkilöllisyydellä, tai tunnistautumistiedoilla esiintyminen.

5. MIETI MILLAISTA SISÄLTÖÄ JAAT SOMESSA

Mediankäytössään kannattaa olla tarkkana millaisia sisältöjä jakaa eteenpäin, jotta ei tulisi osallistuneeksi esimerkiksi kiusaamiseen tai kunnianloukkaukseen.

HYVÄ MUISTAA

- Etukäteen on aika vaikea kenenkään arvioida täyttääkö joku teko rikoksen merkit, poliisin työtä on selvittää se.
- Tiesitkö, että jo 15-v. on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan

Kuvio 10. Esimerkki kortista ”tiesitkö, että nettikiusaaminen saattaa olla rikos?”

8.3 Oppaan arviointi

Oppaan valmistumisen jälkeen lähetimme sekä oppaan ja Turvallisesti somessa - vinkkikortit työntekijöille arviointiin. Pyysimme samassa yhteydessä myös vapaamuotoista palautetta ja kehittämisideoita sähköpostitse, jotta voisimme vielä muokata molempia tuotoksia toivomusten pohjalta. Saimme positiivista palautetta sekä oppaasta, että korteista. Palautteen mukaan oppaan tarjoamat työvälineet vaikuttavat toimivilta ja niiden arvioitiin olevan tulevaisuudessa hyödyllisiä. Palautteen perusteella oppaassa oli käsitelty nettikiusaamista monipuolisesti ja mitään huonoa ei tullut ilmi. Vinkkikortit saivat myös hyvää palautetta, minkä perusteella ne ovat selkeät, visuaalisesti hienosti toteutettu ja vaikuttaisivat hyvältä tukivälineeltä keskusteluissa lapsen kanssa. Erityisen hyvänä nähtiin se, että kussakin kortissa on teema, jolloin niistä voidaan valita joko yksi, tai useampi keskustelun aiheesta riippuen. Palautteen perusteella molemmat jäävät käyttöön.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämistyön tavoitteena oli tuottaa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöille helppolukuinen tietopaketti keinoista puuttua sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen, kun kiusaamistapauksessa osallisena on lastensuojelun sijaishuollon asiakas. Työyhteisössä oli huomioitu, ettei heillä ole selkeää mallia ja sopivia työvälineitä somekiusaamiseen puuttumiseen liittyvissä pulmissa. Somekiusaaminen näyttäytyy lastensuojeluyksiköiden arjessa usein tavalla tai toisella. Opas ja vinkkikortit on luotu työntekijöiden uudeksi työvälineeksi somekiusaamisen puuttumiseen liittyvissä asioissa arkea helpottamaan. Oppaan ja vinkkikorttien suunnittelussa on huomioitu, jotta lapset ja nuoret saavat vahvistusta turvalliseen ja vastuulliseen netinkäyttöön. Kerromme oppaassa miten aikuinen voi tukea nuorta sosiaalisen median käytössä, sekä turvallisuuskasvatuksesta, joka on ennaltaehkäisevä keino torjua nuorten kokamaa kiusaamista ja verkkohäirintää. Oppaan tärkein tehtävä on kuitenkin tarjota työntekijälle tarvittava tieto puuttumisen keinoista yhteen paikkaan koottuna. Näin ollen kiusaamistilanteen ollessa käsillä on mahdollista keskittää kaikki voimavarat lapsen tukemiseen sen sijaan, että joutuu etsimään hajallaan olevaa tietoa netistä. Talentian ammattieettinen lautakunta (i.a) on laatinut sosiaalialan ammattilaisten työn tueksi sosiaalisen median käyttöön liittyviä ohjeita, missä suositellaan ammattilaisia vahvistamaan lasten ja nuorten, sekä tarvittaessa myös muiden someerityissuojelua kaipaavien henkilöiden digitaitoja, sekä turvallista ja vastuullista somekäyttäytymistä. Iivosen (2022) mukaan lapsen turvalliseen kasvuympäristöön tulee panostaa ja sen rakentamisessa tarvitaan suunnitelmallista, sekä tavoitteellista työtä, mihin tulisi kiinnittää erityisesti huomiota kiusaamisen ja yksinäisyyden ehkäisemiseksi. Hän puhuu myös lasten turvataito- ja mediakasvatuksen tarpeellisuudesta, mitkä osaltaan edistävät lasten ja nuorten turvallisuutta.

Kenenkään ei pitäisi joutua kokemaan minkään muotoista kiusaamista, väkivaltaa, tai huonoa kohtelua. Yksi keskeisistä ajatuksista tässä kehittämistyössä on ollut edistää haavoittuvassa asemassa elävien lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta, sekä ehkäistä syrjäytymistä. Suomen Unicefin (i.a) mukaan meillä yhteiskunnassa elää lapsia ja nuoria, jotka ovat perusteettomasti joutuneet toisia huonompaan asemaan. Lapsilla voi olla sairaus, vamma, tai joku muu toimintarajoite. He voivat olla muualla kuin Suomessa syntyneitä. He voivat asua sijoitettuna laitoksessa, perhekodissa tai sijaisperheissä. 40 % näistä lapsista ja nuorista on kokenut syrjivää kohtelua. Heidän mahdollisuutensa hyvään elämään ovat sekä koulussa, että vapaa-aikana heikommat kuin muilla. Ikonen ym. (2017) toteavat kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokevan väkivaltaa ja kiusaamista useammin kuin huoltajiensa kanssa asuvat. Heidän mukaansa

on aiheellista, että sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa toimivat aikuiset ottavat aktiivisesti puheeksi mahdolliset väkivaltakokemukset, jotta väkivaltaa kohdanneet nuoret pääsevät mahdollisimman nopeasti tarvitsemansa avun piiriin. Kieksin (2021a) toteaa, että kiusaamisella on hyvin kauaskantoisia seurauksia, jolloin kiusaamisen pitkittyessä se voi lopulta jopa syrjäyttää. Joten ensiarvoisen tärkeää olisikin, jotta kiusaamiseen puututaan välittömästi. Kiusattu saattaa kiusaamisen seurauksena menettää jopa toiminta- ja työkykynsä, jolloin hänen koko elämä on vaarassa valua hukkaan. Talentia (2015) painottaa myös sitä, että sosiaalialan ammattihenkilön tulee puolustaa asiakkaan ihmisarvoa, sekä ihmisoikeuksien toteutumista. Arene (2017, s. 30) toteaa sosiaalialan tehtävän olevan yhteiskunnassa sekä oikeudenmukaisuuden että yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, osallisuuden lisääminen ja valtaistaminen. Kiusaaminen jättää aina jälkiä, seuraukset voivat olla sekä välittömiä, että pitkäkestoisia. Vaikka kiusaaminen olisikin saatu jo loppumaan, kiusattu saattaa kantaa seurauksia mukanaan aikuisuuteen saakka. Oppaassa kerromme kiusaamisen jälkihoidosta, mikä on tärkeää toteuttaa kiusaamisen loppumisen jälkeen, ettei kiusatulle nuorelle jäisi traumoja vaikuttamaan loppuelämäkseen. Hamarus ym. (2015, s. 81–83) toteavat, että pitkään jatkuneessa kiusaamisessa on usein tarpeen saada jälkihoitoa. Terapialla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymisen riskiä.

Kehittämistyön prosessi on ollut hyvin monivaiheinen. Työn etenemisen rinnalla kohti lopullista tuotosta olemme suorittaneet jatkuvaa arviointia ja tarkastelua, jonka avulla on pyritty saamaan aikaan toimiva paketti. Työskentelyssä on ollut tärkeää teoretietoon tutustuminen, työntekijöiltä kerätyt toivomukset ja kehittämisryhmän keskustelut, sekä oppaasta ja korteista saatu arviointi ja palaute ovat kaikkienensa ohjanneet koko prosessia ja työvälineiden kehittämistä alusta loppuun saakka. Kirjallisuudesta ja alkukartoituksesta saadun tiedon lisäksi kehittämisryhmän dialogisissa keskusteluissa tietoa saatiin myös kehittämisryhmän sijaishuollossa toimivien työntekijöiden työkokemuksesta. Näiden perusteella rakentui tietopohja oppaalle ja vinkkikortteille.

Tuotosten suunnitteluvaiheessa tavoitteena oli saada aikaan kokonaisuus, missä oppaan ja vinkkikorttien sisältö olisi saman suuntainen, jotta ne toimisivat yhdessä. Jotta lopputulos olisi toimiva paketti molemmissa tuotoksissa on pyritty ottamaan huomioon samoja asioita. Olemme pyrkineet koko opinnäytetyön prosessin ajan pitämään sekä kohderyhmän, että yhteistyötahomme tarpeet työskentelymme keskiössä, joten toivomme että jatkossa opas ja vinkkikortit olisivat hyödyllisiä, sekä palvelisivat tarkoitustaan ammattilaisten työvälineinä, sekä lasten ja

nuorten kanssa käytyjen keskustelujen tukena. Toivomme myös, että olemme tällä opinnäytetyöllä olleet osaltamme luomassa sosiaalisessa mediassa esiintyvään kiusaamisen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn toteutumiseen liittyviä helpottavia ratkaisuja. Jatkotutkimus idea voisi olla haastattelu sijaishuollon lapsille ja nuorille siitä, millaisia kokemuksia heillä on nettikiusaamisesta ja miten he haluaisivat aikuisten puuttuvan siihen. Tässä opinnäytetyössä ei suoranaisesti ollut lasten ja nuorten ääntä tai kokemuksia nettikiusaamisesta, joten olisi hyvä kuulla myös heidän henkilökohtaisia ajatuksiansa, tuntemuksia ja kokemuksia.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme on ollut mielenkiintoinen matka. Sen tekeminen on ollut opettavaista ja antoisaa, mutta samalla haastavaa. Sosiaalialan AMK-verkosto (2016) on määritellyt sosionomin kompetenssien olevan sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis-, ja yrittäjyysosaaminen. Opinnäytetyöprosessin myötä osaamisemme on vahvistunut kaikilla näillä osa-alueilla. Sanomattakin on selvää, että olemme oppineet paljon tutkimuksellisesta kehittämistyöstä. Oppaan kirjoittaminen ammattilaisten käyttöön on vaatinut kriittistä eettistä näkökulmaa, sekä vahvaa lainsäädäntöön perehtymistä. Olemme joutuneet pohtimaan kiusaamista hyvinvoinnin ja osallisuuden riskitekijänä, sen vaikutuksia ja ennaltaehkäisyn mahdollisuuksia, sekä lastensuojelun asiakastyön monia ulottuvuuksia.

Mielenkiintomme lastensuojelutyötä kohtaan, sekä yhteistyötahomme tarpeet toimivat pohjana työlle ja lähtökohtaisena tavoitteena oli tarjota jotakin oikeasti konkreettista kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Opinnäytetyön myötä valmistuneet tuotokset opas ja vinkkikortit on luotu vastaamaan yhteistyökumppanimme käytännön työssä ilmenneeseen tarpeeseen. Opinnäytetyömme aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Ajankohtaisuuteen viittaa muun muassa MySafetyn (2021b) teettämän tutkimuksen tulokset siitä, että nettikiusaaminen on huolestuttavasti yleistynyt ja raaistunut erityisesti 10–17-vuotiaiden keskuudessa. Sosiaalisessa mediassa on paljon hyvää, mutta valitettavasti myös nämä edellä mainitut huonot puolensa, joista lasten kasvattajien on hyvä olla tietoisia. Lapset ja nuoret tarvitsevat ohjausta ja tukea median käyttöön, sekä tietoa netissä tapahtuvan kiusaamisen seurauksista ja vaikutuksista, jossa turvallisuuskasvatus ja turvataidot ovat tärkeässä roolissa. Sen onnistumisen edellytyksenä kuitenkin on, että lapset ja nuoret ovat vastaanottavaisia ohjaukselle.

Kiusaaminen ja siihen puuttuminen ovat monimutkaisia asioita, eikä siihen välttämättä löydy helppoja vastauksia. Mielestämme on ensiarvoisen tärkeää, että kiusaamisen vakavuudesta puhutaan paljon ihan yhteiskuntatasoa myöden. Jotta nettikiusaamista koettaisiin tulevaisuudessa vähemmän tulisi mielestämme panostaa enemmän lapsille ja nuorille suunnattuun turvataitokasvatukseen ja kiusaamisen vastaiseen ennaltaehkäisevään työhön. Mielestämme olisi tärkeää lisätä lasten ja nuorten tietoisuutta nettikiusaamisen vaaroista ja seuraamuksista, sekä kiusaamiselta suojautumisen keinoista. Aihetta voisi mielestämme tuoda enemmän esille koulumaailmassa oppitunneilla, sekä lasten ja nuorten käyttämien sosiaalisen median

alustoilla. Kiusaaminen aiheuttaa yleensä kiusatulle syyllisyyden ja häpeän tunnetta, jolloin kiusaamisesta kertominen aikuiselle voi tuntua hankalalta, tällöin myös kiusaamiseen puuttuminen ja poikki laittaminen luonnollisesti vaikeutuu. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan turvataitokasvatus rohkaisee lapsia ja nuoria kertomaan aikuiselle huolistaan, joka puolestaan vahvistaa myös aikuisen kykyä havaita lapsen huolia. Tällä on suotuisaa vaikutusta siihen, että lapsi kertoo helpommin kiusaamisesta aikuiselle, jolloin kiusaamiseen voidaan välittömästi puuttuakin paremmin.

Mielestämme kiusaamisen tunnistamiseen ja puuttumiseen liittyvää koulutusta olisi myös lisättävä, sekä mahdollistettava sitä kaikkien lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten saataville. Sekä kiusaaja että kiusattu tarvitsevat apua, joten näkisimme että ennaltaehkäisy ja puuttumisen lisäksi on hyvin tärkeää, että molemmat osapuolet saavat omaa tilannettaan vastaavaa ammattiapua, tai kiusaamisen jälkihoitoa. Päättäjien ja hyvinvointialueiden olisikin hyvä kiinnittää huomiota siihen, että monialaista yhteistyötä kehitetään edelleen niin, että lapsilla ja nuorilla olisi mahdollisuus saada tarpeita vastaavia palveluita ja matalankynnyksen tukea oikea-aikaisesti, sekä varmistua ja huolehtia lisäksi siitä, että kaikissa kouluissa olisi saatavilla kuraattorin ja psykologin palveluita, joihin lapsella tulisi olla oikeus hakeutua hyvin matalalla kynnyksellä. Näkisimme merkitykselliseksi myös sen, että yhteistyö lastensuojelunyksiköiden, koulun ja sosiaalitoimen välillä olisi sujuvaa.

Kiusaaminen ja väkivalta aiheuttavat inhimillistä kärsimystä, jota ei voi rahassa mitata. Kiusaamisella on usein pitkäkestoisia vaikutuksia, joka voi lopulta johtaa syrjäytymiseen. Riittävä ja oikea-aikainen varhainen tuki säästää pitkässä juoksussa yhteiskunnan menoja. Aiheena kiusaaminen ja väkivallan kohteeksi joutuminen herättävät aina voimakkaita ja surullisiakin tunteita, joten niiltäkään emme välttyneet tämän prosessin aikana. Aihe on vakava ja tunteisiin menevä, mutta mielestämme on tärkeää, että siitä puhutaan ja asian vakavuus nostetaan esiin, jolloin myös kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen olisi tehokkaampaa.

LÄHTEET

- Airaksinen, T. & Vilkkä, H. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi.
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. (2017). Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren – Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Araneva, M. (2016). Lapsen suojele – Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Balto print.
- Facebook. (2022). Käyttöehdot ja käytännöt. https://www.facebook.com/policies_center/
- Ebrand Group Oy., & Oulun kaupungin kulttuuri- ja sivistyspalvelut. (2022). Suomessa asuvien 13–29-vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo. <https://wordpress.ebrand.fi/somejanuoret2022/>
- Forss, M. (2014). Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Crime Time.
- Haasio, A. (2016). Koukussa nettiin. Lapset, nuoret ja verkon vaarat. BTJ Finland Oy.
- Haasio, A. (2013). Netin pimeä puoli. Saarijärven Offset Oy.
- Hamarus, P. (2012). Haukku haavan tekee. PS-kustannus.
- Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T., & Salmi, S. (2015). Opas kiusaamisen jälkihoitoon. PS-kustannus.
- Hangasmaa, N. (2016). Puuttuminen sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan koulukiusaamiseen. Toimintaohjeet Suomen Pietarilaiselle koululle. [AMK-opinnäytetyö, Diagonia-ammattikorkeakoulu] Theseus. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107250/Hangasmaa%20Niina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Heikkinen, T. & Peltonen, R. (2017). Yläkoululaisten käsityksiä kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa. [AMK-opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132906/VALMIS%20OP-PARI%207.4.2017.pdf?sequence=1>
- Heinonen, S. (2009). Sosiaalinen media. Avauksia nettiyhteisöjen maailmaan ja vuorovaikutuksen uusiin muotoihin. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen ja Turun kauppakorkeakoulun e-julkaisuja, 2009(1). https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/147581/eTutu_2009-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Holmberg-Kalenius, T. (2008). Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Gummerus kustannus Oy.

- Hirsijärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2004). Tutki ja kirjoita. Tammi.
- Ikonen, R., Hietamäki, J., Laakso, R., Heino, T., Seppänen, J., & Halme, N. (2017). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 21/2007. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Instagram. (2022). Tukikeskus ja ohjeet. Vinkkejä vanhemmille. <https://help.instagram.com/154475974694511>
- Iso-Jaakkola, M. (2017). ”No ei, ku sit ne rupes kiusaamaan vielä enemmän...” – Tutkimus nuorten ajatuksista some-kiusaamiseen puuttumisesta. [AMK-opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu]. Theseus. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126804/Iso_Jaakkola_Maarit_.pdf?sequence=1
- Kankkunen, P., & Vehviläinen-Julkunen, K. (2013). Tutkimus hoitotieteessä. Sanoma Pro.
- Kess, K. (18.01.2022). Koulukiusaaminen rikosoikeudellisena ilmiönä – mikä on vastuu? Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämisspalvelut HY+. <https://hyplus.helsinki.fi/koulukiusaaminen-rikosoikeudellisena-ilmiona-mika-on-koulun-vastuu/>
- Kinnunen, S. (2011). Murrosikäinen perheessä – Tasapainoiluja tilan ja rajojen välissä. Hansaprint Oy.
- Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkku / Harjulan Settlementti ry. (i.a). VAHVUDET ESIIN! – kiusaamisen jälkihoitomalli ®. <https://www.valopilkkuja.fi/mika-on-valopilkku/vahvuudet-esiin-kiusaamisen-jalk/>
- Kohvakka, R., & Saarenmaa, K. (9.3.2021). Vihapuhe, nettikiusaaminen ja häirintä koskettaa erityisesti nuoria. Tieto & Trendit. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/vihapuhe-nettikiusaaminen-ja-hairinta-koskettaa-erityisesti-nuoria/?listing=simple>
- Korhonen, L. (26.11.2021). Duodecim Terveyskirjasto. Kiusaaminen. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00028>
- Kotico Sosiaali- ja terveysterveystoiminta Oy. (2023). <https://kotico.fi>
- Kowalski, R., Limber, S., & Agatston, P. Cyber bullying. Malden, MA. Blackwell.
- Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Jatkuvuutta ja turvaa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Köntti, M. (2010). Sosiaalisen median ja internet-tiedonhaun opas kasvattajille. [AMK-opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu] Theseus.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15995/Kontti_Maija.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laine, K. (2005). Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Otavan Kirjapaino Oy.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lastensuojelulaki 417/2007 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

Luukkonen, A-H. (2010). Bullying behaviour in relation to psychiatric disorders suicidality and criminal offences: A study of under-age adolescent inpatients in Northern Finland (Acta universitatis Ouluensis D Medica 1072) [väitöskirja, Oulun yliopisto]. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514263019.pdf>

MLL. (11.11.2019). Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen koulussa. <https://www.mll.fi/artikkelit/kiusaamiseen-puuttuminen-ja-tilanteen-seuraaminen-koulussa/>

MLL. (2021a). Kiusaamisen seuraukset. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppi-laitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/>

MLL. (8.4.2022). Konstaapeli Daniel ehkäisee nuorten rikoksia. https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/konstaapeli-daniel-ehkaisee-nuorten-rikoksia/?post_date=20220511113918

MLL. (4.1.2021b). Mitä kiusaaminen on? <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppi-laitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>

MLL. (20.4.2021c). Nettikiusaaminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

MLL. (22.4.2021d). ”Tapahtuu joka päivä joka sovelluksessa” – nettikiusaaminen ja häirintä ovat nuorten arkea. <https://www.mll.fi/tiedotteet/tapahtuu-joka-paiva-joka-sovelluksessa-nettikiusaaminen-ja-hairinta-ovat-nuorten-arkea/>

MLL. (7.7.2017). Vanhemmat 15–18-vuotiaan kaverisuhteiden tukena. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/vanhemmat-15-18-vuotiaan-kaverisuhteiden-tukena/>

MySafety. (2021b). Nettikiusaaminen – Tutkittua tietoa. <https://www.mysafety.fi/tietoa-nettirikollisuudesta/nettikiusaaminen/tutkittua-tietoa>

MySafety. (20.1.2021a). Sami Kieksi antaa dokumenttitoillaan muille mahdollisuuden avautua kiusaamiskokemuksista – Palkittiin tammikuun nettienkelinä. <https://www.mysafety.fi/lehdistohuone/sami-kieksi-antaa-dokumenttitoillaan-muille-mahdollisuuden-avautua>

- Mäntylä, N. (18.5.2022). Alle 15-vuotiaiden kiusaamisen kitkemisessä tarpeen selkeyttää viranomaisvastuita. Haaste-lehti (2). <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-2-22-alle-15-vuotiaiden-kiusaamisen-kitkemisessa-tarpeen-selkeyttaa-viranomaisvastuita>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2014). Ihmisen psykologinen kehitys. PS-kustannus.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P., & Horppu, S. (2009). Kehityopsykologia lapsuudesta vanhuuteen. Kariston Kirjapaino Oy.
- Patchin, J., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard – A Preliminary Look at Cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice.
- Perusopetuslaki 628/1998 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L1P3a>
- Pesonen, P. (2013). Sosiaalisen median lait. Lakimiesliiton kustannus.
- Pixabay. (i.a). Ilmaiset kuvapankkikuvat. <https://pixabay.com/fi/>
- Pönkä, H. (2014). Sosiaalisen median käsikirja. Docendo Oy.
- Pöyhönen, V. (2021). Noidankehästä pois. Voiko koulukiusaamisen kierteen katkaista. Tammi.
- Rantahalvari, J. (2022). Nettikiusaamisen vaikutukset hyvinvointiin ja kiusaamiseen puuttuminen – Nuorten aikuisten kokemukset kansainvälisellä verkkosivustoilla. [Pro gradu - tutkielma, Lapin yliopisto]. Theseus. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/65006/Rantahalvari_Juulia.pdf?sequence=2#page29
- Rikoslaki 39/1889 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Rikosuhripäivystys. (i.a). Koulukiusaaminen satuttaa ja voi vaikeuttaa elämää vielä aikuisena. <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>
- Ränkimies, S., & Salminen, A. (2019). EHKÄISTÄÄN KIUSAAMISTA YHDESSÄ! – Opas vanhemmille ja opettajille. [AMK-opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu] Theseus. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/168231/Ränkimies_Sirpa_Salmi-nen_Aisla_2019.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Salmivalli, C. (2008). Kaverien kanssa – Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus.
- Salonen, K. (2013). Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Sinkkonen, J. (2018). Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Kustannus Oy Duodecim.
- Snapchat. (2022). Snapchatin perusteet. <https://creators.snap.com/fi-FI/learn-get-started-snapchat-basics>

- Sosiaalialan AMK-verkosto. (2016). Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). Lastensuojelu. <https://stm.fi/lastensuojelu>
- Suomen perustuslaki 731/1999 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Suomen Unicef. (i.a). Lapsen oikeuksien teemapaketit. <https://www.lapsiystavallinen-kunta.fi/teemapaketit/aluksi-elama-ilman-syrjintaa-on-lapsen-oikeus>
- Suomen Uutiset. (9.9.2022). Huomenna vietetään itsemurhien ehkäisypäivää – ”Yksi syrjäytynyt maksaa yhteiskunnalle jopa miljoona euroa”. <https://www.suomenuutiset.fi/huomenna-vietetaan-itsemurhien-ehkaisyapaiva-yksi-syrjaytynyt-lapsi-maksaa-yhteiskunnalle-jopa-miljoona-euroa/>
- Suomen YK-Liitto. (2022). Lasten oikeudet. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/ihmisoikeudet/lasten-oikeudet>
- Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P., & Turtiainen, R. (2013). Sosiaalisen median lyhyt historia. Gaudeamus.
- Talentian ammattieettinen lautakunta. (i.a). Sosiaalinen media sosiaalialan ammattilaisen viestintävälineenä. <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2020/07/Sosiaalinen-media-sosiaalialan-ammattilaisen-viestintavaliineena.pdf>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasiakkuuden-alkaminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-a). Lastensuojelun käsikirja. Mitä lastensuojelu on? <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-b). Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-c). Lastensuojelun käsikirja. Sijoitus avohuollon tukitoimena. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- TikTok. (2022). Yhteisö-ohjeet. <https://www.tiktok.com/community-guidelines?lang=fi>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Ohje – Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauseräilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

- Tång, M. (2014). Nettietiketti – Opas mediakasvatustyöhön lastenkodissa. [AMK-opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/71454/mikkotangopinnayte2014.pdf?sequence=1>
- Vilka, H. (2021). Näin onnistut opinnäytetyössä, ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus.
- Vilka, H. (2015). Tutki ja kehitä. (4. p.). PS-kustannus.
- YouTube. (2022). Haluatko tietää miten YouTube toimii? <https://www.youtube.com/howyoutubeworks/>
- WhatsApp. (2022). Ominaisuudet. <https://www.whatsapp.com/features> z

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kysely työntekijöille

Liite 3. Opas

Liite 1. Saatekirje

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Suoritamme kyselyn Seinäjoen Kotico Oy lastensuojeluyksikön henkilökunnalle, jonka avulla keräämme aineistoa sijaishuollossa asuvien lasten some-käyttäytymisestä, sosiaalisessa mediassa ilmenevästä kiusaamisesta, sekä aikuisten työssään kohtaamista haasteista puuttua kiusaamiseen. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista, mutta toivomme, että saamme mahdollisimman paljon vastauksia kyselyn onnistumisen kannalta. Vastaaminen kestää vain muutaman minuutin. Odotamme vastauksia 30.6.2022 mennessä. Kyselyyn pääset sähköpostin lopussa olevasta linkistä.

Ystävällisin terveisin,

Hanna Jalonen ja Päivi Heinimäki

Liite 2. Kysely työntekijöille

SOSIAALISESSA MEDIASSA TAPAHTUVAAN KIUUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kysely työntekijöille

☐ Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Vastausohje:

- Vastaa kaikkiin esitettyihin kysymyksiin.
- Kyselyyn saa vastata ainoastaan yhden kerran.

TAUSTATIEDOT

Merkitse vaihtoehto joka kuvastaa sinua.

1. Millaisella työnimikkeellä työskentelet työnantajasi palveluksessa? *

- ☐ Sosiaaliohjaaja
- ☐ Sosiaalityöntekijä
- ☐ Perheohjaaja
- ☐ Muu, mikä?
-

Merkitse vaihtoehto joka kuvastaa sinua.

2. Miten kauan olet toiminut lastensuojelun ammattilaisena? *

- ☐ 0-5 v
- ☐ 6-10 v

☐ yli 10 v

LASTEN VIESTINTÄ SOSIAALISESSA MEDIASSA

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

3. Miten paljon keskimäärin yksikön lapset käyttävät sosiaalista mediaa vuorokaudessa? *

- ☐ alle 1h
☐ 1-2 h
☐ 3-4 h
☐ yli 4 h

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

4. Tiedätkö mitä, tai millaisia sosiaalisen median sovelluksia lapset käyttävät? *

- ☐ Erittäin hyvin
☐ Melko hyvin
☐ Osittain
☐ Melko huonosti
☐ Erittäin huonosti

HAVAINTOJA SOMEKUSAAMISESTA

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

5. Miten usein somekusaamista kohdistuu yksikön lapsiin? *

	Harvoin	Melko harvoin	Joskus	Melko usein	Usein
*	☐	☐	☐	☐	☐

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

6. Miten usein somekusaamista tapahtuu yksikön lapsen toimesta? *

	Harvoin	Melko harvoin	Joskus	Melko usein	Usein

	Harvoin	Melko harvoin	Joskus	Melko usein	Usein
*	☐	☐	☐	☐	☐

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi. Voit valita useita vaihtoehtoja. Jos valitsit vaihtoehdon "jollain muulla tavalla", kirjoita vastauksesi tekstikenttään..

7. Millä tavalla yksikössä asuvan lapsen some:ssa tapahtunut kiusaaminen on paljastunut? *

- ☐ Lapsi on itse kertonut kiusaamisesta
- ☐ Lapsella on esiintynyt fyysisiä oireita
- ☐ Lapsen käytös ja olemus on muuttunut
- ☐ Joku muu on kertonut kiusaamisesta
- ☐ Jollain muulla tavalla, millä?

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi. Voit valita useamman vaihtoehdon.

8. Missä somekiusaamista on mielestäsi tapahtunut? *

- ☐ Facebook
- ☐ Tiktok
- ☐ Whatsapp
- ☐ Instagram
- ☐ Snapchat
- ☐ Twitter
- ☐ Reddit
- ☐ Tellonym

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

9. Missä somekiusaamista on tapahtunut mielestäsi eniten? *

- ☐ Facebook
- ☐ Tiktok
- ☐ Whatsapp
- ☐ Instagram
- ☐ Snapchat
- ☐ Twitter
- ☐ Reddit

☺

☐ Tellonym

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi. Voit valita useamman vaihtoehdon.

10. Somekiusaaminen yksikön lapsia kohtaan on ollut: *

- ☐ Syrjintää, tai ulkopuolelle jättämistä
- ☐ Uhkailua tai kiristämistä
- ☐ Pelottelua
- ☐ Valheellisen tiedon levittämistä
- ☐ Julkista nolaamista
- ☐ Häiritsevää viestittelyä
- ☐ Kuvien muokkaamista ja levittämistä
- ☐ Toisen nimellä esiintymistä
- ☐ Haukkumista
- ☐ Juoruilua ja henkilökohtaisten asioiden levittelyä

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

11. Mitä somekiusaamisen muodoista on mielestäsi esiintynyt eniten yksikön lapsilla? *

- ☐ Syrjintää, tai ulkopuolelle jättämistä
- ☐ Uhkailua tai kiristämistä
- ☐ Pelottelua
- ☐ Valheellisen tiedon levittämistä
- ☐ Julkista nolaamista
- ☐ Häiritsevää viestittelyä
- ☐ Kuvien muokkaamista ja levittämistä
- ☐ Toisen nimellä esiintymistä
- ☐ Haukkumista
- ☐ Juoruilua ja henkilökohtaisten asioiden levittelyä

Kirjoita tekstikenttään millaisia eroja olet huomannut.

12. Millaisia sukupuolten välisiä eroja olet havainnut? *

☐ Vastauksesi:

☐ En ole huomannut

SOMEKIUUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

13. Kertovatko lapset somekiusaamista yksikön aikuisille? *

	Ei koskaan	Harvemmin	Joskus	Usein	Aina
*	☐	☐	☐	☐	☐

Kirjoita vastauksesi tekstikenttään.

14. Millä tavalla lastensuojelun sijaishuollossa toimiva työntekijä voi puuttua, jos lasta kiusataan some:ssa? *

Kirjoita vastauksesi tekstikenttään.

15. Millä puuttumisen keinoilla mielestäsi voidaan parhaiten auttaa sekä kiusattua että kiusaajaa? *

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

16. Miten usein somekiusaamiseen joudutaan puuttumaan? *

- ☐ Ei koskaan
☐ Kerran vuodessa
☐ Kerran kuukaudessa
☐ Kerran viikossa
☐ Lähes päivittäin

Merkitse vaihtoehto joka parhaiten kuvaa havaintojasi.

17. Kyetäätkö somekiusaamiseen puuttumaan tarpeeksi tehokkaasti? *

	Ei koskaan	Harvammin	Joskus	Usein	Aina
*	☐	☐	☐	☐	☐

TOIMINTAIDEOITA SOMEKIUUSAAMISEEN PUUTTUMISEEN

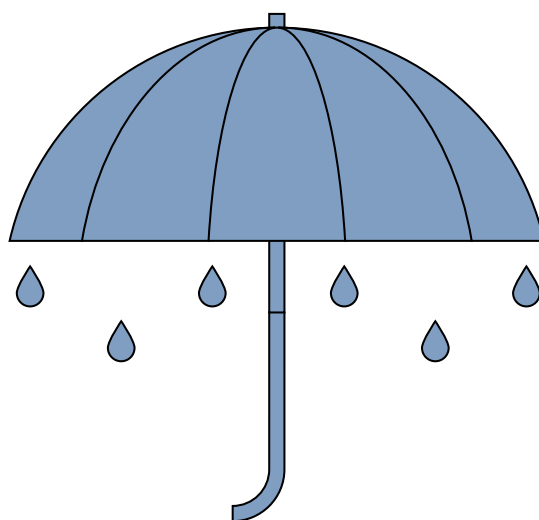
Kirjoita omia ajatuksia, havaintoja, tai kehittämisideoita vastauskenttään.

18. Mitä työvälineitä tarvitsisit itse, jotta pystyisit entistä paremmin puuttumaan somekiusaamiseen? *

Opinnäytetyömme myötä valmistuu opas somekiusaamisen puuttumiseen, joka tulee Seinäjoen Kotico sosiaali- ja terveysterveyspalvelu Oy lastensuojeluyksikön henkilökunnan käyttöön. Kirjoita omia ajatuksia, havaintoja, tai kehittämisideoita vastauskenttään.

19. Mitä toivoisit oppaan sisältävän ja millainen sen tulisi olla, jotta se olisi kätevä ja hyödyllinen työväline? *

Liite 2. Opas

SOMEKIUSAAMISEEN

PUUTTUMINEN

Opas lastensuojelutyön henkilöstölle

Päivi Heinimäki | Hanna Jalonen

SISÄLLYS

LUKIJALLE.....	4
1 LAINSÄÄDÄNTÖÄ YKSITYISYYDENSUOJAN JA PUHELIMEN HALLINNAN OSALTA.....	5
2 MISSÄ LAPSET SOMETTAA ?.....	8
3 NETTIKIUSAAMINEN.....	12
3.1 Mitä kiusaaminen ja häirintä voi netissä olla ?.....	13
3.2 Pelialustoilla kiusaaminen.....	15
3.3 Nuorten nettislangi.....	16
4 APUA KIUUSAAMISTILANTEISSA.....	17
4.1 Kiusaamisen taustalla voi olla monia syitä.....	20
4.2 Kiusaamisen vaikutukset.....	22
4.3 Kiusaamisen jälkihoito.....	23
4.4 Tukea tarjoavat sovellukset ja tahot.....	24

4.5 Kiusaaminen voi olla rikos.....	27
6 TURVATAIDOT.....	29
6.1 Turvataitoja netin käyttöön.....	30
6.2 Miten tukea lasta ja nuorta sosiaalisen median käytössä ?.....	31
7 HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ.....	32
LÄHTEET.....	33
LIITTEET.....	34

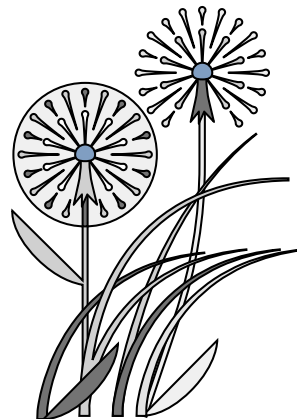
LUKIJALLE

Tämä opas on tuotettu opinnäytetyönä yhteistyössä Kotico sosiaali- ja terveysterveystoimintayksikön henkilöstön kanssa. Ennen oppaan materiaalin tekoa suoritimme kyselyn yhteistyötahomme ammattilaisille lasten ja nuorten kohtaamasta nettikiusaamisesta, jonka tarkoituksena oli auttaa meitä kokoamaan mahdollisimman hyvin palveleva ja tarpeisiin soveltuva opas. Oppaan tarkoituksena on antaa lastensuojelun sijaishuollossa toimiville työntekijöille somekiusaamisen ennaltaehkäisyä ja puuttumista helpottavia työkaluja, sekä toimia tukena ja käsikirjana sosiaalisen median haasteita ratkottaessa.

Työntekijät toivoivat lapsille ja nuorille omaa materiaalia, joten toteutimme heille myös oman version. Turvataitoja sometukseen -vinkkikorttien tarkoitus on antaa lapsille ja nuorille tietoa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen seurauksista, sekä lisätä valmiuksia puolustaa omia rajojaan kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa, sekä toimia ammattilaisten työvälineenä helpottamassa kiusaamisen vastaista ennaltaehkäisevää työtä, puheeksi ottamista, sekä kiusaamistilanteisiin puuttumista. Toivomme että opas ja vinkkikortit ovat hyödyllisiä.

Päivi ja Hanna

Seinäjoella 01.01.2023

1

LAINSÄÄDÄNTÖÄ YKSITYISYYDENSUOJAN JA

PUHELIMEN HALLINNAN OSALTA

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lapsen oikeudesta käyttää omaa puhelintaan ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti, mikäli siitä ei ole haittaa lapselle, tai ei ole perustetta puuttua sen käyttöön. Jos puhelimesta aiheutuu haittaa lapselle, voidaan siihen puuttua kasvatuksellisilla perusteilla muun muassa silloin, jos lapsi käyttää öisin puhelintaan, se voidaan ottaa yön ajaksi pois. Ellei lapsi tai vanhempi vastusta päätöstä, erillistä rajoituspäätöstä ei tarvita. Puhelimen haltuunotto ei saa rajoittaa lapsen yhteydenpitoa, ellei siitä ole erillistä päätöstä. Tämän lisäksi perustuslaki (731/1999) 10 § määrittelee yksityisyyden suojasta viestinnässä, että kirjeen, puhelun, tai jonkun muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton, joka luonnollisesti koskee myös lapsen median käyttöä, mutta toisaalta lastensuojelulaki (417/2007) 2 § määrittelee kuitenkin sen, että lapsen huoltajalla on ensisijainen vastuu siitä, että lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys turvataan. Jos lastensuojelulain (417/2007) 65 § edellytykset täyttyvät, jolloin puhelimen käytöstä on haittaa lapsen tai toisen henkilön terveydelle tai hengelle, tai se haittaa vakavasti sijaishuollon järjestämistä, tai laitoksen yleistä järjestystä, täytyy puhelimen pois ottamisesta tehdä haltuunottopäätös.

**Yhteydenpidon rajoittaminen viittaa, että lastensuojelulaissa
(417/2007) 62 § säädettyjen määritysten täytyessä voidaan**

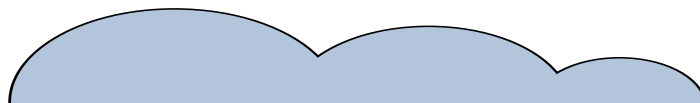
- Rajoittaa lapsen oikeutta tavata huoltajiaan, tai muita läheisiään.
- Rajoittaa lapsen oikeutta yhteydenpitoon läheistensä kanssa puhelimitse, tai muita välineitä käyttäen.
- Lukea ja pidättää lapsen itsensä lähettämiä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje, tai jokin muu luottamuksellinen viesti, tai tarkistaa ja pidättää jokin muu lähetys.
- Ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuoltopaikan haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon tarkoitetut välineet ja laitteet, tai rajoittaa niiden käyttämistä.
- Jättää ilmaisematta lapsen olinpaikka huoltajille, sekä vanhemmille.

Yhteydenpitoa voidaan kuitenkin rajoittaa päätöksellä ainoastaan jos

- Yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen kasvatuksen ja hoidon kannalta välttämätöntä.
- Yhteydenpito aiheuttaa vaaraa lapsen hengelle, kehitykselle, terveydelle, tai turvallisuudelle.
- Rajoittaminen osoittautuu välttämättömäksi vanhempien tai perheen muiden lasten, laitoksen, tai perhekodin muiden lasten tai henkilökunnan turvaamiseksi.
- 12-vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa, joka koskee myös nuorempaa lasta, mikäli hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Lastensuojelulaki 417/2007 13 § määrittää, että yhteydenpidon rajoittamisesta täytyy tehdä päätös, jonka tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija, hänen määräämänsä viranhaltija, tai kiireellisissä sijoituksissa tai muissa kiireellisissä tilanteissa jokin muu sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava viranhaltija. Lyhytaikaisissa, korkeintaan 30 vuorokautta kestävästä rajoituksesta voi päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja.

Lastensuojelulaki (417/2007) 61 § määrittelee, että rajoitustoimenpiteitä voidaan suorittaa vain lapsen ollessa laitoshoidossa huostaanotettuna tai kiireellisesti sijoitettuna. Jos lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteenä, häneen ei voida soveltaa lastensuojelulaissa (417/2007) määriteltyjä rajoitustoimenpiteitä.

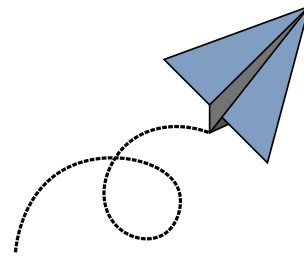

2 MISSÄ LAPSET SOMETTAAT ?

Nuoret käyttävät päivittäin sosiaalista mediaa ystävyys-suhteiden ylläpitoon, opiskeluun, tiedonhankintaan ja vapaa-ajan kulutukseen. Tähän kappaleeseen on kerätty tietoa lasten ja nuorten yleisimmin käyttämistä mobiilisovelluksista ja verkkoviestintäyhteisöistä.

Verkkoyhteisöt ja sovellukset

Snapchat

Kuvin ja videoklipein tapahtuva viestintäsovellus jossa on chat-ominaisuus. Käyttäjät voivat lisätä kaverilistalle omia ystäviään. Seuraamalla muita käyttäjiä voi katsoa heidän My Storyaan eli kuvia ja videoita, joita he jakavat kavereidensa kanssa. Snapit katoavat automaattisesti sen jälkeen kun ne on luettu. Jos seuraaja ottaa kuvankaappauksen snäppijulkaisusta, palvelusta lähtee käyttäjälle tästä automaattinen ilmoitus. Ikäraja on 13 vuotta.

WhatsApp

Älypuhelimeen ladattava ilmainen sovellus. Viestien ja ääniviestien lisäksi voi soittaa puheluita ja videopuheluita. WhatsAppissa voi jakaa kuvia ja dokumentteja, tai luoda ryhmän jossa ihmiset voivat käydä keskusteluja toistensa kanssa yhtäaikaaisesti. Ikäraja on 16 vuotta, mutta myös nuoremmat voivat käyttää sitä vanhemman luvalla. Sovelluksen voi ladata kuka tahansa.

Instagram

Instagram on ilmainen älypuhelimille kehitelty sovellus, jossa käyttäjät jakavat kuvia, sekä videoita seuraajilleen. Kommunikointia käydään kommenttien ja tykkäyksien avulla. Instagramissa käyttäjä voi ladata kuvista ja videoista tarinan, joka on näkyvässä vuorokauden. Kuvia ja videoita voi kommentoida julkisesti. Tarinajulkaisujen kommentit näkyvät ainoastaan yksityisviesteinä. Seuraaja voi ottaa tarinajulkaisusta kuvankaappauksen ilman että julkaisun tehnyt huomaa sitä- Palvelu ei ilmoita kuvankaappauksesta käyttäjälle. Ikäraja on 13 vuotta.

Tellonym

Sovellus, jonka kautta voi lähettää anonyymisti kommentteja ja viestejä. Profiiliin voi ottaa yhteyttä kuka tahansa, jolla on siihen linkki. Profiilin omistaja ei ole anonyymi, mutta hänelle viestittely tapahtuu anonyymisti. Viestit ovat näkyvissä ensin ainoastaan profiilin omistajalle. Jos hän päättää vastata, viesteihin tulevat sekä lähetetty, että vastattu viesti kaikkien nähtäville profiiliin. Ikäraja on 16 vuotta.

TikTok

Lyhytvideoiden teko- ja jakosovellus, jossa muut käyttäjät voivat tykätä ja kommentoida tai jakaa niitä. Käyttäjät voivat myös viestitellä toisilleen yksityisesti. Oman profiilin voi asettaa yksityiseksi, mutta julkaistu videomateriaali saattaa sitä huolimatta levitä myös profiilin ulkopuolelle profiilin seuraajien kautta. Ikäraja on 13 vuotta.

YouTube

Maailmanlaajuinen ilmainen videopalvelu. Palvelussa käyttäjät voivat ladata omia tekemiään videoita joko yksityisesti tai julkisesti, katsella muiden käyttäjien videoita tai tilata heidän tekemiä kanavia. Käyttäjät voivat valita itselleen nimimerkin. Jos käyttäjä on sallinut kommentoinnin, niitä voi kommentoida kirjautuneena palveluun. Osa sisällöstä on peitetty ikärajasuojalla, jolloin käyttäjän tulee olla kirjautuneena palveluun täysi-ikäisenä, iän voi ilmoittaa ilman todennusta. Ikäraja on 13 vuotta.

Facebook

Yhteisöpalvelu missä käyttäjä voi jakaa kavereille ja seuraajille erilaista sisältöä. Käyttäjän julkaisuihin voi reagoida tykkäämällä tai kommentoimalla niitä. Facebookissa voi myös luoda erilaisia ryhmiä, tai lähettää yksityisviestejä. Alaikäisen profiiliin voi ilmiantaa kuka tahansa, jolloin Facebook poistaa tilin käytöstä. Ikäraja on 13 vuotta.

Jodel

Anonyymi mobiiliviestintäsovellus, jossa käyttäjät voivat jakaa teksti- ja kuvasisältöä julkisesti. Julkaisu muodostaa jodlauksen, jonka alle muut käyttäjät voivat esittää kommenttia. Palvelussa on erilaisia keskusteluryhmiä ja kanavia, joissa voi keskustella nimettömänä. Anonyymit keskusteluryhmät mahdollistavat kiusaamisen siten, että kiusaajan henkilöllisyys pysyy piilossa muille käyttäjille. Ikäraja on 16 vuotta.

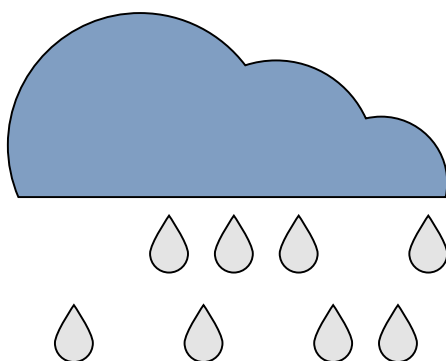
Kik-Messenger

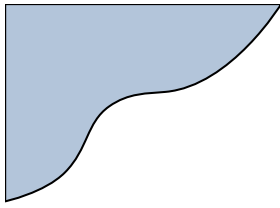
Viestintäsovellus, jossa käyttäjät voivat lähettää kuvia, tekstiä ja videoita nimimerkitunnuksella nimettömästi toisille käyttäjille. Kik-tunnusta voidaan käyttää mm. Jodelissa, sekä anonyymeillä keskustelupalstoilla, jotta yhteystietoja voidaan vaihtaa keskusteluyhteyden saavuttamiseksi omaa henkilöllisyyttä paljastamatta. Ikäraja on 13 vuotta.

3

NETTIKIUSAAMINEN

Netissä tapahtuvaa kiusaamista ja häirintää voi esiintyä useilla eri tavoilla. Tässä kappaleessa kerrotaan netissä, somessa ja pelialustoilla tapahtuvan kiusaamisen ja häirinnän eri muodoista. Materiaalissa on mukana lisäksi sanastoa nuorten käyttämästä nettislangista.

3.1 Mitä kiusaaminen ja häirintä voi netissä olla ?

Kiusaamista voi esiintyä missä tahansa sovelluksissa ja verkko- ja pelialustoilla, joilla ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Loukkaavaa kommentointia ja häirintää voi tulla niin tutuilta kuin tuntemattomiltakin. Kiusaaminen ja häirintä voi olla mm.

- Juoruilua
- Mustamaalaamista
- Epäkunnioittavien viestien lähettämistä.
- Ilkeää kommentointia.
- Ryhmästä ulos sulkemista.
- Noloksi tekemistä.
- Kiristämistä ja uhkailua.
- Valokuvien manipulointia ja levittämistä.
- Henkilökohtaisten, tai arkaluontoisten tietojen, kuvien tai videoiden julkaisemista.
- Salasanojen huijaamista ja profiilien kaappaamista.
- Salakuvaamista ja sen julkaisemista.

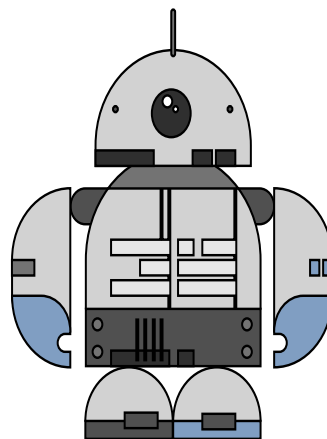
- **Verkkoviha** = Sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa uhkailua, pelotellua tai toiselle tehtyjä loukkaavia tekoja, joita voivat olla muun muassa häpäiseminen, tai uskottavuuden kyseenalaistaminen.
- **Trollaus** = Verkossa esiintyvää häiriökäyttäytymistä, jolloin trollaajan tarkoituksena on tahallaan ärsyttää, tai provosoida muita ihmisiä asiattomilla viesteillään.
- **Slut Shaming** = Toisen arvostelua esimerkiksi pukeutumisen tai kuvien häpäisemistä tai arvostelua.
- **Sextortion** = Seksuaalisilla kuvilla kiristämistä. Nuori on voinut itse ottaa, tai jakaa tällaisia kuvia, tai aikuinen pyrkii huijaamisen keinoin saamaan uhrin lähettämään näitä kuvia.
- **Grooming** = Lapsen tai nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin.
- **Sexting** = Seksuaalissävytteisten kuvien tai viestien lähettäminen. Aikuisen alle 16-vuotiaalle lähettämät seksuaalissävytteiset viestit on aina rikos.

3.2 Pelialustoilla kiusaaminen

Peliin liittyvää keskustelua voidaan käydä pelin keskustelufoorumeilla, pelien sisäisissä chateissa, tai erillisillä keskustelusovelluksilla, kuten Skypellä ja Discordilla. Keskustelua voidaan käydä myös pelien reaaliaikaisissa live-lähetysten keskusteluissa YouTubessa ja Twitch.tv:ssä .

Kiusaaminen pelialustoilla on useimmiten toisen ilkkumista ja huutelua oman tai toisen huonon pelimenestyksen tai tehdyn virheen takia. Harmillisen tavallista on takertua toisen tekemiin virheisiin, eikä myöntää omaa osaamattomuutta tai tekemäänsä mokaa. Tällöin pelaaja saattaa purkaa omaa pettymyksen tunnettaan muihin pelaajiin. Tällaiseen pelaajaan vihjataan usein sanalla **toxic** (myrkyllinen). Muita pelimaailmassa esiintyviä sanoja toisen mollaamiseen voivat olla

- **default skin** – henkilö, jolla käytössä muiden asujen sijasta pelin alkupe-
räinen asu.
- **hacker** tai **cheater** – käyttäjä, jolla käytössänsä pelaamistaan helpottavia koo-
deja.
- **noob** – aloittelija, osaamaton.

3.3 Nuorten nettislangi

bomberi, lame = haukkumasanoja aloittelijalle, joka kysyy tyhmiä, tai muuten ärsyttää.

flemi, fleimaus = tappelu tai riidan haastaminen netin keskustelupalstoilla.

floodus, floodata = joku lähettää kanavalle tai keskustelualueelle nopeasti tekstiä, yleensä roskaa.

koodari, nörtti, dataaja = paljon tietokonetta käyttävä henkilö.

logata, loggautua = kirjautua sisään nettipalveluun.

modaus, modata = muokata omien sivujen ulkonäköä.

mode = palvelun ylläpitäjä

nyppä = aloittelija

nikki = nimimerkki

peelo = netissä häiritsevästi käyttäytyvä henkilö.

sefu = keskustelupalstan valvoja jolla oikeus muokata tai poistaa viestejä.

spämmi = roskapostia

ware = laiton (piraatti) materiaali, esim. pelit, ohjelmat, musiikki.

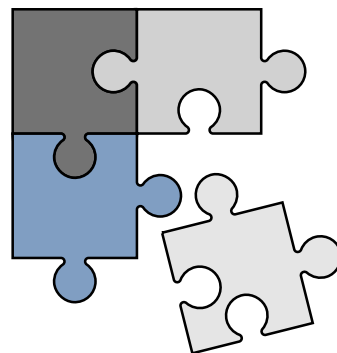
Waretus on verkosta saatavien laittomien materiaalien lataamista koneelle.

4

APUA KIUSAAMISTILANTEISSA

Tässä kappaleessa kerrotaan kiusaamisen vaikutuksista ja miten ammattilaisena voit auttaa sekä puuttua näissä tilanteissa. Materiaali sisältää lisäksi tietoa kiusaamisen jälkihoidosta, tukea tarjoavista sovelluksista ja tahoista, sekä kiusaamiseen ja häirintään liittyvästä lainsäädännöstä.

Jos nuorta kiusataan

OLE TUKENA

- Älä syyllistä, vaan kiitä, että hän kertoi asiasta.
- Ota kokemus vakavasti, älä väheksy.

KESKUSTELKAA

- Mitä on tapahtunut, ketkä ovat osallisia ja miten kukin on toiminut?
- Kysy nuorelta miltä hänestä tuntuu.
- Huomioi, että nuorella saattaa olla vaikea puhua asiasta.
- Kiusaaminen ei ole koskaan uhrin vika.

OHJAA

- Epäasiallisiin viesteihin ei kannata vastata ja viestit on hyvä tallentaa mahdollisena todistusaineistona.

OLE YHTEYDESSÄ

- Nuoren huoltajiin.
- Pohtikaa yhdessä tilannetta ja miten jatkossa vastaavalta voitaisiin välttyä.

OLKAA YHTEYDESSÄ

- Ylläpitoon, mikäli toiminta on ollut palvelun sääntöjen vastaista.
- Poliisiin, jos herää epäily, että toiminta on ollut laitonta.
- Koulun, jos nettikiusaaja on samasta koulusta.
- Jos kiusaaja on tuttu, monesti löytyy myös aikuinen joka tuntee molemmat osapuolet.
- Rikosuhripäivystyksestä saa myös neuvoa tilanteisiin.

Jos nuori on kiusaaja

OLE YHTEYDESSÄ

- Nuoren huoltajiin.

KESKUSTELKAA

- Mitä on tapahtunut?
- Miten nuori haluaisi selvittää tilanteen?
- Kerro, että kiusaaminen on aina väärin ja sitä ei hyväksytä.
- Tuomitse teko, älä nuorta.

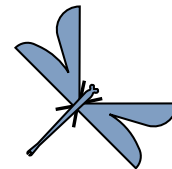
OHJAA

- Nuorta ottamaan vastuuta.

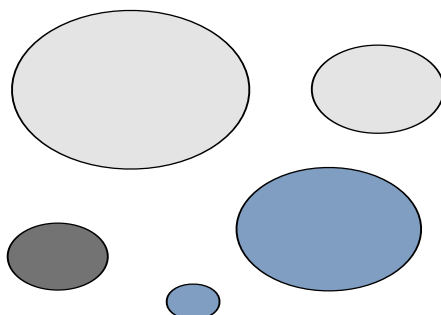
OLE TUKENA

On tärkeää, että nuori

- Ymmärtää tekonsa vaikutukset.
- Osoittaa olevansa pahoillaan.
- Pyytää kiusatulta anteeksi.
- Suostuu sovittamaan tekonsa.

Kiusaamisen juurisyihin puuttumalla ja niistä keskustelemalla voidaan edesauttaa kiusaamisen loppumista.

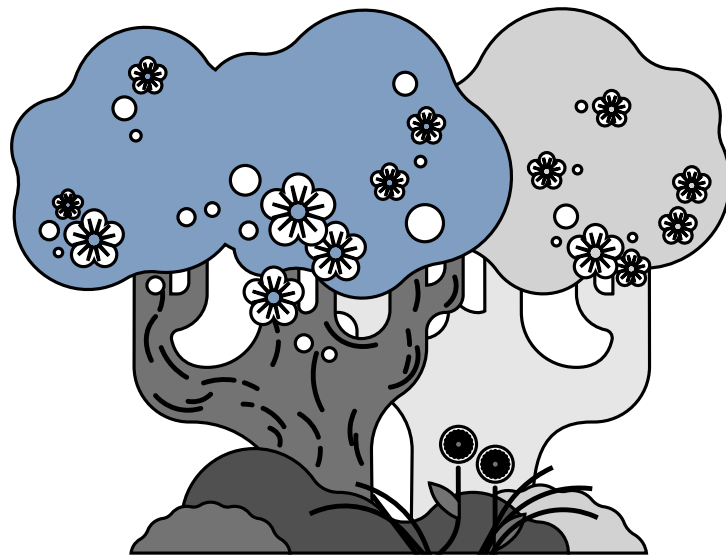

4.1 Kiusaamisen taustalla voi olla monia syitä

Kaikki lapset ovat yksilöllisiä persoonia, joilla on omat luonteenpiirteensä, temperamenttinsa, jolla on vaikutusta siihen miten hän käyttäytyy. Piirteetkin saattavat toimia riskitekijöinä kiusaamisen aloittamiseen. Kasvu-ympäristöllä on myös vaikutusta, joka saattaa näkyä yksilöllisissä piirteissä muun muassa siinä, miten lapsi on oppinut hallitsemaan suuttumuksen ja vihan tunteitaan.

Kiusatuksi tulemisen riskiä voivat lisätä erilaiset kasvun ja kehityksen häiriöt, tai oireyhtymät, mutta yhtäläillä myös lisätä taipumusta toisten kiusaamiseen, vallankin diagnosoimattomana ja hoitamattomana. Kiusaaminen voi olla myös keino, jolla kiusaaja purkaa omaa pahaa oloaan. Kiusaamisen takaa voi löytyä kiusaaja, joka on saattanut joutua kokemaan kotonaan turvattomuutta, kaltoinkohtelua, välinpitämättömyyttä, tai väkivaltaa, jolloin hän voi tarvita jopa ammattilaisen apua tunteidensa ja traumojen käsittelyyn.

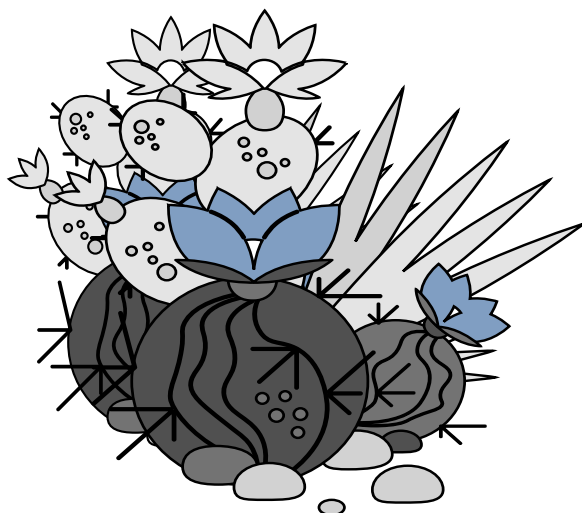
Kiusaaja tarvitsee tukea myös haitallisen käytöksensä ja asenteidensa muuttamiseen. Kiusaamisen taustalla olevat syyt on hyvä selvittää, jotta lasta tai nuorta voidaan tukea oikealla tavalla. Kun asiaa lähdetään selvittämään, kuuntelijaksi tarvitaan turvallinen ja luotettava aikuinen.

Kiusaaminen jättää usein jälkiä,
joka on monen masennuksen,
ahdistuksen ja mielenterveyden
häiriön takana.

4.2 Kiusaamisen vaikutukset

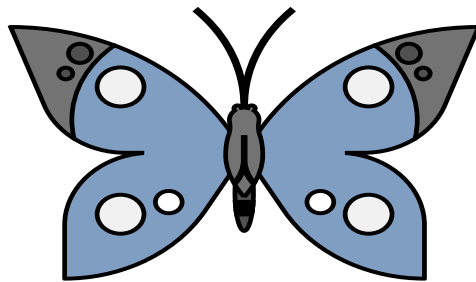
Kiusaamisen seuraukset ovat sekä välittömiä, että pitkäkestoisia. Vaikka kiusaaminen olisi saatu jo loppumaan, saattaa kiusattu kantaa seurauksia mukanaan aikuisuuteen saakka. Kiusaaminen on suuri uhka lapsen ja nuoren mielenterveydelle. Kiusaaminen voi aiheuttaa monenlaista henkisen hyvinvoinnin ja mielialan heikentymistä, kuten masentuneisuutta, itsetunnon ja itsearvostuksen alenemista ja pahimmillaan jopa itsetuhoisia ajatuksia tai tekoja. Kiusaamisen terveysvaikutukset voivat kestää vuosia.

4.3 Kiusaamisen jälkihoito

Pitkäaikaista kiusaamista kokeneelle olisi hyvä tarjota jälkihoitoa, jossa kokemuksia käsitellään ulkopuolisen henkilön kanssa. Jälkihoito on tärkeää etteivät traumat jäisi vaikuttamaan loppuelämän ajaksi.

- Jälkihoito aloitetaan vasta, kun kiusaaminen on saatu loppumaan.
- Jälkihoito voi olla yksilö-, tai vertaistukiryhmä tapaamisia, tai perhe-
muotoisia tapaamisia, jossa kiusatun lapsen lisäksi huoltajat ovat mukana.
- Jälkihoitomalli pitää sisällään erilaisia harjoitteita, jotka auttavat toipujaa saamaan uutta näkökulmaa ja työkaluja kokemuksensa työstämiseen ja kiusaamisesta toipumiseen.
- Jälkihoito tukee kiusattua nuorta, että hän tulee ymmärretyksi, kohdatuksi ja kuulluksi.
- Jälkihoito ei ole kaavamaista toimintaa, vaan jokaisen yksilön tarpeista lähtevää tukea.

4.4 Tukea tarjoavat sovellukset ja tahot

Help.some

Lapsille ja nuorille suunnattu sovellus, josta saa tukea ja apua erilaisiin kiusaamiseen- ja häirintään liittyvissä tilanteissa, sekä seksuaaliseen ahdisteluun ja hyväksikäyttöön liittyvissä asioissa, tai muiden rikosasioiden selvittelyissä ja rikoksen uhreja koskevissa asioissa. Sovellus on kehitetty ja ylläpidetään yhteistyössä Pelastakaa Lapset Ry:n, Rikosuhripäivystyksen, sekä Helsingin poliisilaitoksen nettipoliisin kanssa. Sovellus tarjoaa tukea ja käytännön neuvoja rikoksen tai rikosyrityksen kohteeksi joutuneelle, heidän läheisilleen ja rikosasiassa todistaville. Chat -palveluissa voi keskustella suoraan huolistaan Rikosuhripäivystyksen, sekä Pelastakaa lapset Ry:n päivystäjien kanssa. Sovelluksessa on myös kysy-vastaa-palvelu, jossa kysymyksiin vastaavat nettipoliisit, Pelastakaa Lapset Ry:n työntekijät, sekä Rikosuhripäivystyksen työntekijät. Kysymyksiin pyritään vastaamaan 48 h kuluessa.

Nettivinkki

Tarkoittaa sähköisen lomakkeen avulla jätettyä vinkkiä poliisille, mikäli on havainnut verkossa epäilyttävää toimintaa, jos epäilee että kysymyksessä saattaa olla rikos, tai jos on törmännyt netissä epäilyttävään sisältöön, tai aineistoon. Lomake ei ole tarkoitettu rikosilmoituksen tekemiseen. Rikosilmoituksen tekoon löytyy erillinen sähköinen rikosilmoituslomake. Molemmat lomakkeet löytyvät poliisin verkkosivuilta.

Someturva

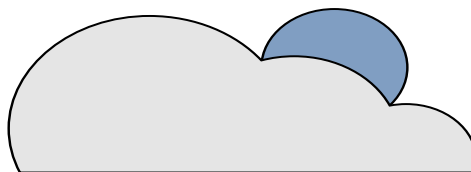
Sovellus, joka auttaa somessa tapahtuvan kiusaamisen ja häirinnän uhreja. Palveluissa käytetään tekoälyyn perustuvia työkaluja tilanteiden käsittelyyn ja ratkaisemiseen. Yhteydenotot ja tilanteet käydään läpi myös sosiaalipsykologiaan ja sosiaaliseen mediaan erikoistuneiden juristien kanssa. Yhteydenoton jälkeen ilmoituksen tekijä saa 0-3 arkipäivän kuluessa ratkaisu- ja toimintaehdotuksen tilanteeseen. Palvelussa voi asioida anonyymisti.

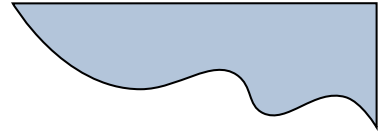
Sua varten somessa

On matalankynnyksen taho, jonne voi olla yhteydessä mikäli hän kokenut ahdistelua tai häirintää, tai epäilee että tilanteessa on jotakin outoa, mutta ei ole vielä uskaltanut kertoa kenellekään. Kohderyhmänä ovat 8–21-vuotiaat somen käyttäjät. Tukea tarjotaan sovelluksissa [TikTok](#), [Instagram](#) ja [Snapchat](#). Yhteydenotto tapahtuu yksityisviestin kautta *TikTokissa ja Instagramissa suavarten_official -tilille ja Snapchatissa käyttäjälle suavarten_tiimi*. Tiimi koostuu nuorisotyön ammattilaisista jotka ovat erikoistuneet somehäirintätilanteisiin. Tiimille voi laittaa viestiä aina kellonajasta tai päivästä riippumatta. Viesteihin pyritään vastaamaan mahdollisimman nopeasti.

Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkku

Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkku tukee heitä jotka kokevat parhaillaan kiusaamista tai ovat kokeneet sitä aikaisemmin. Valopilkku tukee lisäksi kiusattujen lasten ja nuorten vanhempia. Valopilkku tarjoaa kiusatuille ilmaista jälkihoitoa ja matalan kynnyksen tukea. Jälkihoidon keskiössä on vertaisuus, mutta apua saa myös netissä ja puhelimella yksityisinä tapaamisina. Avun saaminen ei edellytä lähetettä. Lisäksi Valopilkku tarjoaa keskusteluapua, tukea ja tietoa kiusaamiseen liittyvissä asioissa netin tai puhelimen kautta mm. nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille. Valopilkku tarjoaa lisäksi [VAHVUUDET ESIIN! – Kiusaamisen jälkihoitomalli® -koulutusta](#), sekä räätälöityjä maksuttomia koulutuksia eri ammattialojen työyhteisölle. Kiusaamista työssään kohtaavat saavat Vahvuudet esiin – kiusaamisen jälkihoito® -menetelmäoppaan käyttöönsä osallistumalla koulutukseen. Koulutusta saa myös etäkoulutuksena netissä.

4.5 Kiusaaminen voi olla rikos

15-vuotias on jo rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan.

Rikoslain määritelmiä rikosnimikkeistä, jotka kiusaaminen mahdollisesti täyttää ovat esimerkiksi rikoslain (1889/39) 24 luvusta viestintärauhan rikominen (1 a §), kunnianloukkaus (9 §) ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (8 §), sekä 25 luvusta laiton uhkaus (7 §) ja vainoaminen (7 a §).

Kiusaaminen täyttää rikosnimikkeen seuraavissa tapauksissa

Laiton uhkaus

Suullista uhkailua ja kiristämistä, joka voi myös olla mm. kirje, tekstiviesti tai sähköposti.

Kunnianloukkaus

Kun valheellisen tiedon tai vihjauksen levittäminen aiheuttaa kärsimystä, sekä vahingoittaa loukattua.

Rikolliseksi toiminnaksi

Luetaan kaikki fyysinen kiusaaminen, joista saattaa seurata rangaistuksia. Ruumiillinen väkivalta täyttää rikoslain tunnusmerkistön pahoinpitelystä.

Rikoskumppaneiksi

Voidaan nimittää kaikkia niitä, jotka jollain tavalla ovat osallistuneet kiusaamiseen. Avunantajaa ja yllyttäjää voidaan rangaista samoin, kuin itse rikoksen tekijääkin.

Etukäteen on aika vaikea tietää onko kysymys rikoksesta, poliisin työtä on selvittää se. Ole yhteydessä poliisiin jos epäilet rikosta.

6

TURVATAIDOT

Lasten ja nuorten turvallisuutta on hyvä edistää turvataitokasvatuksella. Tässä kappaleessa kerrotaan turvataitokasvatuksesta ja turvalliseen netin käyttöön liittyvistä taidoista, sekä siitä, miten voit tukea lasta ja nuorta sosiaalisen median käytössä. Turvataitojen avulla lapset saavat valmiuksia puolustaa omia rajojaan, sekä pitämään huolta itsestään. Turvataitoja kehittämällä lapset ja nuoret oppivat suojelemaan itseään kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa. He saavat myös valmiuksia välttää niitä. Turvataitokasvatus rohkaisee lasta kertomaan aikuiselle huolistaan ja peloistaan. Turvataitoihin liittyy myös tämän oppaan lopussa olevat *Turvataitoja sometukseen – Vinkkikortit* (liite 1), joiden tarkoituksena on toimia työvälineenä ammattilaisten ja nuorten välisissä keskusteluissa.

Lapsi oppii kunnioittamaan omaa ja toisen ihmisarvoa. Lapsen itseluottamus saa vahvistusta.

Lapsi oppii luottamaan omiin tuntemuksiin mikä tuntuu hyvältä tai pahalta.

6.1 Turvataitoja netin käyttöön

- 1 Kerro lapselle mitä tarkoittaa yksityisyyden suojeleminen. Ohjaa lasta suojelemaan omia asioitaan, viestejä, valokuvia ja tiedostoja. Neuvo miettimään kehen kanssa jakaa netissä asioitaan, niiden poistaminen voi olla jälkikäteen hankalaa.
- 2 Kerro lapselle, että muiden yksityisyyttä on suojeltava samalla tavalla kuin omaansa. Kenenkään valokuvia tai videoita ei saa julkaista ilman toisen lupaa. Jokaisen kännykkä, tietokone, tai tabletti sisältöineen ovat myös yksityisiä, niitä ei saa tutkia tai selata ilman toisen lupaa.
- 3 Neuvo lasta noudattamaan ikärajoja. Kerro, että ikärajojen tarkoituksena on suojella lapsia. Rohkaise lasta kertomaan aikuiselle, jos hänelle on jäänyt epämiellyttävä olo jostain näkemästään tai lukemastaan.
- 4 Kerro lapselle, ettei usko kaikkea mitä netissä lukee. Liian hyviltä kuulostavissa viesteissä voidaan tarjota rahaa, lahjoja, virtuaalivaluuttaa, tai pelejä. Nämä saattavat kuitenkin johdattaa saastuneisiin tiedostoihin, tai niillä kalastellaan käyttäjätunnuksia. Tarkkana saa olla myös mitä sovelluksia kännykkään, tai tietokoneelle asentaa.

Kerro lapselle, etteivät kaikki netissä tapaamat ihmiset ole välttämättä rehellisiä tai mukavia, jolloin vieraisiin nettituttavuuksiin kannattaa suhtautua varovaisesti

Kannusta lasta kertoamaan, jos joku vieras henkilö haluaa lisätä hänet sosiaalisessa mediassa kaverikseen

Kerro lapselle, että netistäkin voi löytyä ystäviä, mutta sen täytyy tapahtua niin, ettei siinä pitäisi olla mitään salattavaa.

- 5 Neuvo lasta suojelemaan salasanojaan ja kerro, että niitä ei kannata jakaa muille. Myös salasanan näppäilyvaiheessa on hyvä varmistaa, ettei kukaan näe mitä ne ovat.

6.2 Miten tukea lasta ja nuorta sosiaalisen median käytössä ?

- ♥ Ole läsnä ja kuuntele lapsen kokemuksista kiinnostuneena.
- ♥ Kysy mitä sosiaalisen median palveluita hän käyttää ja mitä hän siellä tekee?
- ♥ Pyydä lasta näyttämään ja kertomaan mitä palvelut ovat ja miten ne toimii?
- ♥ Pyydä lasta kertomaan, keiden seurassa ja millaisissa ryhmissä hän on mukana.
- ♥ Kysy, onko lapsella ystävinä sellaisia henkilöitä, joita ei ole milloinkaan tavannut?
- ♥ Neuvo lasta tutustumaan palvelun yksityisasetuksiin ja tarkistakaa yhdessä, että ne ovat kunnossa.
- ♥ Pyydä lasta kertomaan millaisia kuvia ja videoita hän jakaa toisille?
- ♥ Kysy lapsen kokemuksista palveluista, mikä niissä on ollut hyvää?
- ♥ Kysy lapselta onko hänellä ollut huonoja kokemuksia, millaisia, miten hän on niissä toiminut?
- ♥ Kerro lapselle, että hän voi aina jutella sinulle myös ikävistä tai häiritsevästä asioista.
- ♥ Kiitä lasta siitä, jos hän kertoi sinulle kohdanneensa jotain pelottavaa ja ikävää netissä. Miettikää yhdessä miten niitä asioita voisi jatkossa välttää.

7

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Someturva | <https://www.someturva.fi>

Rikosuhripäivystys | <https://www.riku.fi>

Poliisi | <https://poliisi.fi/nettiohjeet-lapsille-ja-nuorille>

Sua varten somessa | <https://loistosetlementti.fi/sua-varten-somessa/>

Turvataitoja lapsille – Turvataitokasvatuksen oppimateriaali | https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90799/URN_ISBN_978-952-245-796-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mediakasvatusseura | <https://mediakasvatus.fi>

Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkku | <https://www.valopilkkuja.fi>

LÄHTEET

Alin, E. (2018). *Non-Toxic. Selvitys kilpailullisia tietokone- ja konsolipelejä pelaavien nuorten kokemuksista vihapuheesta ja häirinnästä*. <https://www.hel.fi/static/nk/Julkaisut/non-toxic.pdf>

Hamarus, P. (2015). *Opas kiusaamisen jälkihoitoon*. PS-kustannus.

Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku. <https://www.valopilkkuja.fi>

Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M., Ylenius-Lehtonen, M. (2012). *Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali (6 p.)*. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90799/URN_ISBN_978-952-245-796-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 417/2007

MLL. (4.1. 2021). *Kiusaamisen seuraukset*. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaisyminen/kiusaamisen-seuraukset/>

MLL. (20.4.2021). *Nettikiusaaminen*. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digijassa/nettikiusaaminen/>

MLL. (12.3.2021). Parempaa pelikulttuuria. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/digitaalinen-pelaaminen/parempaa-pelikulttuuria/>

MLL. (10.8.2022). Sosiaalisen median palveluita ja sovelluksia. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/lapsi-sosiaalisessa-mediassa/sosiaalisen-median-palveluita-ja-sovelluksia/>

Pelastekaa Lapset Ry. (2017) Apua yhä useammalle lapselle ja nuorelle suoraan kännykkään. – Sovelluksella pystytään auttamaan lapsia tehokkaasti.

Rikoslaki 1889/39

Sisäministeriö. (2019). *Sanat ovat tekoja vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen* (Sisäministeriön julkaisuja 2019:23). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161613/SM_23_19_Sanat%20ovat%20tekoja%20Vihapuhe%20ja%20nettikiusaamisen%20vastaisten%20toimien%20tehostaminen_final.pdf

Suomen perustuslaki 731/1999

Viitasalo, M. (13.11.2019). Meltwaterin suomi – some – suomi sanakirja. <https://www.meltwater.com/fi/blog/meltwaterin-suomi-some-suomi-sanakir>

LIITTEET

Liite 1. Turvataitoja Sometukseen

Liite 1. Turvataitoja Sometukseen – vinkkikortit

Turvataitoja sometukseen

-vinkkikortit

MITÄ ?

Vinkkikortit nettiturvataitojen kehittämiseen ja vahvistamiseen, sekä kiusaamisen tunnistamista, ennaltaehkäisemistä, puuttumista, sekä puheeksi ottamista helpottamaan.

MIKSI ?

Näiden vinkkikorttien tarkoitus on antaa lapsille ja nuorille tietoa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen seurauksista, sekä lisätä valmiuksia puolustaa omia rajojaan kiusaamisen ja häirinnän tilanteissa, sekä ammattilaisille työvälineeksi helpottamaan kiusaamisen vastaista ennaltaehkäisevää työtä, puheeksi ottamista, sekä kiusaamistilanteisiin puuttumista.

KENELLE ?

Lapsille ja nuorille, sekä heidän parissaan työskenteleville ammattilaisille.

MITEN?

Kortteja voi hyödyntää keskustelun tukena mikäli jokin korttien aiheista on noussut pinnalle.

Turvataitoja sometukseen -vinkkikortit

Turvataitoja Sometukseen

— Vinkkikortit

SISÄLTÖ

VINKKEJÄ TURVALLISEEN SOMETUKSEEN

KÄYTTÄYDYTKÖ SOMESSA FIKSUSTI ?

TIEDÄTKÖ MITÄ TARKOITTAÄ ?

Trollaus
Verkkoviha
Slut Shaming

NETISSÄ KIUUSAAMINEN

KIUUSAAMISEN SEURAUKSET

JOS JOKU KIUUSAA SINUA NETISSÄ

VINKKEJÄ KIUUSAAMISESTA KERTOMISEEN

TIESITKÖ, ETTÄ NETTIKIUUSAAMINEN SAATTAA OLLA RIKOS ?

TIEDÄTKÖ MITÄ TARKOITTAÄ ?

Sextortion
Grooming
Sexting

OLE TARKKANA TOIMINTA-OHJE

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Turvataitoja Sometukseen – Vinkkikortit

VINKKEJÄ

TURVALLISEEN
SOMETUKSEEN

1. SUOJELE YKSITYISYYTTÄSI

Valokuvasi, viestejäsi, tiedostojasi, salaisuuksiasi, tunteitasi...
Mieti tarkkaan kenen kanssa jaat asioitasi.

2. SUOJELE MUIDEN
YKSITYISYYTTÄ

Älä jaa kenestäkään ilman lupaa tietoja, kuvia, tai videoita.
Älä myös selaile kenenkään kännykkää, tai läppäriä luvatta, sen sisältö on henkilökohtaista.

3. HUOLEHDI SALASANOISTASI

Älä jaa kenellekään salasanojasi.
Kun näppäilet salasanaa, ole tarkkana, ettei kukaan näe sitä. Käytä pelatessasi nimimerkkiä, älä kerro nimeäsi, äläkä jaa salasanojasi toisille pelaajille.

4. NOUDATA IKÄRAJOJA

Niiden tarkoituksena on suojella sinua.
Jos sinulle tulee epämiellyttävä olo jostain mitä luit, tai näit netissä, kerro siitä luotettavalle aikuiselle

5. ÄLÄ USKO KAIKKEA MITÄ NETISSÄ
KIRJOITELLAAN

Viesteissä voidaan tarjota virtuaalivaluutta, rahaa tai pelejä. Näillä tarjouksilla saatetaan kalastella tunnuksiasi tai saatat päätyä haittasivustoille.

KÄYTTÄYDYTKÖ SOMESSA FIKSUSTI ?

1. MIETI TARKKAAN MILLAISIA KUVIA JA VIDEOITA JULKAISET NETISSÄ

Niitä voi olla hankala
myöhemmin poistaa sieltä

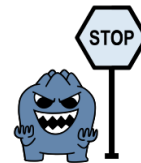

2. ÄLÄ JULKAISE MITÄÄN SUUTUSPÄISSÄSI

Jos joku asia harmittaa sinua,
mieti rauhassa ja odota että
olet rauhoittunut

3. JOS HUOMAAT ETTÄ JOTAKUTA KIUSATAAN NETISSÄ

Älä lähde itse kiusaajaksi
kommentoimaan tai
tykkäilemään julkaisuista.

4. KUNNIOITA MUITA

Kohtele toisia samalla
tavalla, kun toivot
muidenkin kohtelevan
sinua

5. ÄLÄ OSALLISTU HAASTEISIIN TAI SUOSTU MINKÄÄN MUOTOISIIN KIRISTYKSIIN

Älä aseta itseäsi vaaraan, tai osallistu vaarallisiin
haasteisiin, ilkeilyihin tai riitoihin, joita somessa
esiintyy.

TIEDÄTKÖ MITÄ TARKOITTAÄ

1. TROLLAUS

Verkossa tapahtuvaa häiriköintiä esim. viestien avulla. Tarkoituksena trollaajalla voi olla toisten ihmisten ärsyttäminen ja provosointi.

Mitä ajatuksia tämä sinussa herättää ?
Onko sinua joskus trollattu ?

2. VERKKOVIHA

Somessa tapahtuvia loukkaavia, tai uhkaavia tekoja, joita ovat esim. pelottelu, tai häpäiseminen.

Oletko joutunut joskus verkkovihan kohteeksi ?

3. SLUT SHAMING

Pukeutumisen, kuvien tai seksuaalisuuden ilmaisemisen vuoksi tehtyä häpäisemistä esim. naisia voidaan kritisoida siitä, jos hän pukeutuu paljastaviin vaatteisiin.

Oletko nähnyt tai kokenut somessa tällaista ?
Onko kuviasi tai pukeutumistasi arvosteltu ?

HYVÄ MUISTAA

- Sinulla on oikeus pukeutua juuri niin kuin itse haluat
- Kaikenlainen uhkailu, kiristäminen, haukkuminen ja toisen häpäiseminen on väärin.
- Jos joudut tällaisten loukkausten tai pelottelun kohteeksi, kerro siitä luotettavalle aikuiselle.

NETISSÄ KIUZAAMINEN

**1. KIUZAAMINEN EI OLE
MISSÄÄN OLOSUHTEISSA,
TAI MUODOSSA KOSKAAN
SALLITTUA EIKÄ
HYVÄKSYTTÄVÄÄ**

**2. KIUZAAMISESTA VOI
JÄÄDÄ ELINIKÄISET JÄLJET
KIUZATULLE**

Oletko koskaan miettinyt
kiusaamisen seurauksia, tai miltä
tuntuisi, jos sinua kiusattaisiin?

**3. JOS OLET VAHINGOSSA
KIUZANNUT NETISSÄ**

Kerro rohkeasti aikuiselle, niin voitte
yhdessä miettiä miten tästä jatketaan
eteenpäin. Miksi kiusaat? On tärkeää että
tilannetta selvitetään ja sovitellaan, tällöin
mahdollistuu myös avun ja tuen saanti,
ettei mikään jäisi mieltä painamaan.

**4. MITEN HALUAISIT
RATKAISTA TILANTEEN ?**

Mieti miten haluaisit sovittaa
tekosi ? Fiksua tilanteessa on
pyytää kaverilta anteeksi ja
luvata rehellisesti että
kiusaaminen loppuu.

**5. VAIKKA PUHUMINEN TUNTUI
HANKALALTA**

Kiusaamisesta kertominen
aikuisille kuitenkin kannattaa
aina, silloin teet oikean
päätöksen.

KIUSAAMISEN SEURAUKSET

1. NETTIKIUSAAMINEN VOI OLLA

Julkista nolaamista valokuvien, tekstien ja videomateriaalien kautta, nimittelyä, irvailua, haukkumista, perättömien juorujen levittämistä, pakottamista, ryhmien ulkopuolelle sulkemista, kiristämistä, pelottelua, tai uhkailua.

3. KIUSAAMISEN VAIKUTUKSET

Kiusaaminen voi aiheuttaa monenlaisista hyvinvoinnin ja mielialan kärsimystä esim. stressiä, ahdistuneisuutta, sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja pahimmillaan jopa masennusta tai itsetuhoisia ajatuksia. Nettikiusaaminen aiheuttaa usein kiusatulle pitkäkestoista mielipahaa.

4. KIUSAAMINEN ON VÄÄRIN MYÖS NETISSÄ

Netissä tapahtuva kiusaaminen näkyy yleensä isoillekin ihmisjoukoille. Pahimmillaan muutkin lähtevät kiusaamiseen mukaan. Nettitilanteissa harvemmin on aikuisia läsnä, mikä saattaa myös yllyttää kiusaajaa kiusan tekoon.

HYVÄ MUISTAA

- Me kaikki voidaan omalla käyttäytymisellä vaikuttaa siihen, millainen ilmapiiri somessa vallitsee.
- Kiusaamiseen tulee aina puuttua ja sen vuoksi siitä on hyvä kertoa aikuiselle, että se saadaan loppumaan.

JOS JOKU KIUSAA SINUA NETISSÄ

1. JUTTELE ASIASTA

Älä jää yksin.
Kerro luotettavalle
aikuiselle kiusaamisesta.

2. ESTÄ KIUSAAJA

Älä vastaa viesteihin.
Älä hermostu vaikka
kiusaaaja yrittäisi ärsyttää
sinua.

3. TALLENNA

Säilytä kaikki kiusaajan
lähettämät viestit, kuvat,
tai muu materiaali
todistusaineistona

4. OTA YHTEYTTÄ

Ilmoita palvelun tai
sivuston ylläpitäjälle.
Kerro opettajalle, mikäli
kiusaaaja on samasta
koulusta

5. MIKÄLI TILANNE ON VAKAVA

Tee rikosilmoitus poliisille.
Ilmoituksen voi tehdä
netissä tai poliisiasemalla.

HYVÄ MUISTAA

- Kiusaaminen ei ole sinun
syyksi, sinulla ei ole mitään
syytä hävetä sitä.
- Et ole yksin ja voit saada
apua tilanteeseen.

VINKKEJÄ KIUSAAMISESTA KERTOMISEEN

**ETSI LUOTETTAVA
AIKUINEN**

1. KERRO ETTÄ TARVITSET APUA

Kerro ihan rehellisesti, mitä on tapahtunut ja miltä sinusta tuntuu. Voit ottaa myös kaverisi mukaan tueksi.

2. JOS PUHUMINEN TUNTUU HANKALALTA

Voit kirjoittaa paperilapun, sähköpostiviestin tai tekstiviestin

... tai, voisiko joku kaverisi puhua puolestasi ?

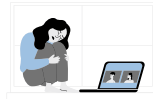
3. LASTEN JA NUORTEN PUHELIMEEN JA NETTIIN VOI OTTAA MYÖS YHTEYTTÄ

Voit keskustella siellä luottamuksella aikuisen kanssa ja etsiä yhdessä tilanteeseen ratkaisua.

TIESITKÖ, ETTÄ NETTIKIUSAAMINEN SAATTAA OLLA RIKOS ?

1. VIHAPUHE

Rangaistavaa vihapuhetta voivat olla kunnianloukkaus, tai yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

2. KUNNIANLOUKKAUS

Kunnianloukkaukseen saattaa syyllistyä, jos jakaa toisesta valheellista tietoa, joka aiheuttaa vahinkoa tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa.

3. LAITON UHKAUS

Tarkoittaa esimerkiksi rikoksella uhkaamista niin, että on perusteltu syy pelätä oman, tai toisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

4. IDENTITEETTIVARKAUS

Rikoksia voivat olla myös erilaiset iidentiteettivarkaudet kuten toisen henkilöllisyydellä, tai tunnistautumistiedoilla esiintyminen.

5. MIETI MILLAISTA SISÄLTÖÄ JAAT SOMESSA

Mediankäytössään kannattaa olla tarkkana millaisia sisältöjä jakaa eteenpäin, jotta ei tulisi osallistuneeksi esimerkiksi kiusaamiseen tai kunnianloukkaukseen.

HYVÄ MUISTAA

- Etukäteen on aika vaikea kenenkään arvioida täyttääkö joku teko rikoksen merkit, poliisin työtä on selvittää se.
- Tiesitkö, että jo 15-v. on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan

TIEDÄTKÖ MITÄ TARKOITTAÄ

1. SEXTORTION

Seksuaalisilla kuvilla kiristämistä.

Nuori on voinut itse ottaa, tai jakaa tällaisia kuvia, tai aikuinen pyrkii huijaamisen keinoin saamaan uhrin lähettämään näitä kuvia.

2. GROOMING

Lapsen tai nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Aikuinen painostaa tai kyselee seksiin liittyviä kysymyksiä ja yrittää houkutella lähettämään esim. seksuaalista sisältöä.

3. SEXTING

Seksuaalisävytteisten kuvien tai viestien lähettäminen. Viestittely on ok suunnilleen saman ikäisten kesken, kunhan sinua ei painosteta viestittelyyn tai seksuaalisiin tekoihin. Aikuisen alaikaiselle lähettämät seksuaalisävytteiset viestit on aina rikos.

4. OLETKO SAANUT SEKSUAALISSÄVYYTEISIÄ VIESTEJÄ ?

On tärkeää osata tunnistaa missä ns. normaalin viestittelyn ja häirinnän ja houkuttelun rajat menevät.

POHDI AINAKIN NÄITÄ KYSYMYKSIÄ

- Mitä asiaa tuntemattomalla aikuisella viestin lähettäjällä on?
- Kehuuko viestin lähettäjä sinua epänormaalin paljon?
- Kyseleekö liian kiinnostuneesti?
- Onko viestien lähettäjä erityisen sinnikäs viestittelyssään?

OLE TARKKANA TOIMINTA-OHJE

JOS JOKU VIERAS

1. PYYTÄÄ SINUA KAVERIKSEEN NETISSÄ

Älä hyväksy pyyntöä
Kerro luotettavalle aikuiselle
asiasta

2. PYYTÄÄ SINULTA ALASTONKUVIA TAI VIDEOITA

Sano heti EI.
Sinun ei tarvitse suostua
tällaisiin pyyntöihin.

3. KÄYTTÄYTYY OUDOSTI, KIRISTÄÄ, UHKAILEE, TAI PYYTÄÄ SALAILEMAAN ASIOITA

Oikea ystävyys ei perustu
tällaiseen. Kerro luotettavalle
aikuiselle ja pyydä häneltä
apua.

4. PYYTÄÄ SINUA TAPAAMISELLE

Älä sovi tapaamisia, vieraiden
ihmisten kanssa.
Jos päätät kuitenkin tavata
hänet, sovi tapaaminen
julkiselle paikalle.

5. LÄHETTÄÄ SINULLE LINKKEJÄ

Älä vieraile niillä sivustoilla tai avaa
mitään linkkejä mitä hän sinulle
lähettää..

HYVÄ MUISTAA

- Voit kertoa aina näistä
asioista luotettavalle
aikuiselle

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Lasten ja nuorten netti
<https://www.nuortennetti.fi>

Someturva
<https://www.someturva.fi>

Rikosuhripäivystys
<https://www.riku.fi>

Poliisi
<https://poliisi.fi/nettiohjeet-lapsille-ja-nuorille>

Sua varten somessa
<https://loistosetlementti.fi/sua-varten-somessa/>

Turvataitoja Sometukseen – Vinkkikortit

